

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Taloudellinen katsaus

Kevät 2010

Talouden
kehitys ja
finanssipolitiikan
linja 2010-2014

17a/2010

Taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Taloudellinen katsaus

Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja 2010-2014

Kevät 2010

Valtiovarainministeriön julkaisuja

17a/2010

Taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
PL 28 (Snellmaninkatu 1 A) 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 09 16001 (vaihde)
Internet: www.vm.fi
Taitto: Anitta Heiskanen/VM-julkaisutiimi

Kuvailulehti

Julkaisija ja julkaisu-aika	Valtiovarainministeriö, maaliskuu 2010	
Tekijät	Valtiovarainministeriö	
Julkaisun nimi	Taloudellinen katsaus: Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja 2010-2014, kevät 2010	
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot	Julkaisu on saatavissa Internetistä osoitteesta www.vm.fi/julkaisut	
Asiasanat	julkinen talous, taloudellinen kehitys, kehyspäätökset, ennusteet	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtiovarainministeriön julkaisuja 17a/2010	
Julkaisun myynti/jakaja	Valtiovarainministeriö, julkaisutiimi, s-posti: vm-julkaisutiimi@vm.fi	
Painopaikka ja -aika		
ISBN 978-951-804-062-4 (PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	Sivuja 118	Kieli Suomi
	Hinta	

Tiivistelmä

Suomen kansantalouden arvioidaan toipuvan muun Euroopan mukana keskipitkällä aikavälillä syvästä talouskriisistä. Elpymisen seurauksena talouskasvu kiihtyy v. 2012 yli 3 prosenttiin. Viennin arvioidaan kasvavan jälleen nopeasti maailmankaupan ja vientimarkkinoiden elpymisen myötä. Myös kotimainen kysynnän kasvu kiihtyy työmarkkinatilanteen parantuessa ja patoutuneiden investointitarpeiden purkautuessa.

Talouden rakennemuutos, väestön ikääntyminen sekä tuotannon siirtyminen lähemmäs vientimarkkinoita ja halvemman tuotannon maihin alkavat kuitenkin hidastaa talouden kasvua vuosikymmenen puoliväliä lähestyttäessä. Myös työmarkkinatilanne paranee keskipitkällä aikavälillä ja työpaikkojen määrän arvioidaan kasvavan jälleen nopeasti. Samalla työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmat pahenevat. Uudet työpaikat eivät synny samoille paikkakunnille ja aloille kuin mistä taantuman aikana työpaikkoja on vähennetty. Tämä hidastaa työllisyyden kasvua. Myös väestön ikääntyminen alkaa kuluvan vuosikymmenen aikana kiristää työmarkkinoita. Työttömyysaste laskee vuoden 2010 huipputasosta runsaaseen 7 prosenttiin vuoteen 2014 mennessä. Työllisyydsasteen arvioidaan olevan vajaa 70 % v. 2014.

Taantuman jäljet näkyvät julkisen talouden tilassa vielä vuosia. Kuluvana vuonna alijäämän arvioidaan syvenevän noin 4 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen ja ylittävän siten selvästi EU:n vakaus- ja kasvusopimuksessa asetetun 3 prosentin alijäämärajan. Ylitys jää kuitenkin väliaikaiseksi, sillä v. 2011 alijäämä supistuu jälleen noin 2 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Vaikka talouden elpyminen vahvistaa julkista taloutta myös tulevina vuosina, arvioidaan julkisen talouden olevan ilman uusia kasvua tukevia tai julkista taloutta vahvistavia toimia v. 2014 edelleen selvästi alijäämäinen. Vain sosiaaliturvarahastot ovat tällöin ylijäämäisiä. Julkisyhteisöjen velkasuhde kääntyi viime vuonna nousuun ja sen arvioidaan kasvavan vuoteen 2014 mennessä 56,5 prosenttiin.

Presentationblad

Utgivare och datum	Finansministeriet, mars 2010	
Författare	Finansministeriet	
Publikationens titel	Ekonomisk översikt: Den ekonomiska utvecklingen och finanspolitiska linjen 2010-2014, våren 2010	
Publikationens andra versioner	Publikationen finns på finska på Internet-address www.vm.fi/julkaisut	
Nyckelord		
Publikationsserie och nummer	Finansministeriet publikationer 17a/2010	
Beställningar/distribution	Finansministeriet publikationsteamet, e-post: vm-julkaisutiimi@vm.fi	
Tryckeri/tryckningsort och -år		
ISBN 978-951-804-062-4 (PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	Sidor 118	Språk Finska
	Pris	
Sammandrag		
<p>Den finländska samhällsekonomin förväntas återhämta sig på medellång sikt ur den djupa ekonomiska krisen tillsammans med övriga Europa. Återhämtningen stimulerar den ekonomiska tillväxten så att den överstiger 3 procent år 2012. Exporten beräknas öka hastigt på nytt tack vare återhämtningen inom världshandeln och exportmarknaderna. Tillväxten inom inhemsk efterfrågan kommer också att öka då arbetsmarknadsläget förbättras och uppdämda investeringsbehov realiseras.</p> <p>Den ekonomiska tillväxten börjar dock bromsas mot mitten av årtiondet på grund av den ekonomiska strukturförändringen, befolkningsåldrandet och förflyttandet av produktionen till områden som ligger närmare exportmarknaderna samt länder med lägre produktionskostnader.</p> <p>Arbetsmarknadsläget kommer också att förbättras på medellång sikt, och antalet arbetsplatser beräknas öka hastigt igen. Samtidigt kommer matchningsproblemen på arbetsmarknaderna att öka. De nya arbetsplatserna kommer inte att uppstå på samma orter och samma branscher där de gamla försvunnit. Detta kommer att bromsa upp sysselsättningsökningen. Befolkningsåldrandet kommer också att börja skärpa arbetskraftsmarknaderna under innevarande årtionde. Arbetslöshetsgraden kommer att sjunka från 2010 års toppnivå till dryga 7 procent år 2014. Sysselsättningsgraden beräknas ligga intill 70 % år 2014.</p> <p>Recessionen kommer att sätta sin prägel på den offentliga ekonomin under flera års tid. Underskottet beräknas öka till ca 4 procent i förhållande till bruttonationalprodukten under innevarande år, och således överskrida underskottsgränsen på 3 procent som fastslagits i EU:s stabilitets- och tillväxtpakt. Överskridningen kommer dock att vara tillfällig, eftersom underskottet redan 2011 kommer att krympa till ungefär 2 procent i förhållande till bruttonationalprodukten. Trots att den ekonomiska återhämtningen förstärker den offentliga ekonomin även under kommande år, beräknas den fortfarande ha ett betydande underskott år 2014, ifall inga nya åtgärder vidtas som stödjer tillväxten eller den offentliga ekonomin. Endast socialskyddsfonderna kommer att ha överskott i det läget. De offentliga samfundens skuldförhållande började öka i fjol, och det beräknas öka till 56,5 procent före 2014.</p>		

Description page

Publisher and date	Ministry of Finance, March 2010	
Author(s)	Ministry of Finance	
Title of publication	Economic Survey Economic outlook and fiscal policy for 2010-2014, Spring 2010	
Parts of publication/ other versions released	The publication is available in Finnish at www.vm.fi/english	
Keywords		
Publication series and number	Ministry of Finance publications 17b/2010	
Distribution and sale	Ministry of Finance, Publications team, e-mail: vm-julkaisutiimi@vm.fi	
Printed by		
ISBN 978-951-804-062-4 (PDF) ISSN 1797-9714 (PDF)	No. of pages 118	Language Finnish
	Price	
<p>Abstract</p> <p>In the medium term it is expected that the Finnish economy will recover from the deep economic crisis along with the rest of Europe. As recovery gathers momentum, economic growth will accelerate to over 3% in 2012. It is projected that exports will again begin to grow rapidly with the revival of world trade and the export markets. Domestic demand growth will also accelerate with the improving labour market situation and the unleashing of pent-up investment needs.</p> <p>As we approach the middle of the decade, however, economic growth will begin to slow as a result of structural changes in the economy, population ageing and the relocation of production to cheaper labour economies.</p> <p>The labour market situation also looks set to improve over the medium term, and it is expected that the number of job vacancies will begin to rise sharply. At the same time the mismatch between labour supply and labour demand will get worse. The new jobs that are being created after the recession are not located in the same places and in the same branches where jobs were lost during the recession. This is slowing the growth of employment. Population ageing will also begin to constrain the labour market during the present decade. The unemployment rate is expected to fall from its 2010 peak to just over 7% by 2014. The employment rate in 2014 is projected to stand at close to 70%.</p> <p>The legacy of the recession will continue to impact public finances for years to come. In 2010 it is forecast that the deficit will deepen further to about 4% of GDP and therefore clearly exceed the 3% deficit threshold of the Stability and Growth Pact. However this will only be a temporary breach because in 2011 the deficit will narrow to close to 2% of GDP. Although general government finances will continue to improve over the years ahead on the back of economic recovery, it is expected that without new measures to stimulate growth and consolidate public finances, they will remain firmly in deficit in 2014. Only social security funds will retain a surplus. The general government debt ratio began to rise last year, and by 2014 it is projected to climb to 56.5%.</p>		

Esipuhe

Tämä maaliskuun 2010 Taloudellinen katsaus ilmestyy nyky muodossaan kolmatta kertaa hallituksen kehyspäättöksen taustamateriaalina. Perinteiseen tapaan katsauksessa esitetään vuosien 2010 ja 2011 taloudellisia näkymiä koskevat ennusteet. Lyhyen ajan talousennusteen ohella mukana on myös vuoteen 2014 ulottuva keskipitkän ajan kehitysarvio sekä hallituksen maaliskuussa tekemän kehyspäättöksen taustamateriaalia.

Katsauksen tarkastelujen pohjana ovat Tilastokeskuksen maaliskuussa 2010 julkaisemat, vuotta 2009 koskevat kansantalouden tilinpidon ennakkotiedot sekä muut julkiset tilastot.

Katsaus on järjestyksessään kuudeskymmeneskolmas ja se julkaistaan myös englanninkielisenä.

Helsingissä maaliskuussa 2010

Valtiovarainministeriön kansantalousosasto

Jukka Pekkarinen

Sisältö

Esipuhe	9
Yhteenveto	15
1 Talousnäkömät	25
1.1 Kansainvälinen talous	25
1.2 Ulkomaankauppa	28
1.2.1 Vienti	28
1.2.2 Tuonti	28
1.2.3 Vaihtotase	29
1.3 Kotimainen kysyntä	30
1.3.1 Yksityinen kulutus	30
1.3.2 Julkinen kulutus	32
1.3.3 Investoinnit	34
1.3.4 Julkiset investoinnit	36
1.3.5 Varastoinvestoinnit	36
1.4 Kotimainen tuotanto	37
1.4.1 Kokonaistuotanto	37
1.4.2 Jalostus	39
1.4.3 Palvelut	42
1.4.4 Työn tuottavuus	43
1.5 Työvoima	44
1.6 Tulot, kustannukset ja hinnat	46
2 Talouspolitiikka ja julkinen talous	53
2.1 Julkisen talouden näkömät keskipitkällä aikavälillä	53
2.2 Valtiontalous	60
2.2.1 Valtiontalouden kehyykset vuosille 2011–2014	60
2.2.2 Budjettitalouden tulot	67
2.2.3 Budjettitalous ja kansantalouden tilinpito	73
2.2.4 Valtiontalous keskipitkällä aikavälillä	74

2.3	Paikallishallinto	78
2.4	Sosiaaliturvarahastot	82
2.5	Julkisen talouden kestävyys pitkällä aikavälillä	86
Taloudellisia tapahtumia syyskuussa 2009 – helmikuussa 2010		89
Liite: Taustatietoa valtiontalouden kehyspäätökselle vuosille 2011–2014		99
 Kehikot:		
	Julkinen talous tienhaarassa	24
	Kustannuskilpailukyky	50
	Liiallisia alijäämiä koskeva menettely.....	57
	Vuoden 2009 elvytystoimien toteutuminen.....	64
	Valtion Eläkerahaston (VER) siirto työeläkelaitokset-sektoriin	77

Toteutunutta kehitystä koskevien tietojen lähde: Tilastokeskus ellei muuta mainittu.

TAULUKOISSA KÄYTETYT SYMBOLIT

- Ei mitään ilmoitettavana
- 0 Suure pienempi kuin puolet käytetystä yksiköstä
- . Tietoa ei ole saatu
- . Loogisesti mahdoton esitettäväksi
- * Ennakkotieto
- ** Ennuste

Kukin taulukoiden luvuista on pyöristetty erikseen.

Taloudellisen katsauksen laatijat

Yhteenveto

Mika Kuismanen
Marja Paavonen
Sami Yläoutinen

Kansainvälinen talous

Martti Kuusisto
Kari Varis

Ulkomaankauppa

Ilona Junka

Kotimainen kysyntä

Kulutus

Harri Kähkönen
Jani Pitkäniemi
Arvi Suvanto
Samuli Pietiläinen
Sari Sontag
Arvi Suvanto
Jani Pitkäniemi

Investoinnit

Kotimainen tuotanto

Teollisuus

Rakentaminen

Palvelut

Kokonaistuotanto

Ilona Junka
Sari Sontag
Mikko Sariola
Mikko Sariola

Työvoima

Marja Tuovinen

Tulot, kustannukset ja hinnat

Meri Obstbaum

Julkisen talouden näkymät keskipitkällä aikavälillä

Annika Klimentko
Arvi Suvanto
Marja Paavonen

Valtiontalous

Tanja Rantanen
Arvi Suvanto
Marko Synkkänen
Jonna Berghäll
Johanna von Knorring

Paikallishallinto

Jani Pitkäniemi

Sosiaaliturvarahastot

Jussi Huopaniemi

Julkisen talouden kestävyys pitkällä aikavälillä

Jussi Huopaniemi

Taloudellisia tapahtumia

Laura Wallén

Liite

Jonna Berghäll

Tutkimussihteerit

Ritva Kivekäs
Mirjam Lehtimäki
Ulla Luukkonen

Kehikot

Jani Pitkäniemi
Sari Sontag
Meri Obstbaum
Annika Klimenko
Arvi Suvanto

Yhteenvedo

Talouden suhdannenäkymät

Taantuma iski teollistuneisiin maihin erittäin voimakkaasti. Maailmantalous supistui viime vuonna enemmän kuin kertaakaan toisen maailmansodan jälkeen. Yhdysvalloissa BKT:n pudotus oli 2,6 % ja Euroopan unionin alueella hieman yli 4 % vuodesta 2008. Kiinassa notkahdus oli maltillinen, ja talouskasvu on jo kriisiä edeltäneessä vauhdissa. Kriisin seurauksena useat tärkeät rakenteelliset ongelmat ovat jääneet taka-alalle. Yhdysvaltojen vaihtotaseen alijäämä on edelleen suuri ongelma ja Euroopassa talouskasvua edistävät rakenteelliset muutokset ovat edessäpäin. Näyttääkin siltä, että samat epätasapainot ja rakenteelliset ongelmat yhdistettynä massiivisesti velkaantuneisiin talouksiin odottavat talouspolitiikan tekijöitä lähitulevaisuudessa. Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi teollistuneiden maiden talouskasvua vaimentavat seuraavat seikat. Rahoitussektorin tilanne ei ole vielä normaali ja siten rahoituksen välittymisen luottokanavan kautta voi muodostua ongelmaksi. Kapasiteetin käyttöasteet ovat myös vielä alhaiset ja työttömyysasteet ovat korkealla tasolla. Ekspansivista raha- ja finanssipolitiikkaa ei voida myöskään jatkaa loputtomiin.

Yhdysvalloissa taantumaa katsotaan loppuneen viime vuoden kolmannella neljänneksellä, jolloin tuotannon kasvu mitattuna vuosivauhtina edellisestä vuosineljänneksestä oli hieman yli kaksi prosenttia ja vuoden viimeisellä neljänneksellä jo 5,7 %. Kasvun odotetaan kuitenkin hidastuvan ja kuluvan vuoden kasvuksi arvioidaan 2,5 %. Ensi vuonna kireämmän talouspolitiikan ja budjettialijäämän korjaustarpeen johdosta kasvu jäänee hiukan alhaisemmaksi.

Euroalueella elpyminen on ollut verikkaista ja se on perustunut pääasiassa väliaikaisiin tekijöihin, kuten varastosopeutukseen ja elvytystoimiin. Lisäksi uusien tilastomateriaalien ei ole yksiselitteistä, sillä viimeisimmät tilastojulkaisut esimerkiksi vähittäiskaupan kohdalta eivät tue nopeaa elpymistä, mutta toisaalta euroalueen vienti on kansainvälisen kysynnän kasvun myötä kehittynyt hyvin. Tuotannon ennustetaan kasvavan euroalueella tänä vuonna varsin maltillisesti, eli vajaan prosentin ja ensi vuonna noin 1,5 %.

Suomen kansantaloudelle viime vuosi oli poikkeuksellisen synkkä. Tilastokeskuksen ennakkotietojen valossa bruttokansantuote laski 7,8 %. Vuonna 1991 bruttokansantuote supistui 6,0 % ja vuoden 2009 suuruinen pudotus koet-

tiin viimeksi yli 90 vuotta sitten. Eniten kysyntää vähensi viennin ja investointien supistuminen. Viennin volyymi aleni 24 %, ja investoinnit vähenivät yli 13 %. Yksityinen kulutus laski yli 2 %, ja säästämisaste kääntyi positiiviseksi.

Ennusteen mukaan kokonaistuotanto kääntyy Suomessa tänä vuonna kasvuun. Yksityisen kulutuksen ja viennin elpymisen myötä bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan 1,1 % edellisvuodesta. Vuoden 2011 aikana myös yksityiset investoinnit kääntyvät nousuun ja vienti ja kulutus lisääntyvät edelleen, joskin maltillisemmin kuin tänä vuonna. Kokonaistuotannon kasvuksi ensi vuodelle ennustetaan hiukan yli kahta prosenttia.

Ulkomaankaupassa käänne positiiviseen suuntaan on tapahtunut. Suhdanneherkässä puutavarateollisuudessa ja paperiteollisuudessa kysyntä on kohentunut. Myös metallin kysyntä maailmanmarkkinoilla on nousussa. Vientimahdollisuuksia rajoittava tekijä on vientimme suuntautuminen pääosin EU-alueelle, jossa kasvunäkymät ovat keskimääräistä hitaammat. Ennusteen mukaan vienti lisääntyy kuluvana vuonna 5,5 %. Vuonna 2011 vienti hieman hidastuu huolimatta maailmantalouden nousun vahvistumisesta. Tähän on syynä kertaluontoiset tekijät, kuten esimerkiksi laivatoimitusten ajoittuminen. Kotimaisen teollisuustuotannon elpyminen lisää raaka-aineiden ja välituotteiden tuontitarvetta. Myös kulutustavaroiden tuonti alkaa elpyä ja siten tuonti lisääntyy tänä vuonna kaikkiaan noin 3,5 %. Tänä ja ensi vuonna viennin ennustetaan kasvavan hieman tuontia enemmän, mikä nostaa vaihtotasetta vuoden 2009 pohjalukemista.

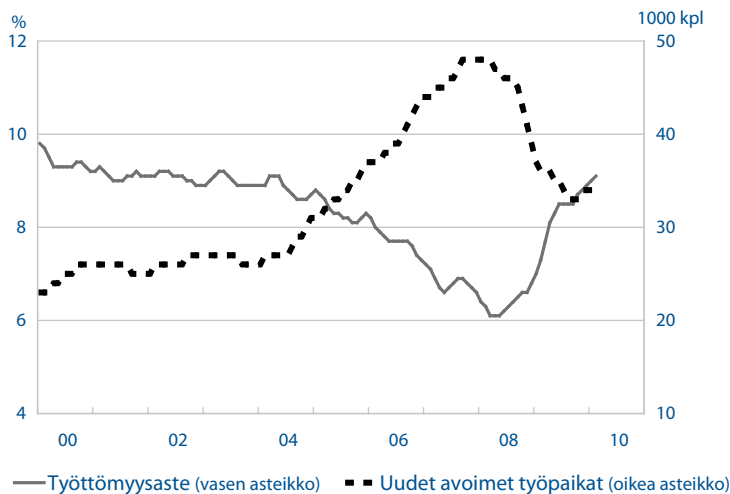
Yksityinen kulutus kehittyy seuraavien kahden vuoden aikana myönteisesti. Tälle vuodelle yksityisen kulutuksen ennustetaan nousevan 2 % ja vuodelle 2011 ennuste on 1,7 %. Kuluvana vuonna kulutuksen kasvua ylläpitää työllisyystilanteeseen nähden voimakas kuluttajaluottamus sekä palkkojen ja omaisuustulojen kasvu. Hintojen nousuvauhti jää ennustehorisontilla maltilliseksi. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalitytulot lisääntyvät tänä vuonna viime vuotta nopeammin, mutta verotuksen kiristymispaineet voivat kutistaa ostovoiman kasvun ensi vuonna vaatimattomaksi. Jos kotitaloudet vastoin odotuksia säästävätkin viime vuoden tapaan, hidastuu kulutus ennustettua enemmän. Ennusteen perusurassa säästämisaste ei nouse enää tänä vuonna ja kääntyy laskuun ensi vuonna. Kotitalouksien velkakanta kasvaa ja ennusteperiodin lopulla velkaantumisaste nousee jo yli 110 prosenttiin käytettävissä olevista tuloista.

Verrattuna 1990-luvun alun lamaan yksityisten investointien viime vuotinen pudotus, 15,7 %, ei ollut ennätyksellinen. Vuosina 1991 ja 1992 investointien supistuminen oli suurempaa ja lisäksi yksityiset investoinnit vähenivät useana vuotena peräkkäin. Ennusteen mukaan näin ei tule tällä kertaa käymään, vaan investointien arvioidaan supistuvan kuluvana vuonna noin 3½ %, mutta jo ensi vuonna ne kääntyvät hienoiseen nousuun. Erityisesti asuinrakennusinvestoinnit ovat jo nyt elvytyksen avittamina kääntyneet kasvuun. Kone- ja laiteinvestointien kohdalla teollisuus tyytyy vielä korvausinvestointeihin, sillä lisäkapasiteetin tarve on vaatimatonta. Ensi vuonna tuotanto-odotusten paranemisen johdosta kone- ja laiteinvestoinnitkin kääntyvät nousuun.

Vuosi 2008 oli Suomessa työllisyyden kannalta erittäin hyvä huolimatta jyrkästä suhdannekäänteestä. Vuoden 2009 aikana tilanne muuttui ja työvoiman kysyntä heikkeni eritoten työvoiman jakauman nuoremmassa päässä. Kaikkiin työttömyysasteen nousu on ollut suhdannetilanteeseen nähden vähäistä johtuen ennenkaikkea lomautuksista ja yritysten halusta pitää kiinni osaavasta henkilökunnasta. Vuonna 2009 määräaikaisesti lomautettuja ja siten pääasiassa työllisiksi tilastoitavia työntekijöitä oli noin 60 000. Työllisten määrä väheni siitä huolimatta 74 tuhannella. Merkittävää on, että sopeuttaminen tapahtui tehtyjen työtuntien määrässä, joka laski yli 6 %. Työttömien määrä tulee kuluvana vuonna lisääntymään huolimatta kokonaistuotannon kasvusta ja työttömyysasteen ennustetaan nousevan 10,2 prosenttiin. Korkeimmat työttömyysluvut kuukausitasolla nähtäneen loppukeväästä. Vuonna 2011 tilanne paranee ja työllisyysaste nousee 67 prosenttiin ja työttömyysaste alenee 9,6 prosenttiin.

Tuotannon pudotus oli taloushistoriassamme poikkeuksellisen suuri ja laaja. Yksikään toimiala ei viime vuonna yltänyt kasvuun ja erityisesti jalostustoiminnan romahtaminen selittää suuren osan talouden supistumisesta. Tuotanto-odotukset ovat elpyneet ja Suomen talous on siirtymässä maltilliselle kasvu-uralle vientiteollisuuden vetämänä. Varastosyklin ja maailmankaupan virkoaminen nostavat teollisuuden kasvuun, mutta tästä huolimatta teollisuustuotannon arvioidaan olevan vuonna 2011 runsaan kymmeneksen alemmalla tasolla kuin v. 2008.

Työttömyysaste ja uudet avoimet työpaikat trendi

Lähde: Tilastokeskus

Kuluttajahinnat eivät viime vuonna nousseet lainkaan mitattuna kansallisella hintaindeksillä. Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi, josta korkojen ja asuntohintojen vaikutus on poistettu, sen sijaan kohosi v. 2009 1,6 %, eli selvästi nopeammin kuin euroalueella keskimäärin. Kuluvana vuonna inflaatio kiihtyy 1,5 prosenttiin johtuen energian ja muiden raaka-aineiden hintojen noususta. Lisäksi asuntohinnat ja korot eivät enää alene. Ensi vuonna tuonti- ja tuotantohinnat jatkavat nousuaan ja myös energiaveron nousu vuoden 2011 alussa aiheuttaa sen, että kuluttajahintojen ennustetaan nousevan noin 2½ %.

Suhdannetilanteeseen nähden viime vuoden ansiokehitys oli nopeaa. Vuoden 2007 työmarkkinaneuvottelujen seurauksena sopimuspalkat nousivat 3,7 % ja ansiotaso 3,9 %. Työpanoksen supistumisen johdosta palkkasumma kuitenkin pieneni. Tälle vuodelle ansiotason nousuksi ennustetaan 2,8 % ja tästä yli puolet selittyy viime vuoden tasoltaan korkeiden ja vuoden loppuun ajoittuneiden palkankorotusten perinnöllä. Suomen hintakilpailukyky euroalueeseen verrattuna heikkenikin viime vuosina huomattavasti. Vuosina 2008 ja 2009 yksikkötyökustannukset kasvoivat kaksinkertaista vauhtia euroalueen keskiarvoon nähden, kun tuotannon pudotuksesta huolimatta palkat jatkoivat aiemmin sovittujen korotusten mukaista kasvuaan.

Tänä vuonna julkisen talouden tila heikkenee edelleen työttömyyden kasvun ja elvyttävien toimenpiteiden seurauksena. Suhdannekäännö heijastuu viiveellä julkisen talouden rahoitusasemaan. Kasvu- ja vakaussopimuksessa asetettu 3 prosentin alijäämäkriteeri rikkoutuu tänä vuonna julkisen talouden alijäämän painuessa 4 prosenttiin. Ensi vuonna julkisen talouden rahoitusasemaa vahvistavat kasvun nopeutuminen ja verotuksen kiristyminen. Julkinen velan kasvu hieman hidastuu mutta jatkuu edelleen voimakkaana.

Keskeiset ennusteluvut

	2009* mrd. euroa	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
		määrän muutos, prosenttia				
Bruttokansantuote markkinahintaan	171	4,9	1,2	-7,8	1,1	2,1
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	57	6,0	6,6	-22,3	3,7	4,0
Kokonaistarjonta	228	5,2	2,8	-12,1	1,8	2,6
Tavaroiden ja palvelujen vienti	62	7,9	6,5	-24,3	5,5	4,6
Kulutus	137	2,7	2,0	-1,3	1,3	1,1
yksityinen	94	3,4	1,7	-2,1	2,0	1,7
julkinen	43	1,1	2,7	0,7	-0,1	0,0
Investoinnit	34	10,6	-0,2	-13,4	-3,4	3,6
yksityiset	29	11,0	-0,2	-15,7	-4,2	4,8
julkiset	5	7,9	-0,7	4,0	1,4	-3,4
Kokonaiskysyntä	228	5,2	2,8	-12,1	1,8	2,6
kotimainen kysyntä	166	3,9	1,0	-6,2	0,4	1,8
		2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
Palvelut, määrän muutos, %		3,8	1,5	-3,7	0,5	1,7
Koko teollisuus, määrän muutos, %		8,6	0,1	-20,0	4,6	4,9
Työn tuottavuus, muutos, %		3,3	-0,3	-2,8	3,4	1,1
Työllisyysaste, %		69,9	70,6	68,3	66,4	67,1
Työttömyysaste, %		6,9	6,4	8,2	10,2	9,6
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %		2,5	4,1	0,0	1,5	2,5
Ansiotasoindeksi, muutos, %		3,4	5,5	3,9	2,8	2,5
Vaihtotase, mrd. euroa		7,7	6,4	2,5	3,3	3,1
Vaihtotase, % BKT:sta		4,3	3,5	1,5	1,9	1,7
Lyhyet korot (Euribor 3 kk), %		4,3	4,8	1,2	1,3	2,5
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v), %		4,3	4,3	3,7	3,7	4,5
Julkisyhteisöjen menot, % BKT:sta		47,3	49,5	55,6	56,7	56,1
Veroaste, % BKT:sta		42,9	43,1	42,9	42,4	43,6
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, % BKT:sta		5,2	4,1	-2,4	-4,1	-2,2
Valtion rahoitusjäämä, % BKT:sta		1,0	0,5	-5,1	-6,3	-4,7
Julkisyhteisöjen bruttovelka (EMU), % BKT:sta		35,2	34,2	44,0	49,9	51,7
Valtionvelka, % BKT:sta		31,2	29,5	37,6	43,5	46,3

Keskipitkän aikavälin näkymät

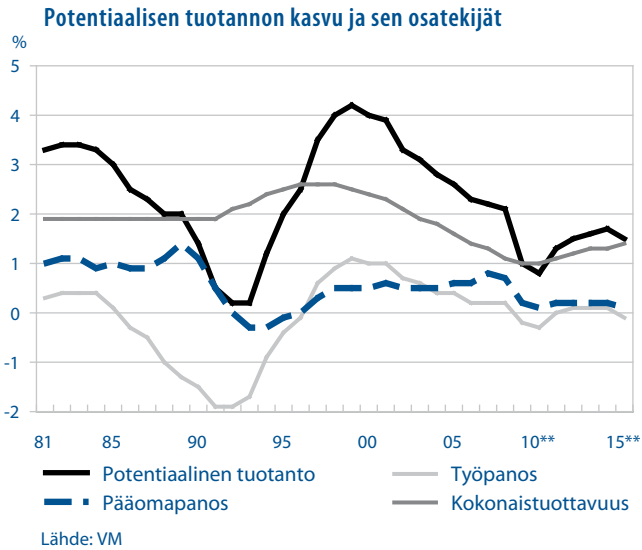
Suomen kansantalouden arvioidaan toipuvan muun Euroopan mukana keskipitkällä aikavälillä syvästä talouskriisistä. Elpymisen seurauksena talouskasvu kiihtyy v. 2012 yli 3 prosenttiin. Viennin arvioidaan kasvavan jälleen nopeasti maailmankaupan ja vientimarkkinoiden elpymisen myötä. Myös kotimainen kysynnän kasvu kiihtyy työmarkkinatilanteen parantuessa ja patoutuneiden investointitarpeiden purkautuessa.

Talouden rakennemuutos, väestön ikääntyminen sekä tuotannon siirtyminen lähemmäs vientimarkkinoita ja halvemman tuotannon maihin alkavat kuitenkin hidastaa talouden kasvua vuosikymmenen puoliväliä lähestyessä. Taantumun jälkeinen toipuminen ei ole siten verrattavissa 1990-luvun alun laman jälkeen koettuun nopeaan elpymiseen. Talouden toimintaympäristö on muuttunut eikä näköpiirissä ole vastaavaa kasvusysäystä, joka 1990-luvulla syntyi pitkälti tieto- ja viestintäteknologian käytön laajenemisesta ja alan tuotteiden kysynnän poikkeuksellisen nopeasta kasvusta.

Myös työmarkkinatilanne paranee keskipitkällä aikavälillä ja työpaikkojen määrän arvioidaan kasvavan jälleen nopeasti. Samalla työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmat pahenevat. Uudet työpaikat eivät synny samoille paikkakunnille ja aloille kuin mistä taantumun aikana työpaikkoja on vähennetty. Tämä hidastaa työllisyyden kasvua. Myös väestön ikääntyminen alkaa kuluvan vuosikymmenen aikana kiristää työmarkkinoita. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan työikäisen väestön määrä alkaa supistua kuluvana vuonna ja vähenee vuoteen 2015 mennessä noin 90 000 hengellä. Tästä johtuen työvoiman määrän kasvun arvioidaan tyrehtyvän jo keskipitkällä aikavälillä, vaikka työvoimaan osallistumisasteen arvioidaan edelleen vahvistuvan. Työttömyysaste laskee vuoden 2010 huipputasosta runsaaseen 7 prosenttiin vuoteen 2014 mennessä. Työllisyysasteen arvioidaan olevan vajaa 70 % v. 2014.

Taantumun jäljet näkyvät julkisen talouden tilassa vielä vuosia. Vahva julkisen talouden rahoitustasapaino muuttui v. 2009 nopeasti lähes 2½ prosentin alijäämään. Kuluvana vuonna alijäämän arvioidaan syvenevän 4,1 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen ja ylittävän siten selvästi EU:n vakaus- ja kasvusopimuksessa asetetun 3 prosentin alijäämärajan. Ylitys jää kuitenkin väliaikaiseksi, sillä v. 2011 alijäämä supistuu jälleen 2,2 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Vaikka talouden elpyminen vahvistaa julkista taloutta myös tulevana vuosina, arvioidaan julkisen talouden olevan ilman uusia kasvua tukevia tai julkista taloutta vahvistavia toimia v. 2014 edelleen selvästi alijäämäinen. Vain sosiaaliturvarahastot ovat tällöin ylijäämäisiä. Julkisyhteisöjen velkasuhde kääntyi viime vuonna nousuun ja sen arvioidaan kasvavan vuoteen 2014 mennessä 56,5 prosenttiin.

Myös valtiontalouden rahoitusasema heikkeni viime vuonna voimakkaasti ja kuluvana vuonna alijäämän arvioidaan ylittävän jo 6,3 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Valtion rahoitustasapainoa on heikentänyt myös tilinpidon muutos, jossa Valtion Eläkerahasto siirrettiin valtionhallinnon sek-

torilta työeläkelaitosten sektoriin. Luokitusmuutos vaikuttaa valtion ja työeläkelaitosten rahoitustasapainoon vuodesta 1990 lähtien. Julkisen talouden yhteenlaskettuun rahoitustasapainoon muutoksella ei ollut vaikutusta. Valtiolla on velkaa v. 2014 noin 109 mrd. euroa, mikä on lähes 55 mrd. euroa enemmän kuin vuoden 2008 lopussa.

Julkisen talouden kestävyysvaje on kasvanut taantumun seurauksena nopeasti. Julkisen talouden rahoitusaseman jyrkkä heikkeneminen rapauttaa varautumista väestön ikääntymisen tuomiin menopaineisiin ja lisää siten julkisen talouden kestävyttä vahvistavien toimien tarpeellisuutta.

Keskeisiä ennustelukuja keskipitkällä aikavälillä

	2008*	2009*	2010**	2011**	2012**	2013**	2014**
BKT markkinahintaan, määrän muutos, %	1,2	-7,8	1,1	2,1	3,3	2,8	2,3
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	4,1	0,0	1,5	2,5	2,0	2,0	2,0
Työttömyysaste, %	6,4	8,2	10,2	9,6	8,8	8,0	7,3
Työllisyysaste, %	70,6	68,3	66,4	67,1	68,2	69,1	69,7
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, % BKT:sta	4,1	-2,4	-4,1	-2,2	-1,6	-1,5	-1,3
valtio	0,5	-5,1	-6,3	-4,7	-4,4	-4,2	-4,0
kunnat	-0,4	-0,4	-0,5	-0,3	-0,5	-0,4	-0,4
sosiaaliturvarahastot	4,0	3,1	2,6	2,8	3,3	3,2	3,1
Julkisyhteisöjen bruttovelka (EMU), % BKT:sta	34,2	44,0	49,9	51,7	53,4	55,0	56,5
Valtionvelka, % BKT:sta	29,5	37,6	43,5	46,3	48,1	49,7	51,3

Finanssipolitiikan linja

Hallituksen aloittaessa toimintansa ja asettaessa tavoitteensa hallitusohjelmassa keväällä 2007 Suomella oli takanaan pitkä nopean talouskasvun kausi. Julkinen talous oli vahvasti ylijäämäinen, ja sen myös ennakoitiin arvioidun talouskasvun pohjalta pysyvän hallituskauden ajan suhteellisen vahvana. Valtionvelan lyhentämisen ja matalan korkotason seurauksena valtion korkomenot olivat pitkään alentuneet, mikä oli osaltaan parantanut valtion rahoitusasemaa.

Viennin kautta kansainvälisen talouden kriisi rantautui yllättävän nopeasti myös Suomeen. Kriisin seurauksena Suomen lähtökohtaisesti vahva julkinen talous onkin heikentynyt voimakkaasti, v. 2009 noin 6½ prosenttiyksikköä suhteessa bruttokansantuotteeseen. Automaattisten vakauttajien on annettu toimia vapaasti, minkä lisäksi myös päätöspäriset elvytystoimet ovat heikentäneet julkisen talouden rahoitusasemaa.

Taluskriisin aikana finanssipolitiikan tavoitteen asetannassa ja mitoituksessa on korostunut huoli työllisyydestä ja taloudellisesta toimeliaisuudesta. Hallitus on vastannut nopeasti heikentyneeseen taloustilanteeseen elvyttävillä toimenpiteillä, jotka ovat jakautuneet karkeasti kahteen ryhmään: rahoituksen saatavuuden turvaamiseen ja varsinaisiin taloudellista aktiviteettia ylläpitäviin ja syrjäytymistä ehkäiseviin elvytystoimiin. Elvytystoimilta on edellytetty, että ne ovat nopeasti täytäntöön pantavissa ja vaikutuksiltaan mahdollisimman tehokkaita työllisyyden kannalta.

Elvyttävää finanssipolitiikkaa ei toisaalta voida jatkaa loputtomiin, sillä myös taantuman aikana on pidettävä huolta julkisen talouden kestävydestä. Julkisen talouden jääminen syvästi alijäämäiseksi pitkäksi aikaa heikentäisi talouspolitiikan uskottavuutta ja siten myös elvytystoimien tehoa ajan myötä.

Hallitusohjelmassaan hallitus tavoitteli selvästi asiantuntija-arvioita vahvempaa talouskasvua. Työpaikkojen määrän arvioitiin voivan siten vaalikauden aikana kasvaa 80 000–100 000 hengellä, jos kansainvälisen talouden kehitys jatkuu suotuisana ja palkkakehitys muodostuu työllisyyttä tukevaksi. Hallituskauden alussa, ennen globaalin taantuman alkua, talouskasvu jatkuikin voimakkaana ja työpaikkojen kasvutavoitteesta saavutettiin kesään 2008 mennessä noin puolet. Valtiontaloudessa tavoiteltiin vaalikauden lopulla yhden prosentin rakenteellista ylijäämäsuhdetta.

Syvä taantuma on kuitenkin muuttanut tilanteen täysin. Hallitusohjelmassa työllisyydelle ja julkiselle taloudelle asetetut tavoitteet jäävät saavuttamatta. Taluskriisi onkin muuttamassa perusteellisesti finanssipolitiikan lähtökohdat. Julkinen talous on entistä haavoittuvammassa asemassa vastaanottamaan väestön ikääntymisen aiheuttamat menopaineet ja veropohjan kaventumisen. Julkisen talouden kestävyys turvaaminen on aiempaa suurempi haaste.

Taantuman jälkihoito kestää useita vuosia. Siksi pitkäjänteistä julkisen talouden hoitoa helpottavat rakenteet, kuten keskipitkän aikavälin budjettisuunnittelu ja siihen perustuvat vaalikauden yli ulottuvat menokehykset, ovat tärkeä väline finanssipolitiikan strategian toimeenpanossa.

Lähivuosina talouspolitiikan suurena haasteena on toteuttaa taantuman jälkeinen ns. irtaantumisstrategia, jossa kasvua tukevat toimenpiteet yhdistyvät julkisen talouden sopeutustoimiin. Finanssipolitiikassa tarvitaan strategialla ja toimenpiteillä, joilla voidaan vahvistaa julkisen talouden pitkän ajan kestävyttä. Kestävyttä voidaan parantaa periaatteessa kolmella tavalla: rakenteellisilla uudistuksilla, veroja korottamalla tai menoja leikkaamalla. Näistä vaihtoehdoista hallitus on toistaiseksi painottanut julkisen talouden kestävyttä kohentavia rakenteellisia uudistuksia, joista keskeisin on työurien pidentäminen. Tavoitteena on keskimääräisen eläkkeellesiirtymisiän nostaminen vähintään kolmella vuodella vuoteen 2025 mennessä. Hallitus ja työmarkkinajärjestöt ovat päättäneet jatkovalmistelusta kestävä talouskasvun ja työllisyyden ohjelman laatimiseksi. Käynnistetyssä kolmikantaisessa työssä tavoitteena on päättää toimista työllisyyden, talouskasvun ja julkisen talouden kestävyden turvaamiseksi.

Julkinen talous tienhaarassa

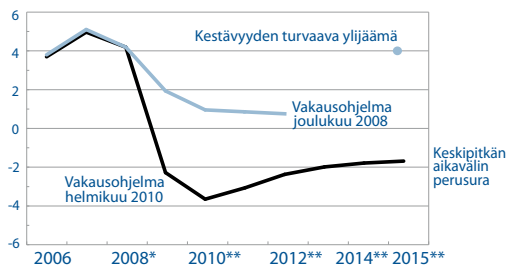
Tämänhetkinen talouskriisi on muuttamassa perusteellisesti finanssipoliittista tehtävänasettelua ja lähtökohtia. Kriisin seurauksena potentiaalinen tuotanto alentunee, työllisyys on jo alentunut tuntuvasti ja julkisen talouden tasapaino heikentynyt jyrkästi. Julkinen talous on siten entistä haavoittuvammassa asemassa vastaanottamaan väestön ikääntymisen aiheuttamat menopaineet ja veropohjan kaventumisen. Talouskriisin jälkeisessä finanssipoliitikassa on otettava huomioon nämä muuttuneet ehdot.

Näistä lähtökohdista valtiovarainministeriössä käynnistetyn finanssipoliittikan linja -hankkeen yhteydessä on laadittu finanssipoliittikan linjaukseen vaikuttavia tekijöitä käsittelevä raportti, jonka tarkoitus on toimia keskustelupuheenvuorona seuraavan vaalikauden ja laajemminkin koko alkaneen vuosikymmenen aikana tehtäville finanssipoliittisille linjauksille.

Raportin keskeiset johtopäätökset ovat:

- Jotta kestävyysshaasteeseen voidaan vastata, tulisi julkisessa taloudessa päästä rakenteelliseen eli suhdannetekijöistä puhdistettuun ylijäämään, joka vastaa 4 prosenttia BKT:sta (n. 8 mrd. euroa). Tällöin julkisen velan osuus BKT:sta vakiintuisi kutakuinkin nykyisellä veroasteella 60 prosentin tasolle.
- Julkisen talouden rakenteellisen alijäämän arvioidaan kriisin jälkeen vuosikymmenen puolivälissä olevan 1½ % suhteessa kokonaistuotantoon. Tämä merkitsee sitä, että kestävyysvaje eli kestävyden turvaavan ylijäämän ja julkisen talouden rakenteellisen jäämän erotus olisi n. 5½ % BKT:sta.
- Kestävyysongelman suuruus on sitä luokkaa, että sen kattamiseksi tarvitaan koko vuosikymmenen eli kaksi vaalikautta kestävää sopeutusohjelmaa, jonka tulisi käynnistyä etupainotteisesti. Kestävyysongelman korjaaminen edellyttää sekä rakenteellisia toimia että kaikkien menokohtien kriittistä arviointia, menojen supistuksia ja uudelleen kohdennuksia samoin kuin verotuksen maltillista kiristämistä.
- Rakenteellisten toimien osalta ensi vaiheessa tulisi panostaa tuottavuuden kohottamiseen pääosin kuntien järjestämisvastuulla olevassa julkisessa palvelujärjestelmässä sekä työurien kestoa pidentäviin ratkaisuihin. Vuosikymmenen jälkipuoliskolla rakenteellisilla uudistuksilla voisi olla sopeutusohjelmassa suurempi merkitys.
- Julkisten menojen hallitseminen edellyttää kehysmenettelyyn perustuvan valtiontalouden ohjauksen parantamista sekä kuntatalouden ohjauksen tehostamista.

Julkisyhteisöjen nettoluotonanto ja kestävyyn turvaava ylijäämä, % BKT:sta

Lähde: Tilastokeskus, VM

1 Talousnäkymät

1.1 Kansainvälinen talous

Viime vuosi oli maailmantaloudessa pahin sitten 1930-luvun laman. Asunto- ja rahoitusmarkkinoiden häiriöiden laukaisema kriisi johti maailmantalouden tuotannon supistumiseen, maailmankaupan taantumiseen yli 10 prosentilla ja teollisuustuotannon jyrkkään notkahdukseen.

Yhteisin ponnisteluin rahoitusjärjestelmän vakava kriisiytymisen uhka on saatu massiivisin raha- ja finanssipolitiikan toimin torjuttua ja tilanne rahoitusmarkkinoilla on vakiintunut. Vaaran hälvenemisen myötä maailmankaupan ja teollisuustuotannon nousu käynnistyi kuopan pohjalta nopeasti.

Vuoden 2009 jälkipuoliskolla alkanut maailmantalouden elpyminen näyttää jatkuvan ja odotukset ovat muuttuneet myönteisemmiksi. Kehittyvät taloudet ovat olleet elpymisen eturintamassa. Erityisesti Kiinan vahva kasvu, jota on voimistanut hallituksen infrastruktuurin kehittämiseen suunnattu elvytyspaketti, on tukenut kysyntää muissakin Aasian kehittyvissä talouksissa.

Kiinan talouskehitykseen liittyy myös ongelmia. Erittäin voimakas luottoekspansio on johtanut osassa maata asuntovarallisuuden hintojen jyrkkään nousuun. Kiinan hallitus joutuukin hakemaan tasapainoa elvytyksen jatkamisen ja rahapolitiikan kiristämisen suhteen. Tällä voi olla tuotannon kasvua hidastava vaikutus, joka alkaisi näkyä vuoden jälkipuoliskolla ja ensi vuonna. Toistaiseksi on syytä luottaa kasvun jatkumiseen 8-9 prosentin vauhtia.

Kehittyneiden talouksien kehitys on ollut vaisumpaa ja ongelmat näyttävät vakavammilta. Julkisen talouden alijäämät ovat taantumana ja elvytystoimien takia kasvaneet jyrkästi, mikä rajoittaa tulevan talouspolitiikan liikkumavaraa.

Taantumana pohjan ohittuminen näkyy öljyn ja muiden tuotantotarvikkeiden hinnoissa, jotka ovat kääntyneet uudelleen nousuun. Osa kysynnän kasvusta on kuitenkin aiheutunut kriisin aikana tyhjilleen päässeiden varastojen täydennyksistä, eikä siten ole pysyvää. Raaka-öljyn hinnan arvioidaan tänä vuonna nousevan 79 dollariin tynnyriltä. Muiden tuotantotarvikkeiden hintojen nousuvauhti tasaantuu varastobuumin päätyttyä. Euron ja dollarin kurssi on asetettu tammi-helmikuun tasolle, jolloin euro vastaa 1,4 dollaria.

Yhdysvalloissa talouskasvu oli varsin voimakasta vuoden 2009 viimeisellä neljänneksellä. Tuotannon kasvu mitattuna vuosivauhtina edellisestä vuosinel-

jänneksestä kohosi 5,7 prosenttiin. Koko vuonna tuotanto supistui vielä 2,4 %. Tästä eteenpäin kasvuvauhdin odotetaan kuitenkin hidastuvan, kun elvytyspaketin vaikutukset hiipuvat vuoden loppuun mennessä ja toimet rahoitusmarkkinoiden normalisoimiseksi leikkaavat kysynnän kasvua.

Yhdysvaltain julkisen talouden tila näyttää vaikealta. Viime budjettikauden (loka-syyskuu) liittovaltion alijäämä kohosi 1 400 mrd. dollariin. Suhteessa kokonaistuotantoon alijäämä näyttää vuosina 2010-2011 pysyvän 9-11 prosentin haarukassa. Työttömyys pysynee 10 prosentin tuntumassa.

Yhdysvaltain vaihtotaseen alijäämä supistui taantumun seurauksena viime vuonna tuntuvasti. Nyt alkanut tuonnin kasvu lisää vajetta uudelleen.

Yhdysvaltain talouskasvun arvioidaan tänä vuonna nousevan 2½ prosenttiin. Ensi vuonna voidaan kireämmän talouspolitiikan ja budjettialijäämän tasoitustarpeen takia joutua tyytymään hieman pienempään kasvuun.

Euroalueen elpyminen, joka on ollut verkkaista, on Yhdysvaltain tavoin perustunut pääosin väliaikaisiin tekijöihin. Näistä merkittävimmät ovat olleet varastosopeutus ja massiiviset elvytystoimet.

Talouskehitystä mittaavat indikaattorit viittaavat kasvun jatkumiseen, mutta uusimmat tiedot teollisuustuotannon ja vähittäiskaupan kehityksestä ovat olleet vähemmän rohkaisevia. Teollisuustuotanto supistui vuoden 2009 viimeisellä neljänneksellä. Rakennustoiminta on ollut niin ikään vaikeuksissa lähinnä kylmän sään vuoksi. Vienti on kehittynyt kansainvälisen kysynnän kasvun myötä hyvin.

Tilanne työvoimamarkkinoilla on jatkanut heikkenemistä, mutta vaikka työttömyyden kasvu on väliaikaisesti pysähtynyt kääntyy se euroalueella pysyvämpään laskuun vasta v. 2011.

Julkisen talouden tila on heikentynyt nopeasti ja julkisen talouden alijäämän arvioidaan tänä vuonna nousevan 7 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Julkinen velka yltää 80 prosenttiin.

Viimeaikainen turbulenssi rahoitusmarkkinoilla ja korkoerojen kasvu kuvastaa hyvin sitä suurta epävarmuutta, mikä liittyy nyt talouskehitykseen. Euroalueen kannalta myönteistä on kuitenkin maailmantalouden ennakoitua parempi kehitys. Jos ja kun se kyetään hyödyntämään, tuotanto euroalueella voi tänä vuonna kasvaa vajaan prosentin ja ensi vuonna 1½ %.

Aivan viimeaikainen Kreikan tilanteesta johtuva rahoitusmarkkinoiden levottomuus ja korkoerojen kasvu euroalueella kuvastavat talouskehitykseen edelleen liittyvää suurta epävarmuutta. EKP edenneekin rahapolitiikan normalisoinnissa varovasti. Ylimääräistä likviditeettiä poistetaan vähitellen, ja ohjauskorkoa nostettaneen aikaisintaan vuoden 2010 lopulla. Pankkien väliset lyhyet korot lähtevät nousuun nykyiseltä, poikkeuksellisen alhaiselta tasolta. Talouden ja inflaatio-odotusten elpymisen myötä korot nousevat laajemmin v. 2011.

Bruttokansantuote

	2007	2008*	2009*	2010**	2011**
	määrän muutos, prosenttia				
Yhdysvallat	2,1	0,4	-2,4	2,7	2,3
Japani	2,4	-1,2	-5,0	1,0	1,9
EU-27	2,9	0,8	-4,2	0,8	1,7
Saksa	2,5	1,3	-5,0	0,9	1,8
Ranska	2,3	0,4	-2,2	1,2	1,9
Italia	1,6	-1,0	-4,7	0,9	1,3
Iso-Britannia	2,6	0,5	-5,0	0,7	1,8
Espanja	3,6	0,9	-3,6	-1,1	1,2
Ruotsi	2,5	-0,2	-4,9	1,5	2,0
Tanska	1,7	-0,9	-5,1	1,3	1,6
Suomi	4,9	1,2	-7,8	1,1	2,1
OECD	2,7	0,6	-3,5	1,7	2,2
Kiina	13,0	9,0	8,7	9,0	9,0
Venäjä	8,1	5,6	-7,9	2,0	3,5
Maailma	5,2	3,0	-0,8	3,3	3,6

Euroalueen talouskehitys

	2007	2008*	2009*	2010**	2011**
	määrän muutos, prosenttia				
Yksityinen kulutus	1,7	0,4	-1,0	0,3	1,1
Julkinen kulutus	2,3	2,0	1,2	1,0	1,0
Kiinteän pääoman bruttomuodostus	4,8	-0,4	-10,7	-2,4	2,0
Tavaroiden ja palvelujen vienti	8,4	6,0	1,6	-9,8	2,0
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	8,3	5,3	1,6	-8,7	2,5
Bruttokansantuote markkinahintaan	2,8	0,6	-4,0	0,8	1,7
	prosenttia				
Yksityisen kulutuksen deflaattori, %	2,2	2,9	0,1	1,5	1,6
Työttömyysaste, %	7,5	7,5	9,5	10,9	11,0
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, % bruttokansantuotteesta	-0,6	-2,0	-6,4	-7,0	-6,7
Vaihtotase, % bruttokansantuotteesta	0,1	-1,1	-1,0	-0,5	-0,5

1.2 Ulkomaankauppa

1.2.1 Vienti

Vienti supistui viime vuonna 24½ %. Vienti väheni kaikilla toimialoilla ja kaikkiin ilmansuuntiin, mutta rajuimmin hupeni metalliteollisuuden tuotteiden vienti sekä vienti Venäjälle. Kysynnän vaimenemisen myötä myös vientihinnat heikkenivät tuntuvasti. Viennin syöksy ajoittui vuoden ensimmäiselle neljännekselle, johon verraten vienti vuoden mittaan vähitellen koheni. Vuoden viimeisellä neljänneksellä viennin määrä edelliseen neljännekseen verrattuna nousi reippaasti, mikä osin selittyi suuren risteilyaluksen luovutuksella.

Teollisuuden vientitilaukukset olivat vuoden alussa yhä heikot. Maailmankaupan odotetaan kuitenkin kuluvana vuonna vilkastuvan, ja vuoden alussa vientitilaukukset kohenivat useilla toimialoilla. Toiveikkuutta lisää euron arvon heikkeneminen vuoden alkukuukausina. Vahvinta toiveikkuus on puutavara-teollisuudessa, jossa suhdanteiden käänne tyypillisesti näkyy ensimmäisenä. Myös paperiteollisuudessa kysyntä on kohentunut. Metallien vilkas kysyntä maailmanmarkkinoilla siivittää metallien vientiä. Elektroniikkateollisuuden vintinäkömiä parantaa se, että kiinnostus korkealaatuisiin matkapuhelimiin on nousussa. Sen sijaan koneiden ja laitteiden kysyntä ei vielä orastavan talousnousun vaiheessa korjaannu. Vientimahdollisuuksia hidastaa myös se, että Suomen vienti suuntautuu suurelta osin EU-alueelle, jossa kasvunäkymät ovat keskimääräistä hitaammat. Vienti lisääntyy ennusteen mukaan tänä vuonna 5½ %. Vakavan riskin vientiennusteen toteutumiseksi muodostaa ahtaajien lakko, jonka kestosta ei ennustetta laatiessa ole ollut tietoa. Ulkomaankauppaa saattaa kuitenkin vilkastuttaa Venäjälle suuntautuvan jälleenviennin elpyminen viime vuoden hyvin matalalta tasoltaan, mutta jälleenviennin kasvu ei lisää tuotantoa Suomessa. Vientihinnat nousevat 3 %. Hintojen nousuodotus perustuu sahatavaran, metallien sekä öljyyn pohjautuvien kemiantuotteiden hintakehitykseen.

Vuonna 2011 viennin kasvu hidastuu maailmantalouden nousun vahvistumisesta huolimatta mm. siksi, että toisin kuin vuosina 2009-2010, ensi vuonna ei enää viedä miljardiluokan risteilijää. Metalliteollisuuden vienti kasvaneeksi silti, kun uusia koneita aletaan enenevässä määrin toimittaa investoijille. Sen sijaan metsäteollisuudessa vientikysynnän vahvin kasvuvaihe koettaneen jo kuluvana vuonna. Vienti lisääntyy ensi vuonna 4½ %.

1.2.2 Tuonti

Tuonti supistui viime vuonna 22½ % eli hieman hitaammin kuin vienti. Tuonti keskeisimmistä tuontimaista väheni varsin tasaisesti. Venäjä pysyi entiseen tapaan suurimpana tuontimaana. Eniten väheni henkilöautojen tuonti, osittain kotimaisen kysynnän heikkenemisen takia, mutta vielä suuremmissa määrin autojen kauttakulkuun ja -viennin vähenemisen joh-

dosta. Tuontihinnat romahtivat, mutta kääntyivät energian hintojen nousun myötä viimeisellä neljänneksellä kasvuun. Vuositasolla tuontihinnat alenivat peräti 7½ %.

Kotimaisen teollisuuden tuotannon viriäminen lisää tänä vuonna teollisuuden raaka-aineiden ja väli tuotteiden tuontitarvetta. Teollisuustuotannon kasvu nostaa osaltaan myös energiankulutusta, mutta oman piikkinsä kulutukseen ja tuontitarpeeseen on alkuvuonna tehnyt poikkeuksellisen kylmä talvi. Investointitavaroiden tuonti vaimenee kotimaisten kone- ja laiteinvestointien vähäisyyden takia. Kulutustavaroiden tuonti alkaa vähin erin lisääntyä pohjatasoltaan: mm. autojen ensirekisteröinnit ovat alkuvuonna nousseet vuodentakaista vilkkaammiksi. Tuonti lisääntyy tänä vuonna 3½ %, mikä on varsin vaimea nousu verrattuna viime vuoden jyrkkään laskuun. Tuontihinnat nousevat maailmanmarkkinahintojen nousun johdosta 4 %.

Ensi vuonnakin tuonnin kasvu pysyy maltillisella 4 prosentin uralla, sillä sekä kotimaisen tuotannon että kulutuksen kasvu pysyy edelleen hillittynä. Hintapaineet heikkenevät v. 2011.

Ulkomaankauppa

	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
	määrän muutos, prosenttia				
Tavaroiden ja palvelujen vienti	7,9	6,5	-24,3	5,5	4,6
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	6,0	6,6	-22,3	3,7	4,0
	hinnan muutos, prosenttia				
Tavaroiden ja palvelujen vienti	1,1	-1,1	-5,7	3,2	1,7
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	1,9	2,0	-7,3	4,2	3,1

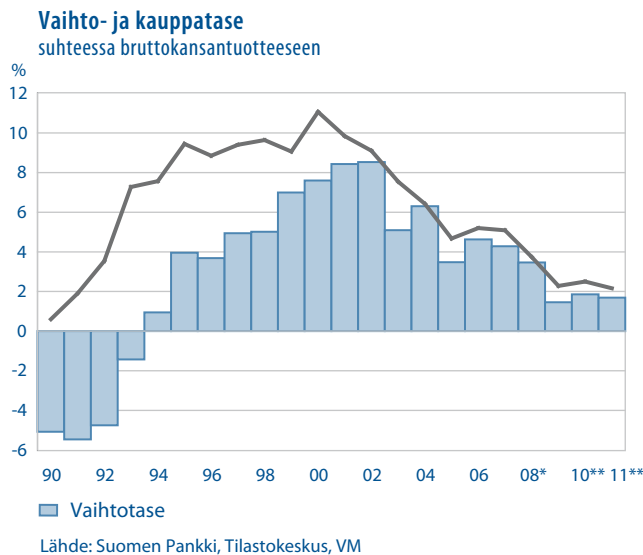
1.2.3 Vaihtotase

Suomen vaihtotaseen ylijäämä supistui viime vuonna 2,5 mrd. euroon eli 1,5 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Viennin suuren tuontiosuuden takia viennin ja tuonnin muutokset liikkuvat varsin samansuuntaisesti. Viime vuonna molemmat romahtivat lähes samaa tahtia, joten vaihtotase ei painunut alijäämäiseksi, mutta ylijäämästä kuitenkin katosi yli puolet. Pudotusta syvensi tuotantontekijäin ja tulonsiirtojen taseen alijäämän painuminen miljardi euroa edellistä vuotta heikommaksi. Kauppatase supistui 40 % ja palvelutase peräti koheni, kun palvelujen vientihinnat kohosivat edellisestä vuodesta.

Tänä ja ensi vuonna vienti kasvaa hieman tuontia enemmän, mikä nostaa vaihtotasetta viime vuoden pohjatasosta. Viennin hidastuva kasvu ja vaihtosuhteen heikkeneminen painavat kuitenkin ensi vuonna jälleen vaihtotaseen ylijäämän loppusummaa kuluvaan vuoteen verrattuna.

Vaihtotase

	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
	mrd. euroa				
Tavaroiden ja palvelujen tase	9,3	7,4	4,7	5,6	5,5
Tuotannontekijäkorvaukset ja tulonsiirrot, netto	-1,7	-1,0	-2,2	-2,4	-2,4
Vaihtotase	7,7	6,4	2,5	3,3	3,1
Vaihtotase, % bruttokansantuotteesta	4,3	3,5	1,5	1,9	1,7

1.3 Kotimainen kysyntä

1.3.1 Yksityinen kulutus

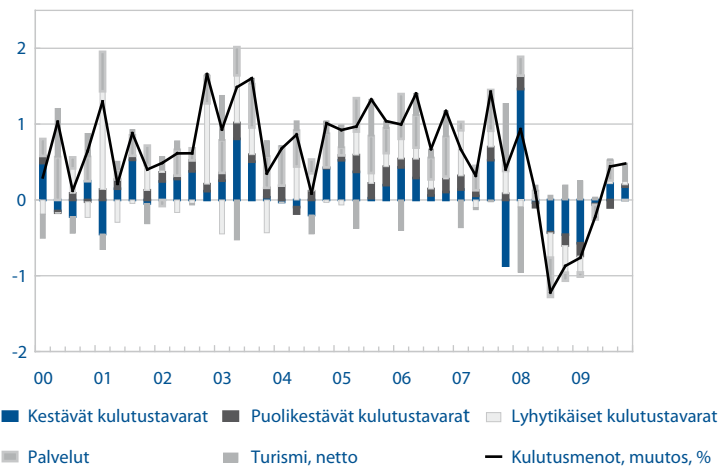
Kotitaloudet vähensivät kulutustaan eli lisäsivät säästämistään viime vuonna. Kotitalouksien kulutusmenot supistuivat heinä-syyskuusta 2008 alkaen yhtäjaksoisesti vuoden ajan. Ensin romahtivat kestopulutus tavaroiden hankinnat ja sitten muiden tavaroiden sekä palveluiden. Kotitalouksien kulutus oli viime kesänä 3 % pienempi kuin ennen kääntymistään laskuun. Kulutus kääntyi kasvuun heinä-syyskuussa 2009 ja näkyi laajasti tavaroiden sekä palveluiden lisääntyneinä hankintoina. Erityisesti kestävien tavaroiden kulutus ponnahti vahvaan nousuun. Tavaroiden ja palveluiden kulutusmenot pl. puoli-kestävien tavaroiden kulutus olivat vuoden lopussa suuremmat kuin mihin

ne pienimmillään viime vuoden aikana supistuivat. Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen (yhdistykset, säätiöt, rahastot jne.) kulutuksen kehitys seurasi kotitalouksia hieman viiveellä ja niiden kulutusmenot supistuivat vielä loka-joulukuussakin, joten yksityisten kulutusmenojen olisi voinut olettaa supistuvan kotitalouksien kulutusta enemmän, mutta näin ei kuitenkaan tapahtunut. Suomessa yksityiset kulutusmenot supistuivat viime vuonna 2,1 %, kun euro-alueella ne supistuivat noin prosenttiin. Nimellistulojen kasvuvauhti hidastui jyrkästi työttömyyden noustessa huolimatta siitä että sekä ansioiden että eläkkeiden nousu oli yhä nopeaa. Hintojen nousun hidastuessa reaalityulojen kasvu ei kuitenkaan hiipunut yhtä paljon kuin nimellistulojen ja ostovoima lisääntyi noin prosenttiin. Kulutuksen supistuessa tulojen kasvusta huolimatta säästämisaste parani negatiivisesta positiiviseksi. Kotitalouksien velkakanta lisääntyi edelleen tuloja nopeammin, ja velkaantumisaste saavutti jälleen uuden ennätyksen, arviolta 106 % käytettävissä olevista tuloista.

Kotitalouksien kulutus lisääntyy jälleen eli säästäminen kääntyy takaisin laskuun ja myös velkaantuminen näyttäisi kasvavan edelleen. Edellytykset kulutuksen kasvusuuntauksen jatkumiselle tänä ja ensi vuonna ovat myönteiset. Kasvua pitäneen yllä työllisyysnäkymin verrattuna hyvä kuluttajaluottamus sekä palkkojen ja omaisuustulojen kasvu. Hintojen nousun odotetaan jäävän maltillisiksi. Lisäksi kuntien tuloverotuksen kiristymisen heikentävää vaikutusta nettotuloihin kompensoi valtion ansioverotuksen säilyminen edellisen vuoden tasolla tänä vuonna. Ensi vuonna verotus vaimentanee selvästi kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvua yhdessä hintojen nopeutuvan nousun kanssa. Kulutuseristä kestokulutuksen viime vuonna alkanut

Kotitalouksien kulutusmenojen kasvukontribuutiot

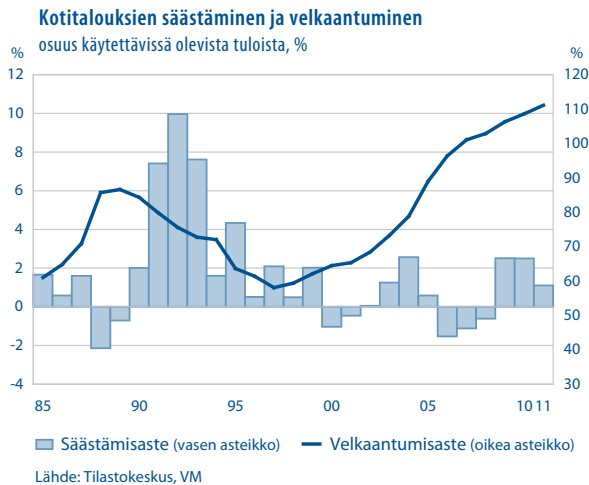
kausitasoitettu, muutos edellisestä vuosineljänneksestä prosenttiyksikköä

Lähde: Tilastokeskus, VM

nousu jatkunee ainakin tänä vuonna, sillä auton ostoaikeet ovat yleisiä ja matala korkotaso sekä korkeat vuokrat houkuttavat asunnon ostoon ja vaihtoon kasvattaen mm. huonekaluhankintoja. Sen sijaan päivittäistavaramenojen ja palveluiden kasvua hidastanee työttömyyden yleistyminen. Kotitaloudet harkinnevat hankintojaan tarkkaan työttömyyden jatkaessa nousuaan, joten kulutuksen kasvu hidastunee ensi vuotta kohden ja jää selvästi jälkeen pitkän aikavälin keskimääräisestä noin kahden ja puolen prosentin kasvuvauhdista. Säästämisaste kääntyyneen kuitenkin lievää laskuun ensi vuonna. Asuntokauppa lisäänee edelleen kotitalouksien velkakantaa, joten velkaantumisas-teen ennakoidaan nousevan runsaaseen 110 prosenttiin käytettävissä olevista tuloista ensi vuoden lopussa.

Edellä esitetty ennusteura on ehdollinen sille, että edelleen heikentyvä työllisyys ei saa kuluttajia siirtämään suunniteltuja hankintojaan myöhemmäksi. Niinpä kuluttajaluottamuksen säilyminen tämän vuoden aikana on erityisen ratkaisevassa osassa kulutuksen kehittymistä. Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalitytulot näyttäisivät lisääntyvän tänä vuonna viime vuotta nopeammin, mutta tuloverotuksen kiristymispaineet uhkaavat kutistaa ostovoiman kasvun ensi vuonna vaatimattomaksi. Mikäli kotitaloudet vaistoin odotuksia jatkavatkin säästämistään viime vuoden tapaan, hidastuu kulutuksen kasvu odotettua enemmän tai kulutusmenot saattavat kääntyä jopa uudelleen laskuun.

1.3.2 Julkinen kulutus

Julkisen kulutuksen suhde kansantuotteeseen kohosi viime vuonna 25 prosenttiin ja suhdeluku säilyy tällä lähes ennätyskorkealla tasolla myös tänä ja ensi vuonna. Kaksi kolmasosaa julkisesta kulutuksesta on yksilöllisiä kulutusmenoja, joita ovat ennen muuta kuntien tuottamat koulutus-, sosiaali- ja terveyspalvelut. Noin kaksi kolmasosaa julkisesta kulutuksesta on kuntien kulu-

tusta, vajaa kolmannes valtion ja noin 7 % sosiaaliturvarahastojen kulutusmenoja.

Tänä ja ensi vuonna julkisen kulutuksen volyyymi pysyy ennallaan. Valtion henkilöstön määrä on vähenemässä tuottavuusohjelman mukaisesti, mikä pienentää valtion kulutuksen määrää. Viime vuosia vähäisempi ansioiden nousu rajoittaa valtion kulutuksen nimellistä kasvua.

Kireä talustilanne pitää kuntien kulutuksen nousupaineet kurissa. Kuluvana vuonna kuntien kulutuksen määrän arvioidaan jopa hieman vähenevän ja kasvavan v. 2011 vain hieman. Reaalista kasvua ennakoidaan olevan vain kuntien sosiaali- ja terveystalouden ostopalveluissa. Nimellisten kulutusmenojen ennakoidaan nousevan tänä vuonna noin 2½ ja ensi vuonna 3 %.

Kulutus

	2009* osuus, %	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
		määrän muutos, prosenttia				
Yksityinen kulutus	100,0	3,4	1,7	-2,1	2,0	1,7
kotitaloudet	95,5	3,3	1,9	-2,2	2,0	1,7
kestokulutustavarat	8,2	4,1	8,9	-12,0	6,0	1,5
puolikestävät kulutustavarat	8,6	6,6	3,3	-4,2	1,5	1,5
lyhytikäiset tavarat	27,8	3,2	-0,1	-2,2	1,6	1,4
palvelukset	50,7	2,4	1,3	-0,8	1,6	1,8
voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen kulutus	4,5	5,9	-1,0	-1,4	1,5	1,5
Julkinen kulutus	100,0	1,1	2,7	0,7	-0,1	0,0
valtionhallinto	29,0	-0,2	2,2	1,5	0,0	-1,0
paikallishallinto	63,8	1,2	2,6	0,0	-0,4	0,3
sosiaaliturvarahastot	7,2	6,3	5,6	3,3	2,6	1,7
Yhteensä		2,7	2,0	-1,3	1,3	1,1
Julkisyhteisöjen yksilölliset kulutusmenot		1,1	2,9	0,8	0,1	0,5
Yksilölliset kulutusmenot yhteensä		2,9	2,0	-1,4	1,6	1,4
Kotitalouksien käytettävissä oleva reaalitytö		3,6	2,1	0,8	2,0	0,2
		prosenttia				
Kulutuksen osuus						
bruttokansantuotteesta (käypiin hintoihin)		72,0	74,4	80,3	80,5	80,0
Kotitalouksien säästämistä		-1,1	-0,6	2,5	2,5	1,1
Kotitalouksien velkaantumista ¹⁾		101,0	102,9	106,3	108,6	111,1

¹⁾ Kotitalouksien velat vuoden lopussa suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin.

1.3.3 Investoinnit

Investointien käyttäytymistä v. 2009 kuvaa määrän voimakas supistuminen vuoden 2008 lopun huipputasolta kaikissa pääomatavaratyypeissä, ja yhteensä kiinteät investoinnit vähenivät viime vuonna 13,4 % edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2010 kiinteiden investointien arvioidaan supistuvan edelleen noin 3½ %, mutta v. 2011 investointien ennustetaan kääntyvän samansuuruiseen kasvuun. Yksityiset investoinnit supistuvat v. 2010 lähes 5 %, mutta sitä seuraavana vuonna niiden ennustetaan kasvavan saman verran. Julkiset investoinnit lisääntyvät kuluvana vuonna noin 1½ %, mutta supistunevat ensi vuonna noin 3½ %.

Investoinnit pääomatavaratyypeittäin

Asuntorakentamisen supistuminen alkoi v. 2008 ja jopa kiihtyi viime vuonna. Kuitenkin asuinrakennusinvestointien aallonpohja on ohitettu, sillä viime vuoden viimeisellä neljänneksellä uusien asuntorakentamisen aloituksia tilastoitiin kappalemäärissä yli kaksi kertaa enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Myös myymättömien asuntojen varastot ovat olleet jo jonkin aikaa normaalia pienemmät. Kuluvana vuonna asuinrakentamisen arvioidaan lisääntyvän 5 % ja ensi vuonna lähes yhtä paljon.

Muiden talonrakennusinvestointien sen sijaan ei odoteta vielä elpyvän, vaan niiden odotetaan supistuvan tuntuvasti v. 2010 toista vuotta peräkkäin ennen kaikkea toimisto- ja teollisuusrakennushankkeiden vähäisyyden takia. Suhdannetilanteen vähittäinen paraneminen vilkastuttaa muuta talonrakentamista vasta v. 2011.

Maa- ja vesirakennusinvestoinnit vähenivät viime vuonna yli kymmeneksen, mutta kuluvana vuonna ne kääntyvät kasvuun elvyttävän talouspolitiikan seurauksena. Muun muassa pääkaupunkiseudun joukkoliikennehankkeet ja muutamat muut liikennehankkeet muualla Suomessa sekä suuret kaivoshankkeet vilkastuttavat kuluvan ja ensivuoden maa- ja vesirakentamisen kohtalaiselle tasolle.

Kone- ja laiteinvestoinnit supistuivat voimakkaasti neljä peräkkäistä vuosineljänneistä, kunnes ne kääntyivät nousuun vuoden 2009 viimeisellä neljänneksellä. Kone- ja laiteinvestointien voimakkaan supistumisen vaiheen arvioidaan päättyneen vuoden 2009 lopulla. Kuluvana vuonna teollisuuden investoinnit keskittyvät korvausinvestointeihin sillä vain harva yritys ilmoittaa tarvitsevansa tuotantoon lisää kapasiteettia. Vuonna 2010 kone- ja laiteinvestointien arvioidaan vähenevän vielä noin 5 %, mutta seuraavana vuonna niiden ennakoidaan jo hieman lisääntyvän, kun parantuneet tuotanto-odotukset vahvistavat liikelämän investointihankkeiden käynnistymistä.

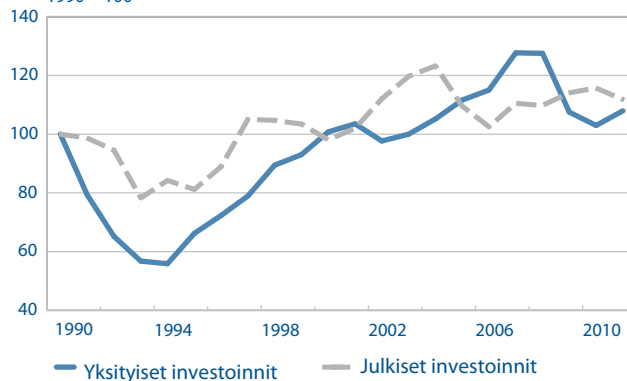
Kiinteät investoinnit pääomatavaratyypeittäin

	2009* osuus, %	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
		määrän muutos, prosenttia				
Talorakennukset	54,5	8,9	-1,5	-16,5	-4,2	3,8
asuinrakennukset	29,3	0,0	-9,5	-12,4	5	3
muut talorakennukset	25,2	22,7	8,9	-21	-15	5
Maa- ja vesirakennukset	9,7	12,9	0,3	-11,5	4	3
Koneet ja laitteet	25,8	17,0	3,8	-14,4	-5	4
Muut investoinnit	9,9	2,6	-4,3	-10,5	-2	2
Yhteensä	100,0	10,6	-0,2	-13,4	-3,4	3,6
yksityiset	86,0	11,0	-0,2	-15,7	-4,8	4,8
julkiset	14,0	7,9	-0,7	4	1,4	-3,4
		prosenttia				
Investointien osuus bruttokansantuotteesta (käypiin hintoihin)						
Kiinteät investoinnit		21,3	21,6	19,8	18,9	19,0
yksityiset		18,9	19,1	17,0	16,1	16,4
julkiset		2,4	2,5	2,8	2,8	2,6

Historiaa tarkastellen v. 2009 yksityisten investointien supistuminen oli voimakasta, mutta vuosina 1991 ja 1992 yksityiset investoinnit laskivat vieläkin enemmän. 1990-luvun alussa yksityiset investoinnit vähenivät voimakkaasti useana vuonna peräkkäin, nyt voimakkaimman sopeutumisen arvioidaan tapahtuneen viime vuonna. Myös julkiset investoinnit vähenivät 1990-luvun alun laman aikana, mutta ovat 2000-luvulla olleet vastasyklisiä.

Yksityiset ja julkiset investoinnit

1990 = 100

Lähde: Tilastokeskus, VM

1.3.4 Julkiset investoinnit

Julkisten investointien osuus kaikista investoinneista on alle 15 % ja kaikesta kotimaisesta kysynnästä vain alle 3 %. Valtion investoinnit ovat lähinnä maa- ja vesirakennusinvestointeja kun taas kuntien puolella investoidaan eniten muihin talonrakennuksiin. Kaksi kolmasosaa julkisista investoinneista on kuntien investointeja.

Valtion investointien taso on tänä vuonna neljänneksen korkeampi kuin kolme vuotta sitten ja se säilyy korkeana myös ensi vuonna. Kuntien investointien ei uskota supistuvan, vaikeasta taloustilanteesta huolimatta. Erityisesti suurten kaupunkien mittavat hankkeet ja alhainen korkotaso pitävät kuntien investointitason korkealla sekä kuluvana että ensi vuonna.

1.3.5 Varastoinvestoinnit

Yritykset sopeuttivat viime vuonna jyrkästi varastojaan vastaamaan supistunutta kysyntää ja heikkoja tulevaisuuden näkymiä. Varastojen muutos vähensi kokonaistuotantoa kaksi prosenttiyksikköä. Tehdasteollisuudessa varastojen arvo väheni vuoden aikana 3,5 mrd. euroa. Teollisuudessa raaka-aineiden ja keskeneräisten valmisteiden varastot supistuivat lopputuotevarastoja enemmän. Erityisen selvästi varastot pienenivät metsä- ja perinteisessä metalliteollisuudessa. Vuoden lopulla kemianteollisuuden valmistuotevarastojen arvo kääntyi nousuun.

Teollisuuden saamien uusien tilausten arvo suhteessa teollisuuden varastojen arvoon kääntyi varovaiseen nousuun toisella vuosipuoliskolla, joten teollisuuden tuotantonäkymät ovat kohentuneet. Odotus kysynnän kasvusta saanee teollisuuden varautumaan osin varastoja lisäämällä, joten raaka-aine- ja keskeneräisten valmisteiden varastojen arvo ei enää supistune tänä vuonna. Valmistuotevarastojen kehitys riippuu etenkin lopputuotekysynnän kehitymisestä, mutta ennusteen mukainen kysynnän paraneminen ei vielä merkittävästi lisänne varastojen vaikutusta kokonaistuotannon kasvuun.

1.4 Kotimainen tuotanto

1.4.1 Kokonaistuotanto

Vuonna 2009 kansantalouden arvonlisäys supistui enemmän kuin 90-luvun alun synkimpänä vuotena, 8,5 %. Suomen talous ajautui syvään taantumaa jo vuoden 2008 lopulla. Kansainvälinen finanssikriisi vaikutti Suomen talouteen usean välityskanavan kautta, minkä seurauksena tuotanto supistui puolessa vuodessa lähes kymmenesosan. Kokonaistuotannon lasku pysähtyi kuitenkin jo viime vuoden puolessa välissä, jonka jälkeen talouden aktiviteetti on hitaasti alkanut elpyä.

Tuotannon pudotus oli sekä syvyydeltään että laajuudeltaan poikkeuksellinen. Yksikään keskeinen toimiala ei yltänyt kasvuun. Selvästi suurin negatiivinen kasvukontribuutio talouden supistumiseen oli jalostustoiminnan romahtamisella, noin $\frac{3}{4}$. Palvelutoiminnan vaikutus tuotannon laskuun oli noin neljäsosan verran. Alkutuotannon kehitys oli sitä vastoin vaikutuksiltaan lähes neutraali. Ulkomaisen kysynnän romahdettua Suomen teollisuustuotannon määrä supistui viidenneksen, metalliteollisuudessa lasku oli jopa runsaan neljänneksen verran. Talousnäkymien romahtaessa talouden täyskäänös voimistui ja levisi nopeasti kotimaan kauppaan, rakennusosalalle ja palvelusektorille. Viiveet välittömästi ulkomaan kaupasta riippuvaisilta toimialoilta muille aloille olivat poikkeuksellisen lyhyitä, mikä johtui tuotanto-odotusten äkillisestä muutoksesta kaikilla toimialoilla.

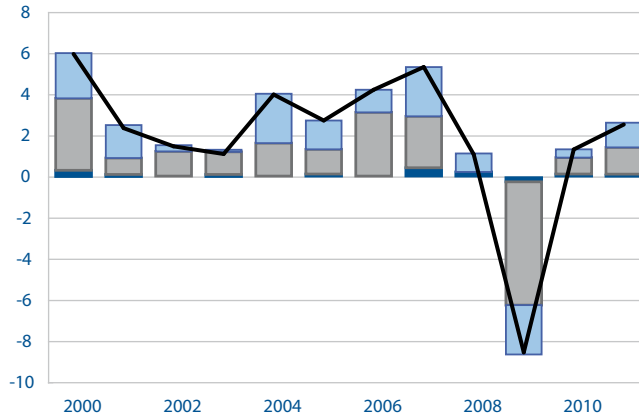
Tuotanto-odotukset ovat sittemmin elpyneet ja Suomen talous on pääsemässä orastavalle kasvu-uralle vientiteollisuuden vetämänä. Varastosyklin ja maailmankaupan virkoaminen nostavat teollisuuden kasvuun, mutta tästä huolimatta teollisuustuotannon arvioidaan olevan v. 2011 runsaan kymmeneksen alemmalla tasolla kuin v. 2008.

Kasvun odotetaan leviävän vasta toisessa vaiheessa sekä rakentamisen että palveluiden toimialoille. Rakentamisen suhdanneodotukset ovat tällä hetkellä normaalia heikommät ja tilauskirjat ohuet. Rakennussektorin tilanne on monitahoinen, sillä vaikka asuinrakentaminen on kääntynyt jo kasvuun, muu talonrakentaminen supistuu vielä tänä vuonna jälkisyklisen luonteensa takia. Ensi vuonna koko rakentamisen tuotanto on kasvussa. Palvelutuotannossa kuluttajille tarjottavien palveluiden kysyntä pysyy vaimeana tänä vuonna, sillä vaikka palkansaajien ansiotaso nousee ja hintapaineet ovat alhaiset, työllisyyden ennustetaan yhä heikkenevän. Sitä vastoin palvelutuotannossa yrityksille suunnatut palvelut tulevat kehittymään kuluttajapalveluja myönteisemmin vientiteollisuuden synnyttämän kysynnän tukemana.

Tänä vuonna koko talouden arvonlisäyksen odotetaan lisääntyvän runsaan prosenttia ja ensi vuonna n. $2\frac{1}{2}$ %. Kuluvan vuoden koko talouden kasvusta lähes $\frac{2}{3}$ syntyy jalostustoiminnasta. Ensi vuonna kasvu tulee olemaan laajalaisempaa ja kasvukontribuutio jakautuu tasapainoisesti jalostustoiminnan

ja palvelujen välille. Ennustejaksolla ei tulla tavoittamaan ennen syvää taantumaa saavutettua tuotannon tasoa; v. 2011 tuotanto on edelleen viisi prosenttia alemmalla tasolla kuin huippuvuonna 2008.

Kokonaistuotannon kasvukontribuutiot prosenttiyksikköä

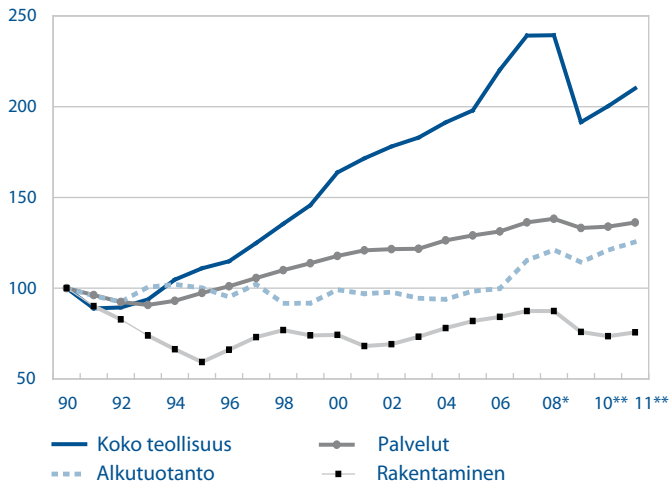

■ Alkutuotanto ■ Jalostus
 ■ Palvelut — Kokonaistuotanto, muutos, %

Lähde: Tilastokeskus, VM

Tuotanto

1990 = 100

Lähde: Tilastokeskus, VM

1.4.2 Jalostus

Tehdasteollisuuden tuotanto romahti vuosien 2008 ja 2009 taitteessa maailmantalouden ja vientikrysynnän kriisin seurauksena. Kaikkiaan tehdasteollisuuden tuotanto väheni viime vuonna 21 %. Syvimmältä koukkasi metalliteollisuus, jonka tuotanto painui 27 % pienemmäksi kuin v. 2008. Metsäteollisuuden tuotanto supistui 21 %. Näitä kahta paremmin, vain 11 prosentin miinuksella, pärjäsi muu tehdasteollisuus, joka perustuu muita suuremmassa määrin kotimarkkinateollisuuteen. Tuotannon hiljaisiin vaihe koettiin kesällä. Vuoden jälkipuoliskolla tuotanto alkoi elpyä, mutta se jäi vuoden viimeisellä neljännekselläkin yhä 15 % vaisummalle tasolle kuin vuotta aiemmin.

Kuluvan vuoden alussa teollisuuden tilauskirjat olivat yhä puolillaan normaalitasoon verrattuna, mutta teollisuuden suhdanne- ja tuotanto-odotukset alkoivat nousta. Vuodenvaihteessa tuotanto näyttää päässeen selvimmin kasvuun metsäteollisuudessa. Tammikuussa teollisuustuotanto oli edelleen varsin vaikeaa ja kasvu jatkuu epävakaina. Matalasuhdanteen jälkeen tuotanto voi kasvaa kuitenkin prosentteina mitaten melko nopeasti, sillä kasvuprosentteja suurentaa se, että nousee ”kuopan pohjalta” ja kapasiteettia on runsaasti vapaana. Kasvumahdollisuuksia nostaa myös se, että teollisuuden varastot ovat painuneet pieniksi. Tehdasteollisuuden tuotanto lisääntyy tänä vuonna 4½ %. Ahtaajien maaliskuun lakko verottaa tuotantoa vientialojen lisäksi myös kotimarkkinateollisuudelta vaikeuttaessaan raaka-aineiden ja tuotantotarvikkeiden hankintaa.

Ensi vuonna teollisuuden tuotannon kasvu nopeutuu edelleen 5 prosenttiin, kun sekä maailmantalouden että kotimaisen talouden elpyminen jatkuvat. Globaalien teollisuudenalojen herkkyyks siirtyä lähemmäksi kuluttajia on kuitenkin kasvanut eikä tuotanto ennustejaksolla palaudu toissavuoden tasolle.

Vuonna 2009 talonrakentamisen määrä supistui 13½ %. Uudisrakentaminen väheni ennustetun mukaisesti neljänneksellä; eniten laskivat toimisto-, teollisuus- ja varistorakentaminen. Uudistuotannon romahduksesta huolimatta kyse oli suurelta osin paluusta normaalille tasolle. Korjaaminen jatkui ennakoituakin vilkkaampana viime vuonna. Sitä vauhdittivat mm. asunto-osakeyhtiöille myönnetty suhdanneluonteinen korjausavustus ja korotettu kotitalousvähennys. Kaikista talonrakentamisessa tehdyistä tunneista korjausrakentamiseen käytetyt nousivat jo 60 prosenttiin. Aloitettujen asuntojen kappalemäärä nousi valtion onnistuneen elvytyspolitiikan sekä alhaisten lainakorkojen ansiosta kesän odotuksia selvästi suuremmaksi eli 23 000 asuntoon. Valtion tukemaa tuotantoa käynnistyi yli kolminkertainen määrä vuoteen 2008 verrattuna ja uuden nk. välimallin, jossa asuntoa on pidettävä minimissään vain viisi vuotta vuokra-asuntokäytössä, käyttöönotto lisäsi tuotantoa noin 4 000 asunnolla. Maa- ja vesirakentaminen, jossa teiden ja rataverkon peruskorjaus ja kunnossapito pitävät tuotannon vakaampana, supistui talonrakentamista vähemmän.

Rakennussektorin tila

Toimialan taloudellinen tilanne ja työllisyys

Rakennusyritysten liikevaihto pieneni tuotannon vähenemisen seurauksena koko viime vuoden. Rajuinta liikevaihdon supistuminen oli ensimmäisen vuosipuoliskon aikana. Heikko kysyntä johti myös konkurssien kasvuun, joita lukumääräisesti oli eniten juuri rakentamisen toimialalla.

Rakennusalan työllisten määrä - Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan - oli viime vuonna keskimäärin 175 000 (talonrakentaminen 60 000, maa- ja vesirakentaminen 22 000, erikoistunut rakennustoiminta 93 000). Alan työllinen työvoima ei enää juuri vähene tänä vuonna, mutta työttömien työnhakijoiden määrä lienee kuluvana talvikautena suurimmillaan jopa yli 25 000 henkeä. Heikko kehitys ei kuitenkaan ole johtanut suuriin irtisanomisiin. Sitä voidaan selittää mm. sillä, että pk-sektorilla on suuri merkitys rakentamisessa (sen osuus liikevaihdosta oli 60 % ja henkilöstöstä lähes 72 % vuonna 2008). Toisaalta ammattitaitoisesta työvoimasta halutaan pitää kiinni etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa saatavuusongelmat alkavat uudelleen lisääntyä, kun alalta poistuu enenevästi suurten ikäluokkien työntekijöitä.

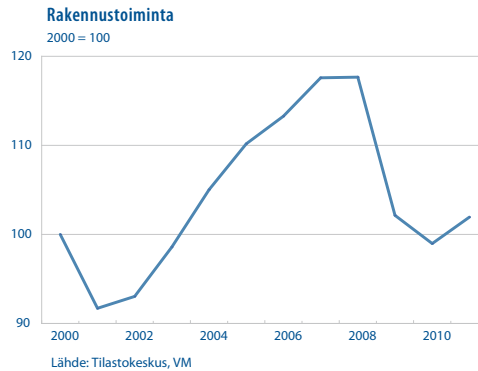
Tuotantosuintien kehitys

Myönnetyt asuinrakennusluvut olivat joulukuussa 2009 lähes 90 % vuodentaikaista suuremmat. Kasvun on arvioitu johtuneen osittain vuoden 2010 alusta voimaantulleista uusista energiamääräyksistä, jolloin lupia haluttiin hakea vielä vanhoilla ehdoilla. Myös aloituksissa oli vuoden loppupuolella kasvua, etenkin kerrostalojen aloitukset lisääntyivät kuutiomäärällä mitattuna lähes kolmikertaisesti edellisen vuoden viimeiseen neljännekseen verrattuna. Pienten asuntojen rakentamisosuus on lisääntymässä ja uudiskohteiden asuntokoko on kuluvana vuonna pienempi kuin vielä pari vuotta sitten. Tämä vastaa myös asuntokäynnän muutosta. Suomalaisista kotitalouksista oli vuonna 2008 jo 74 % yhden tai kahden henkilön talouksia.

Liikerakentaminen, jossa hyvien tonttien saanti ja strategiset sijoitusratkaisut vaikuttavat rakentamisaktiiviteettiin enemmän kuin muussa toimitilarakentamisessa, on kehittynyt toimisto- ja teollisuus- ja varastorakentamista suotuisammin varsinkin pääkaupunkiseudulla. Suhdanteiden heikkous pitää sekä toimisto- että teollisuusrakennuksia tyhjillään, eikä laajennuksiakaan juuri tarvita. Pääkaupunkiseudulla toimistojen vajaakäyttöaste nousi viime vuonna 12 prosenttiin ja melkein kaikissa kasvukeskuksissa se oli lähellä 8 %. Markkinaennusteiden mukaan toimistojen vajaakäyttöasteen uskotaan jatkavan selvässä nousussa vuoden 2010 aikana.

Korjausrakentaminen ylitti jo puolet rakentamisen kokonaistuotannosta vuonna 2008. Suurin osa korjaamisesta kohdistui asuinrakennuksiin. Asuinrakennusten korjausrakentamisen ennakoidaan yhä lisääntyvän, sillä Suomessa korjauspanostus ei ole kansainvälisesti kovin korkea.

Maa- ja vesirakentamisen näkymät paranevat ja ala kääntyy kasvuun tänä vuonna. Ennusteen riskit tulevat lähinnä kuntapuolelta, jossa infrainvestoinnit saattavat hieman vähentyä heikentyneen rahoitustilanteen vuoksi. Toisaalta teiden kunnossapidon arvioidaan kuitenkin säilyvän varsin vakaana ja lisäksi maa- ja vesirakentamisen korjaus- ja kunnossapitoon päätetyt elvytystoimet lisäävät toimeliaisuutta. Maarakennuskoneiden käyttöaste nousee jo alle 75 prosenttiin alentuneelta tasoltaan.

Lähteet: Rakennusalan suhdanneryhmän raportti: Rakentaminen 2010 ; Tilastokeskus, VTT, Catella Property Oy

Rakentamisen suhdanneodotukset ovat edelleen selvästi normaalia heikkomat ja tilauskirjat ohuet. Talonrakentaminen vähenee kuluvana vuonna vielä arviolta noin 5 % ja uudisrakentamisen volyyymi-indeksin ennakoidaan supistuvan vielä 5 - 10 %. Koko sektorin tilanne on kuitenkin monitahoinen, sillä asuntojen rakentaminen on kasvussa ja niiden korjaaminen jatkuu vilkkaana. Sen sijaan muu talonrakentaminen vähenee edelleen tänä vuonna koskien sekä toimistorakentamista että teollisuus- ja varastorakentamista, joka reagoi suhdanneodotuksiin jälkisyklisesti. Ero korostaa lisäksi se, että toimitilojen korjaaminen kärsii taantumasta merkittävästi asuntopuolta enemmän. Liikerakentaminen lähtenee lähivuosina nopeaan nousuun mm. monien kauppakeskussuunnitelmien vuoksi. Julkinen palvelurakentaminen näyttäisi kiihtyvän uudelleen; myönnettyt rakennusluvut olivat vuositasolla 20 % edellisvuotta suuremmat. Maa- ja vesirakentamisen odotetaan kääntyvän kohtuulliseen, noin 4 prosentin kasvuun mm. asuntotuotannon ja muutamiin suurhankkeiden vetäminä. Näitä ovat kehäradan ja metron rakentaminen sekä kahden uuden kaivoshakkeen käynnistyminen (Pampalo ja Kevitsa). Ensi vuonna kasvu jatkuu hieman tätä vuotta hitaampana.

Asuntojen kysyntä ja hinnatkin ovat nousseet viime vuodesta. Myymätömiä uusia asuntoja on vähän ja myyntiajat lyhentyneet alle normaalin. Tästä huolimatta rakennusyrietykset eivät ole vielä käynnistäneet vapaarahoitteista asuntotuotantoa kovinkaan paljoa. Tänä vuonna asuntojen aloitusten arvioidaan kuitenkin nousevan 25 000–26 000 asuntoon ja samaa tai hieman suurempaa odotetaan myös ensi vuonna. Valtion tukeman tuotannon määrän ennakoidaan alenevan vajaan viidenneksellä viimevuotisesta ja vapaarahoitteisina aloitetaan noin 15 000 asuntoa. Muussa talonrakentamisessa näkyy sekä kotimaisen että kansainvälisen talouskehityksen vaisuus ja vasta v. 2011 koko toimialan tuotanto kääntyy kasvuun.

1.4.3 Palvelut

Viime vuonna arvonlisäys väheni kaikilla palvelutoiminnan päätoimialoilla. Palvelutuotanto supistui lähes yhtä paljon kuin 90-luvun alun heikoimpana vuonna, 3,7 %. Palveluiden supistuminen jäi kuitenkin huomattavasti pienemmäksi kuin teollisuudessa.

Vaikka v. 2009 työllisyyden heikkeneminen jatkui läpi koko vuoden, kääntyi kotimaankauppa vuodenvaihteen romahduksen jälkeen kasvuun kesällä. Vähittäiskauppa palasi loivalle kasvu-uralle jo maaliskuussa ja moottoriajoneuvojen kauppa alkoi virkistyä vuoden puoliväliin tultaessa. Kaupan myyntivoilyymien kasvua tukivat luottamuksen asteittainen palautuminen, maltillinen hintakehitys, palkansaajien ansiotason nousu ja veronkevennykset. Samat tekijät vaikuttivat myös laajemmin kuluttajille tarjottavien palvelujen kehitykseen ja hidastivat laskua. Suuriin vaikeuksiin ajautuivat toimialat, jotka ovat kiinteästi yhteydessä vientiteollisuuteen. Kuljetus-, varastointi- ja tietoliikennealan arvonlisäys supistui 7 %. Myös tukkukaupassa koettiin 11 prosentin pudotus.

Kuluttajia vaivannut pahin epävarmuus tulevasta on hellittänyt. Kuluttajaluottamus on elpynyt pitkän aikavälin tasolleen, mutta aiheellinen varovaisuus kuitenkin vallitsee. Kuluttajille tarjottavien palveluiden kysyntä pysyy vaimeana v. 2010, sillä vaikka palkansaajien ansiotaso nousee ja hintapaineet ovat alhaiset, työllisyyden ennustetaan yhä heikkenevän. Ensi vuonna työllisyyden kääntymisen kasvuun tukee palvelukysyntää.

Viimeaikaiset myönteiset havainnot teollisuuden uusista tilauksista ovat kaihvatuja uutisia, jotka välittyvät aikanaan myös teollisuusyrityksiä palveleviin toimintoihin. Vientiteollisuuden vetämänä yrityksille tarjottavat palvelut tulevat kehittämään kuluttajapalveluja myönteisemmin.

Kuluvana vuonna palvelutuotannon ennustetaan kasvavan ½ prosenttia ja ensi vuonna 1½ %. Vaikka palvelujen ennustetaan pysyvän kasvu-uralla, ei ennen syvää taantumaa saavutettua tuotannon tasoa tulla tavoittamaan ennustejaksoilla. Palvelutuotannon - erityisesti yrityksille tarjottavien palvelujen - kehittyminen riippuukin keskeisesti siitä miten hyvin vientivetoinen teollisuutemme pääsee kiinnittymään vientimarkkinoidemme kasvuun.

Tuotanto toimialoittain

	2009 ¹	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
	osuus, %	määrän muutos, prosenttia				
Koko teollisuus	21,6	8,6	0,1	-20,0	4,6	4,9
Tehdasteollisuus	18,7	8,9	0,6	-21,3	4,3	5,0
Rakentaminen	6,7	3,8	0,1	-13,2	-3,1	3,0
Kauppa	9,0	10,3	-1,6	-11,2	3,5	2,5
Liikenne	7,7	2,2	3,0	-6,8	1,5	4,0
Kiinteistö- ja liike-elämää palveleva toiminta	22,4	5,0	3,8	-3,3	0,0	2,3
Muut toimialat	30,2	1,0	0,5	-0,2	-0,1	0,5
Jalostus	32,4	7,6	0,1	-18,5	2,8	4,5
Palvelut	64,9	3,8	1,5	-3,7	0,5	1,7
Tuotanto yhteensä perushintaan		5,4	1,1	-8,5	1,3	2,6
Bruttokansantuote markkinahintaan		4,9	1,2	-7,8	1,1	2,1
Kansantalouden työllisyys ¹⁾		2,0	1,4	-5,9	-2,0	1,5
Kansantalouden tuottavuus		3,3	-0,3	-2,8	3,4	1,1

¹⁾ Työtunteina

²⁾ Käypähintaisesta tuotannosta

1.4.4 Työn tuottavuus

Työn tuottavuus heikkeni viime vuonna ensimmäisen kerran sitten vuoden 1981. Tuottavuus supistui 3 %. Pääosin syynä oli suhdannekäännö, jonka seurauksena tuotanto supistui jyrkemmin kuin yritykset ehtivät vähentää työpanostaan. Jyrkimmin tuottavuus heikkeni tavanomaiseen suhdannelaskun tapaan teollisuudessa, lähes 8 %. Suomessa työn tuottavuuden nousu on ollut lähes kaksinkertaista eurooppalaiseen keskiarvoon verrattuna 2000-luvulla, vaikka tuotannon rakennemuutos on lisännyt heikomman tuottavuuden palvelujen osuutta kokonaistuotannosta. Tosin tuottavuuden taso oli koko taloudessa v. 2008 vielä runsaat kolme prosenttia euroalueen keskimääräistä heikompi.

Työn tuottavuus ei heikkene enää tänä vuonna, kun tuotanto lisääntyy kohe-nevan kysynnän vauhdittamana, mutta vaimeasti. Hienoinen kasvu ei riitä lisäämään työpanosta vielä tänä vuonna, jolloin tuottavuus nousee suhdanne-luonteisesti ja juuri päinvastaisesta syystä kuin se taantumien alettua heikkeni. Teollisuudessa tuottavuuden paraneminen on nopeinta ja palvelutuotannossa hitainta. Ensi vuonna työn tuottavuus kohenee hitaasti ja kasvuvauhti jää noin puoleen viimeisen kymmenen vuoden keskiarvosta.

1.5 Työvoima

Jyrkästä suhdannekäänteestä huolimatta vuosi 2008 oli vielä työllisyyden kannalta hyvä: työllisiä oli enemmän kuin koskaan, työllisyysaste oli korkeimmillaan ja työttömyys pienimmillään kahteen vuosikymmeneen. Pitkäaikaistyöttömien määrä oli pudonnut noin kolmasosaan lamahuipun tasosta.

Vuonna 2009 tilanne oli täysin toisenlainen. Työvoiman kysyntä heikkeni jo toista vuotta vientiteollisuudessa. Myös kotimarkkinoilla työllisyys alkoi heiketä. Eniten työllisyystilanne vaikeutui työvoiman ikäjakauman ääripäissä sekä pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Koska em. ryhmien kiinnittyminen työmarkkinoille on useista syistä muita löysempää, johtaa kysynnän heikkeneminen monen kohdalla työttömyyden pitkittymiseen tai työmarkkinoilta vetäytymiseen. Toisaalta yritykset pyrkivät pitämään kiinni osaavasta ja parhaassa työiässä olevasta työvoimastaan mm. tarjoamalla osa-aikatyötä irtisanomisten vastapainoksi ja ennen kaikkea lomautuksin. Määräaikaisesti lomautettuja ja pääasiassa työlliseksi tilastoitavia työntekijöitä oli keskimäärin 60 000, eli runsas 2 % työvoimasta. Suurelta osin edellä mainituista syistä työllisten tekemät työtunnit vähenivät kaksi kertaa enemmän kuin työllisten määrä: työtunnit vähenivät 6 % ja työllisten määrä väheni 3 %. Kaikkiaan työttömien määrä kasvoi 49 000 henkilöä ja työttömyysaste nousi 8,2 prosenttiin.

Työttömyys pahenee edelleen v. 2010 huolimatta siitä, että kokonaistuotanto jo kasvaa. Monet yritykset käyttävät jo palkkalistoillaan olevia työntekijöitä tuotannon lisäämiseen, joten työpanos vähenee edelleen, mutta suhteellinen muutos on tunteina pienempi kuin työllisten määrällä mitattuna. Työllisten määrä väheneekin vielä lähestulkoon kaikilla toimialoilla lukuun ottamatta yhteiskunnallisia ja henkilökohtaisia palveluja, minne julkiset palvelut kuuluvat. Työllisyysaste alenee 66,4 prosenttiin. Työttömien määrä kasvaa 50 000 henkilöä ja työttömyysaste nousee 10,2 prosenttiin.

Huono työllisyystilanne on asettanut lisää haasteita työvoimapolitiikalle. Työvoiman kysynnän heiketessä myös tukityöllistäminen on vaikeutunut, koska lomauttavien tai irtisanovien yritysten on hankalaa ottaa palkkalistoilleen esimerkiksi tukityöllistettyjä, työharjoittelijoita tai jopa kesätyöntekijöitä. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden painopiste siirtyy v. 2010 enenevässä määrin työvoimakoulutuksen ja muun työelämän valmiuksia parantavan toiminnan puolelle. Toimenpiteiden piirissä olevien määrä lisääntyy noin 16 100 henkilötyövuodella, mikä vastaa lähes kokonaan työvoimakoulutuksen lisäystä. Kaikkiaan toimenpiteiden piirissä arvioidaan tänä vuonna olevan 3 % työvoimasta. Erityisesti työvoimapolitiikan ja opetuksen resursseja on lisätty nuorten työllistämiseksi ja työmarkkinakelpoisuuden parantamiseksi.

Talouden vähittäinen elpyminen ja sitä tukenut finanssipolitiikka alkavat v. 2011 vaikuttaa myös työmarkkinoilla. Sekä teollisuuden että palvelujen työpaikat lisääntyvät. Työllisyysaste nousee 67,1 prosenttiin, työttömiä on hieman vähemmän kuin kuluvana vuonna ja työttömyysaste alenee 9,6 prosenttiin.

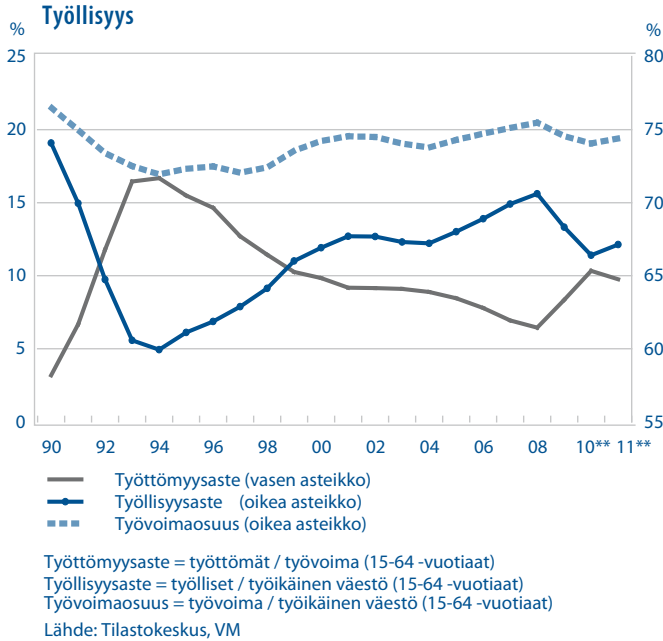
Työvoimatase

	2007	2008	2009*	2010**	2011**
	1 000 henkeä keskimäärin vuodessa				
Työikäinen väestö ¹⁾	3 981	4 004	4 025	4 042	4 058
Työvoima	2 675	2 703	2 678	2 653	2 661
Työtön työvoima	183	172	221	271	256
Työllinen työvoima	2 492	2 531	2 457	2 382	2 404
maa- ja metsätalous	118	119	119	118	118
teollisuus	446	443	406	370	371
rakennustoiminta	174	186	175	168	171
palveluelinkeinot	1 748	1 772	1 749	1 717	1 735
kauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta	389	399	381	366	367
liikenne	247	247	247	242	243
rahoitus-, vakuutus- ja kiinteistötoiminta sekä liike-elämää palveleva toiminta	320	325	314	294	303
yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	792	801	807	815	822
toimiala tuntematon	6	12	9	9	9
	prosenttia				
Työvoimaosuus	67,2	67,5	66,5	65,6	65,6
Työllisyysaste (15-64-vuotiaat)	69,9	70,6	68,3	66,4	67,1
Työttömyysaste	6,9	6,4	8,2	10,2	9,6
alle 25-vuotiaat	16,5	16,5	21,5	24,0	22,0
	1 000 henkeä vuoden aikana				
Maahanmuutto, netto	13,0	15,5	14,2	15	15

¹⁾ 15-74-vuotiaat.

Talouden kasvu on kuitenkin vielä melko heikkoa ja epävarmaa. Pysyvän työllisyyskasvun käynnistäminen on viime aikoina edellyttänyt vähintään parin prosentin tuotannon kasvua mieluiten useampana vuonna peräkkäin.

Pitkäaikaistyöttömien osuus uhkaa kasvaa edelleen. Samanaikaisesti työvoiman kohtaanto-ongelmat voivat paheta kun työvoiman tarjontaa vähentää sen ikääntyminen. Vaikka työttömiä onkin paljon, joissakin ammateissa ja joillakin alueilla on odotettavissa niukkuutta ammattitaitoisesta työvoimasta.

1.6 Tulot, kustannukset ja hinnat

Kansantulo

Kansantulo pieneni v. 2009 lähes 9 %. Eniten vähenivät omaisuustulot ja yritystoiminnan tulot. Yli 40 prosentin pudotuksesta vastasi suurimmalta osin toimintaylijäämän, eli yritysten voittojen pieneneminen. Muiden tuloerien osuus kansantulosta kasvoi vastaavasti, työtulojen osuuden noustessa 63,6 prosenttiin.

Kotitalouksien yrittäjätulot kasvoivat melkein neljänneksellä, mutta tämä johtui lähinnä laskennallisen asuntotulon kaksinkertaistumisesta edelliseen vuoteen nähden. Laskennallinen asuntotulo, joka ei ole kotitalouksille likvidiä tuloa, nousee kun korkotasoa laskee. Ilman kyseistä asuntotulon vaikutusta kotitalouksien yrittäjätulot kasvoivat viime vuonna 1,4 %. Yrittäjätulot metsätaloudesta pienenivät viime vuonna 14 % edellisestä vuodesta, mutta tulot maataloudesta lisääntyivät hyvän satovuoden ansiosta.

Viime vuoden suhdannetilanteeseen nähden nopea ansiokehitys heijasti edelleen vuoden 2007 työmarkkinaneuvotteluissa sovittuja palkankorotuksia. Sopimuspalkat nousivat 3,7 % ja ansiotasoa 3,9 %. Muiden ansiokehitykseen vaikuttavien tekijöiden (kuin sopimuskorotusten) osuus jäi historiallisen pieneksi eli 0,2 prosenttiin, ansiotasoindeksiin ja sopimuspalkkaindeksiin erotuksena mitattuna. Aiemmasta kehityksestä poiketen säännölliset ansiot nousivat viime vuonna huomattavasti nopeammin kuin ansiotasoindeksi, koska jälkimmäisessä mukana olevat tulospalkkiot romahtivat taantuman alettua.

Palkansaajien ansiotasoindeksi ja työkustannukset tuoteyksikköä kohti

	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
	muutos, prosenttia				
Sopimuspalkkaindeksi	2,1	4,2	3,7	2,1	1,8
Palkkojen liukuminen yms. tekijät	1,3	1,4	0,2	0,7	0,7
Ansiotasoindeksi	3,4	5,6	3,9	2,8	2,5
Reaalinen ansiotaso ¹⁾	0,9	1,5	3,9	1,3	0,0
Keskiansiot ²⁾	3,8	4,9	6,4	2,4	1,8
Työkustannukset tuoteyksikköä kohti ³⁾					
koko kansantaloudessa	0,5	5,5	7,7	-1,5	1,1
tehdasteollisuudessa	-4,7	2,5	28,8	-2,8	-2,0

¹⁾ Ansiotasoindeksi jaettuna kuluttajahintaindeksillä.

²⁾ Laskettu jakamalla koko kansantalouden palkkasumma palkansaajien tehdyillä työtunneilla. Lukuihin vaikuttavat kansantalouden rakennemuutokset.

³⁾ Palkkojen ja työnantajan sosiaalivakuutusmaksujen indeksi jaettuna tuotannon volyyymi-indeksillä.

Käytettävissä oleva tulo

	2009*	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
	osuus, %	muutos, prosenttia				
Palkat ja palkkiot	51,2	6,1	6,6	-1,0	0,3	3,5
Työnantajan sosiaaliturvamaksut	12,4	5,2	7,0	-3,1	-2,2	4,5
Kotitalouksien yrittäjätulot	8,2	-0,5	-6,4	24,3	2,7	-0,6
yrittäjätulot maataloudesta	0,6	21,5	-32,0	7,8	2,0	3,0
yrittäjätulot metsätaloudesta	1,2	68,2	-1,4	-14,2	11,0	5,0
muut yrittäjätulot	6,4	-13,2	-3,5	37,4	1,3	-2,0
Omaisuuksien ja muut yrittäjätulot	13,9	16,4	-5,0	-41,1	29,2	6,2
Tuotannon ja tuonnin verot miinus tukipalkkiot	14,4	3,4	1,7	-5,0	-1,5	13,5
Kansantulo	100,0	7,4	2,4	-8,9	4,0	5,1
Käytettävissä oleva tulo		7,4	2,3	-9,1	4,2	5,2
Bruttokansantulo, mrd. euroa		179,6	185,1	170,9	175,6	183,1

Kaikkiaan palkkasumma pieneni viime vuonna, koska työpanos supistui merkittävästi. Työttömyysvakuutusmaksun alentamisen vuoksi työnantajien sosiaalivakuutusmaksut vähenivät palkkasummaa enemmän.

Vuodenvaihteessa käynnistyneellä uudella palkkaneuvottelukierroksella on maaliskuun puoliväliin mennessä saatu uusien työ- tai virkaehtosopimusten piiriin noin kaksi kolmasosaa palkansaajista, eli hieman vajaa miljoona työllistä. Tähän mennessä sovitut palkkaratkaisut ovat maltillisia. Lisäksi v. 2010 maksettavat, vuoden 2009 tuloksiin perustuvat tulospalkkiot jäänevät vähäisiksi. Kuluvan vuoden ansiotasoindeksi 2,8 % noususta yli puolet selittyikin viime vuoden tasoltaan korkeiden ja vuoden loppuun ajoittuneiden palkankorotusten ”perinnöllä”. Uudet sopimukset kattavat palkkaratkaisujen osalta tällä kierroksella vain kuluvan vuoden, jolloin ensi vuoden ansiokehitys riippuu pitkälti ensi kevään talousnäkymistä.

Kansantulo kasvaa tänä ja ensi vuonna, kun omaisuustulojen ja yritystoinnin tulosten arvioidaan jälleen kasvavan. Palkkasumma kasvaa kuluvana vuonna vain hieman, koska työpanos edelleen pienenee. Ensi vuonna palkkasumman arvioidaan kasvavan 3,5 %, kun työllisyyskin elpyy. Tuotannon ja tuonnin verot, jotka viime ja kuluvana vuonna vähenevät heikon kysynnän vuoksi kasvavat ensi vuonna.

Inflaatio

Viime vuoden aikana raakaöljyn ja muiden raaka-aineiden hinnat alkoivat edellisvuoden rajun pudotuksen jälkeen nousta, lukuun ottamatta viljan hintaa, joka pysyi koko vuoden suunnilleen samalla tasolla. Teollisuuden tuottaja- ja tuontihinnoissa nousu alkoi näkyä viime vuoden lopulla ja erityisesti kuluvan vuoden ensimmäisissä havainnoissa, mutta vuositasolla tuottajahinnat vielä alenevat.

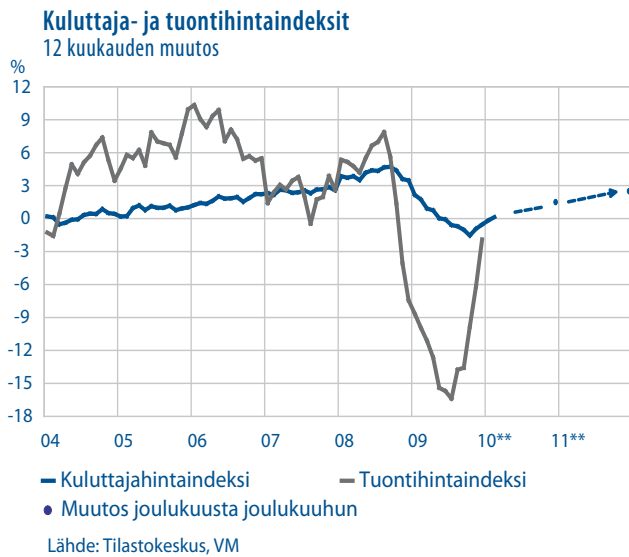
Kuluttajahinnat eivät kansallisen hintaideksiin mukaan nousseet viime vuonna lainkaan. Vuoden 2009 aikana indeksi laski joulukuusta joulukuuhun 0,5 % ja pysyi keskimäärin ennallaan verrattuna edelliseen vuoteen. Vaikka melkein kaikkien muiden hyödykeryhmien hinnat nousivat viime vuoden aikana, omistusasumisen ja asuntolainakorkojen sekä elintarvikkeiden halpeneminen piti yleisen hintojen nousun olemattomana. Elintarvikkeiden hinnat laskivat erityisen paljon lokakuussa, kun niiden arvonlisäveroä alennettiin 5 prosenttiyksiköllä. Alkuvuoden hintapiikin takia ne olivat kuitenkin viime vuonna keskimäärin vielä edellisvuotta korkeammat.

Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi, jota käytetään EU-maiden keskinäisessä vertailussa, ja jossa eivät näy korkojen eivätkä asuntohintojen muutokset, kohosi vuoden aikana 1,6 %. Samaan aikaan hinnat nousivat euroalueella vain 0,4 %. Jo toista vuotta jatkunut muuta euroaluetta selvästi nopeampi inflaatio johtuu palveluiden ja elintarvikkeiden nopeammasta hintojen noususta Suomessa.

Hintaindeksejä

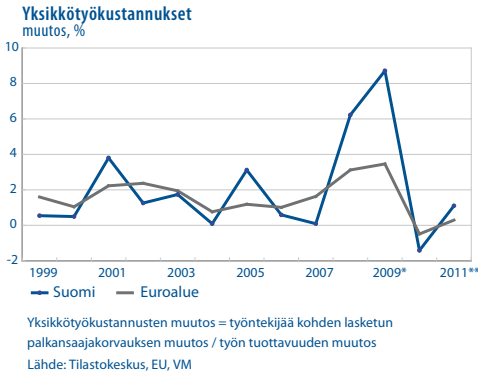
	2007*	2008*	2009*	2010**	2011**
	muutos, prosenttia				
Vientihinnat (tavaravienti) ¹⁾	1,1	-1,1	-5,7	3,2	1,7
Tuontihinnat (tavaratuonti) ¹⁾	1,9	2,0	-7,3	4,2	3,1
Kuluttajahintaindeksi	2,5	4,1	0,0	1,5	2,5
Kotimarkkinoiden perushintaindeksi	4,0	5,7	-6,4	2,7	3,5
Rakennuskustannusindeksi	5,9	3,9	-1,1	3,5	3,0

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

Kustannuskilpailukyky¹⁾

Talous- ja rahaliiton aikana työkustannukset ovat nousseet Suomessa nopeammin kuin euroalueella. Työntekijäkohtaisten palkansaajakorvausten muuta euroaluetta nopeampaa nousua on kuitenkin viime vuosiin asti kompensoinut Suomen euroalueen keskiarvoa parempi tuottavuuskehitys. Kaikkiaan yksikkötyökustannukset kehittyivät vuoteen 2007 asti suunnilleen samaa tahtia keskimäärin Suomessa ja euroalueella. Vuosina 2008 ja 2009 yksikkötyökustannukset nousivat Suomessa enemmän kuin

missään muussa euroalueen jäsenvaltiossa, kaksinkertaista vauhtia euroalueen keskiarvoon nähden, eli kustannuskilpailukyky heikkeni huomattavasti euroalueeseen nähden.² Palkankorotukset oli edellisellä palkkakierroksella lyöty lukkoon viime vuoden loppuun asti tasolle, joka osoittautui taloustilanteen rajuun heikkenemiseen nähden korkeaksi.

Suomessa työllisyys reagoi tuotannon syvään pudotukseen erityisesti tehtyjen työ-

tuntien vähenemisen kautta. Osa-aikatyön lisääntymisen ja etenkin lomautusten takia työtunnit vähenivät viime vuonna kaksi kertaa enemmän kuin työllisten määrä. Tämä ei kuitenkaan selitä yksikkötyökustannusten nousua, sillä työntekijäkohtaisten palkansaajakorvausten ripeää kasvua vastaa tällöin työntekijää kohden mitatun tuottavuuden raju pudotus. Myös työtuntien kautta lasketut yksikkötyökustannukset kasvoivat vuosina 2008-2009 yhteensä lähes 15 %. Yksikkötyökustannusten euroaluetta nopeampi kehitys näyttääkin johtuvan tuotannon supistumisen lisäksi siitä, että työn hinta ei taantumassa joutanut.

Kuluvana vuonna palkansaajakorvaukset työntekijää kohden kasvavat uusista melko maltillisista työ- ja virkaehtosopimuksista huolimatta Suomessa edelleen euroaluetta nopeammin, mutta tuottavuuden koheneminen euroaluetta enemmän kääntää yksikkötyökustannukset voimakkaampaan laskuun kuin euroalueella. Näyttäisi kuitenkin siltä, että yksikkötyökustannukset nousevat ensi vuonna taas euroaluetta nopeammin.

Kilpailukyvyyn näkökulmasta huomio kohdistuu erityisesti kansainväliselle kilpailulle avoimeen sektoriin, jota karkeasti ottaen edustaa teollisuustoimiala. Suomessa teollisuuden yksikkötyökustannukset ovat olleet vuotta 2001 lukuun ottamatta laskussa koko rahaliiton ajan vuoteen 2008 asti. Tällöin alkanut nousu kiihtyi viime vuonna poikkeukselliseen 29 prosentin nousuun, kun teollisuustuotanto romahti muuta taloutta enemmän ja palkat jatkoivat aiemmin sovittujen korotusten mukaista kasvuaan. Teollisuuden yksikkötyökustannukset heikkenivätkin näin yhden vuoden aikana enemmän kuin ne olivat laskeneet edellisen kymmenen vuoden aikana yhteensä (-25 %).

¹ Tässä kehikossa tarkastellaan kustannuskilpailukyvyyn kehitystä yksikkötyökustannusten avulla. Määritelmänä käytetään mm. Euroopan komission käyttämää palkansaajakorvaukset työntekijää kohden / tuottavuus työntekijää kohden

² Tarkat maittaiset yksikkötyökustannusindikaattorit löytyvät Eurostatin tilastoista.

Kuluvana vuonna inflaatio kiihtyy kansallisen hintaaindeksin mukaan 1,5 prosenttiin, kun ennusteeseen sisältyvä energian ja muiden raaka-aineiden huomattava kallistuminen maailmanmarkkinoilla alkaa tuottajahintojen jälkeen näkyä myös kuluttajahinnoissa. Asuntohinnat ja korot eivät enää alene. Lisäksi heinäkuussa toteutettavat arvonlisäveron yleinen korotus ja ravintolaruoan arvonlisäveron alennus nostavat kuluttajahintoja muutamalla prosenttiyksikön kymmenyksellä.

Vuonna 2011 hintoihin ei odoteta vielä kohdistuvan merkittävää painetta kysynnän voimistumisesta, mutta tuonti- ja tuotantohinnat jatkavat nousuaan. Vuoden alussa on myös tulossa voimaan energiaveron korotus, jolla on pieni kuluttajahintoja nostava vaikutus, samoin kuin samanaikaisesti toteutettavilla makeisveron käyttöönnotolla ja virvoitusjuomaveron korotuksella. Kaikkiaan kuluttajahinnat voivat nousta n. 2,5 %. Kun asuntohintojen ja korkojen oletetaan nousevan yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin mukainen vuosikasvu on pienempi, n. 2 prosentin luokkaa.

2 Talouspolitiikka ja julkinen talous

2.1 Julkisen talouden näkymät keskipitkällä aikavälillä

Julkisyhteisöjen rahoitusasema heikkeni taluskriisin seurauksena viime vuonna jopa enemmän kuin v. 1991 ja kymmenisen vuotta kestänyt ylijäämien ajanjakso päättyi. Keskipitkällä aikavälillä julkinen talous säilyy alijäämäisenä, vaikka vaje hieman pieneneekin. Kuluvaan vuoteen lukuun ottamatta alijäämän arvioidaan pysyvän pienempänä kuin vakaus- ja kasvusopimuksen määrittelemä kolme prosenttia, mutta rahoitusasema ei palaudu taantumaedeltäneelle tasolle.

Vuonna 2011 talouden lievä elpyminen vahvistaa julkista taloutta. Talouskasvun viriämisen seurauksena verotulojen kasvun arvioidaan muutaman vuoden aikajänteellä kohenevan. Kriisiä seuraava kasvun palautuminen jää kuitenkin verrattain lyhyeksi, kun demografinen muutos alkaa hidastaa verotulojen kasvua. Demografia näkyy myös menopuolella, sillä eläke- ja terveydenhoitomenot ovat kasvamassa.

Koko julkisen talouden alijäämä johtuu pääosin valtiontalouden suuresta alijäämästä. Myös kuntasektori uhkaa pysyä jatkossa alijäämäisenä ilman voimakkaita tulo- ja menokehitystä tasapainottavia toimia. Kuntatalouden vuotuinen tila riippuu keskeisesti mm. tulevista palkkaratkaisuista sekä kuntien tulevista kunnallis- ja kiinteistöverotukseen sekä menojen kasvun hillintään liittyvistä päätöksistä. Vain sosiaaliturvasektori pysyy ylijäämäisenä. Työeläkerahastojen rahoitusasema alkaa kuitenkin sekin vähitellen heikentyä eläkemenojen kasvun seurauksena. Valtion Eläkerahaston siirto valtionhallinnon sektorista työeläkelaitosten sektoriin heikentää valtion rahoitusasemaa ja parantaa vastaavasti TEL-sektorin jäämää, joten julkisen talouden rahoitusasemaan siirrolla ei ole vaikutusta.

Tilanne eroaa 1990-luvun laman jälkeisestä ajasta, jolloin julkisen talouden toipumisen taustalla oli sopeuttamistoimien lisäksi nopea talouskasvu. Nykytaantumien jälkeen talouteen on jäämässä pysyvä rakenteellinen alijäämä, sillä yksin talouskasvu ei nosta julkista taloutta ylijäämäiseksi vuosikymmenen puoliväliin mennessä.

Julkisen talouden toipumista hidastaa se, että Suomen talouskasvun ei arvioida kriisin jälkeen enää palautuvan aiemmalle kasvu-uralle. Jo ennen kriisiä potentiaalisen tuotannon vuotuisen kasvun arvioitiin painuvan 2010-luvulla alle 2 prosenttiin. Nyt potentiaalinen tuotanto on keskipitkällä aikavälillä alempi kuin ennen kriisiä tehdyissä arvioissa.

Veroaste eli julkisyhteisöjen saamien verotulojen suhde kokonaistuotantoon on hieman kohoamassa ensi vuonna ja senkin jälkeen, jos uusista veronkiristyksistä päätetään. Veroaste ei kuitenkaan nouse tasolle, jolla se oli kymmenisen vuotta sitten. Menoaste kohosi viime vuonna 6 prosenttiyksikköä kokonaistuotannon supistuessa ennätysellisen voimakkaasti ja menojen jatkaessa kasvuaan. Menoaste pysyy korkealla myös lähivuodet.

Julkisen velan arvioidaan olevan v. 2014 56 % suhteessa kokonaistuotantoon. Velkasuhde pysyy täten ainakin vielä vakaus- ja kasvusopimuksessa määritellyn 60 prosentin rajan alapuolella. Viime vuoden lopusta vuoden 2014 loppuun julkinen velka kasvaa arviolta runsas 45 mrd. euroa noin 120 mrd. euroon.

Julkisyhteisöjen ns. EMU-velan kehitys riippuu ennen muuta valtion ja kuntien velanotosta, julkisyhteisöjen sisäisen velan kehityksestä sekä valtion johdannaissopimuksiin liittyvistä vakuusmaksuista. Viimeksi mainittu on uusi ja nopeasti kasvanut EMU-velkaerä, jonka suuruus viime vuonna oli jo 1,4 mrd. euroa. Julkisen sektorin sisäiset velat, ennen muuta työeläkelaitosten sijoitukset Suomen valtion joukkovelkakirjoihin, pienentävät EMU-velan kasvua. Työelä-

Julkinen talouden keskeisiä tunnuslukuja

	2006	2007	2008*	2009*	2010**	2011**
	suhteessa bruttokansantuotteeseen, prosenttia					
Verot ja sosiaaliturvamaksut	43,7	42,9	43,1	42,9	42,4	43,6
Julkisyhteisöjen menot ¹⁾	49,0	47,3	49,5	55,6	56,7	56,1
Nettoluotonanto	3,9	5,2	4,1	-2,4	-4,1	-2,2
Valtionhallinto	-0,2	1,0	0,5	-5,1	-6,3	-4,7
Paikallishallinto	-0,4	-0,2	-0,4	-0,4	-0,5	-0,3
Työeläkelaitokset	4,3	4,1	4,0	3,0	2,7	2,8
Muut sosiaaliturvarahastot	0,2	0,3	0,1	0,1	-0,2	0,0
Perusjäämä ²⁾	3,5	4,5	3,2	-3,0	-4,8	-3,0
Julkisyhteisöjen velka	39,7	35,2	34,2	44,0	49,9	51,7
Valtionvelka	35,6	31,2	29,5	37,6	43,5	46,3
Julkisyhteisöjen työllisyys, 1000 henkeä	611	610	614	613	608	605
Valtio	146	144	143	142	141	140
Paikallishallinto	455	456	461	461	457	455
Sosiaaliturvarahastot	10	10	10	10	10	10

¹⁾ EU-harmonisoitu.

²⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

keyhtiöt ovat purkaneet sijoituksiaan valtion papereihin jo kymmenen vuoden ajan, mikä on hidastanut EMU-velan pienenemistä. Lähivuosina TEL-rahastojen odotetaan kuitenkin lisäävän hieman sijoituksia Suomen valtion liikkeelle laskemiin joukkovelkakirjalainoihin.

Julkisyhteisöt¹⁾

	2006	2007	2008*	2009*	2010**	2011**
	miljardia euroa					
Välittömät verot	28,7	31,5	32,3	27,8	28,0	29,8
Tuotannon ja tuonnin verot	22,7	23,4	23,9	22,9	23,5	25,8
Sosiaalivakuutusmaksut	20,5	21,6	22,5	22,2	22,7	24,0
Verot ja sosiaalivakuutusmaksut yhteensä ²⁾	72,4	77,0	79,4	73,4	74,7	80,1
Muut tulot ³⁾	15,8	17,7	20,0	18,0	18,4	19,5
siitä korkotulot	3,4	4,0	4,7	3,7	3,8	4,3
Tulot yhteensä	87,7	94,2	98,8	90,9	92,6	99,2
Kulutusmenot	36,7	38,6	41,6	42,9	44,0	45,0
Tukipalkkiot	2,3	2,3	2,5	2,5	2,6	2,8
Sosiaalietuudet ja -avustukset	26,5	27,2	28,5	30,5	33,1	34,3
Muut tulonsiirrot	4,3	4,4	4,8	5,2	5,3	5,5
Tukipalkkiot ja tulonsiirrot yhteensä	33,1	33,8	35,7	38,1	41,1	42,7
Pääomamenot ⁴⁾	4,3	4,9	5,3	5,5	6,0	5,9
Muut menot	7,1	7,6	8,5	8,5	8,8	9,5
siitä korkomenot	2,6	2,6	2,7	2,4	2,4	2,6
Menot	81,2	84,9	91,1	95,0	99,9	103,1
Nettoluotonanto (+)/nettoluotonotto (-)	6,5	9,3	7,6	-4,1	-7,2	-3,9
valtionhallinto	-0,3	1,7	1,0	-8,6	-11,0	-8,6
paikallishallinto	-0,6	-0,3	-0,7	-0,7	-0,8	-0,5
työeläkelaitokset	7,1	7,4	7,3	5,1	4,8	5,2
muut sosiaaliturvarahastot	0,3	0,5	0,1	0,1	-0,3	-0,1
Perusjäämä ⁵⁾	5,8	8,1	5,8	-5,2	-8,4	-5,4

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

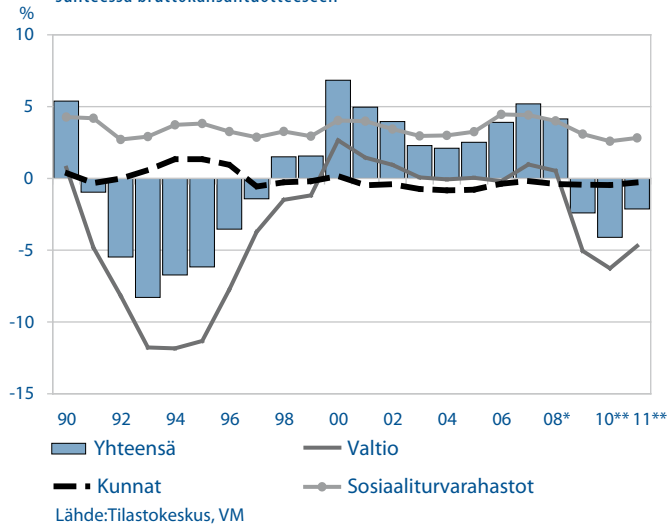
²⁾ Sisältää pääomaverot

³⁾ Ml. pääomansiirrot ja pääoman kuluminen

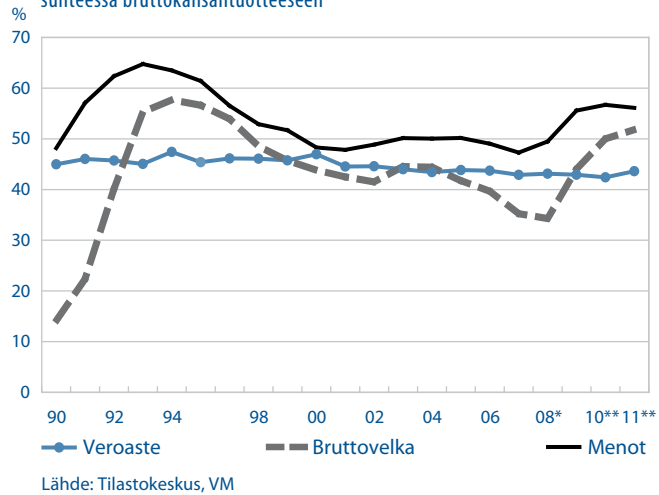
⁴⁾ Pääoman bruttomuodostus ja pääomansiirrot.

⁵⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä suhteessa bruttokansantuotteeseen

Julkisyhteisöjen verot, menot ja bruttovelka suhteessa bruttokansantuotteeseen

Liiallisia alijäämiä koskeva menettely

Talous- ja rahaliitto EMU:n toiminnan turvaamiseksi solmitun vakaus- ja kasvusopimuksen tarkoituksena on varmistaa, että jäsenvaltiot noudattavat budjettikuria yhteisen rahan käyttöönnoton jälkeenkin. Sopimuksessa täsmennetään jäsenvaltioiden budjettitilanteiden valvontaa sekä talouspolitiikkojen yhteensovittamista koskevat säännöt. Jäsenvaltiot ovat sitoutuneet välttämään liiallisia alijäämiä eli estämään julkistalouden alijäämää ylittämästä 3 % BKT:sta. Alijäämä voi kuitenkin tilapäisesti ylittää viitearvon, jos se on poikkeuksellinen, väliaikainen ja lähellä viitearvoa. Poikkeuksellisenä voidaan pitää viitearvon ylitystä, joka johtuu epätavallisesta tapahtumasta, joka ei ole kyseisen jäsenvaltion hallittavissa ja jolla on suuri vaikutus julkisyhteisöjen rahoitusasemaan tai joka johtuu vakavasta taloudellisesta taantumasta. Viitearvon ylittävää alijäämää pidetään väliaikaisena, jos Euroopan komission ennusteet julkistalouden kehityksestä osoittavat, ettei alijäämä ylitä viitearvoa enää epätavallisen tapahtuman tai vakavan taloudellisen taantuman päätyttyä.

Jäsenmaiden julkisen talouden tilaa seurataan kahdesti vuodessa (1.4. ja 1.10. mennessä) tapahtuvan raportoinnin yhteydessä. Lisäksi euromaat laativat vuosittain vakausohjelmat, joiden perusteella arvioidaan maiden keskipitkän aikavälin budjettistrategioita. Rahaliittoon kuulumattomat maat tuottavat vastaavansäilyttävät lähentymisohjelmat.

Julkisen talouden alijäämän ylittäessä 3 prosentin viitearvon käynnistetään liiallisia alijäämiä koskeva menettely. Komissio laatii neuvostolle raportin, jossa se tutkii em. perusteiden liiallisen alijäämän olemassaoloa. Raportissa tulee huomioida myös muut tekijät, joita jäsenvaltio pitää merkityksellisinä liiallista alijäämää arvioitaessa, näistä keskeisimpiä ovat eläkeuudistukset¹⁾ Neuvoston tulee tehdä päätös liiallisen alijäämän olemassaolosta neljän kuukauden kuluessa sen raportoinnista.

Jos alijäämä todetaan liialliseksi, neuvosto antaa jäsenvaltiolle suosituksia tilanteen korjaamiseksi sekä aikarajan, johon mennessä alijäämä on sopeutettava alle 3 prosenttiin BKT:sta. Jäsenvaltion on ryhdyttävä tehokkaisiin toimiin enintään kuuden kuukauden kuluessa. Neuvosto määrittelee myös tahdin, jolla alijäämää tulee vuosittain supistaa, jotta liiallinen alijäämä voidaan poistaa määräajassa. Esimerkiksi Kreikan edellytetään pienentävän vajettaan vuosina 2010 ja 2011 vähintään 3½ prosenttiyksiköllä ja vuonna 2012 edelleen 2½ prosenttiyksiköllä. Neuvosto seuraa suositusten toimeenpanoa ja keskeyttää menettelyn, jos jäsenvaltio toimii annettujen suositusten mukaisesti.

Jos suosituksia ei noudateta, neuvosto voi päättää seuraavaan vaiheeseen siirtymisestä ja muuttaa suosituksensa ensin vaatimuksiksi ja lopulta määrätä taloudellisia seuraamuksia sekä pyytää Euroopan investointipankkia (EIP) tarkistamaan kyseiseen jäsenvaltioon soveltamaansa lainoituspolitiikkaa.

Joulukuussa 2009 voimaan tullut Lissabonin sopimus vahvistaa komission asemaa liiallista alijäämää koskevassa menettelyssä. Jatkossa komissio voi ilman neuvoston päätöstä antaa ennakkovaroituksen jäsenvaltiolle, joka ei noudata talouspolitiikan suuntaviivojen suosituksia tai aiheuttaa haittaa talous- ja rahaliitolle. Lisäksi komission ehdotusta jäsenvaltiolle annettavista alijäämäsuosituksista voidaan muuttaa vain jäsenvaltioiden yksimielisellä päätöksellä.

Maaliskuun 2010 puolivälissä liiallisten alijäämien menettelyssä on 20 jäsenmaata, mutta lähes kaikkien EU-maiden julkisen talouden alijäämän ennakoidaan ylittävän 3 prosentin viitearvon kuluvana vuonna – ainoastaan Bulgaria ja Viro näyttäisivät selviävän ilman rajan rikkomista. Kansainvälinen taloudellinen taantuma sekä sen johdosta aloitetut talouden elvytystoimet ovat heikentäneet valtioiden budjettitilanteita kaikkialla Euroopassa. Jäsenvaltioille onkin annettu poikkeuksellisen pitkä määräaika, keskimäärin 3 vuotta, liiallisten alijäämien poistamiseksi.

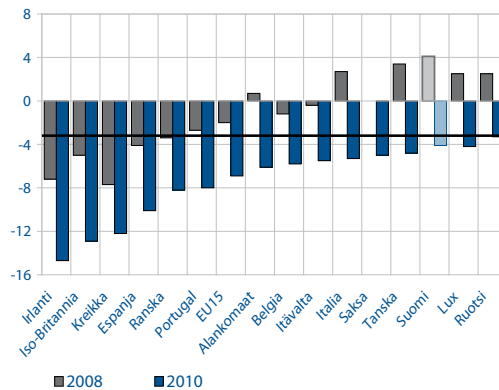
¹⁾ Perustamissopimuksen artiklassa 104(3) muiksi merkityksellisiksi tekijöiksi luetaan taloudellisen aseman kehitys keskipitkällä aikavälillä (kasvupotentiaali), vallitseva suhdannevaihe, Lissabonin strategiaan kuuluvien toimien täytäntöönpano, erityisesti tutkimusta ja innovaatioita edistävät toimet, julkisen talouden rahoitusaseman kehitys keskipitkällä aikavälillä, erityisesti pyrkimykset vakauttaa julkinen talous korkeasuhdanteen aikana sekä eläkeuudistusten toimeenpano. Lista ei kuitenkaan ole tyhjentävä

Liiallisten alijäämien menettelyssä olevat maat

	Neuvoston päätös liiallisesta alijäämästä	Aikataulu liiallisen alijäämän korjaamiseksi
Itävalta	2.12.2009	2013
Belgia	2.12.2009	2012
Tšekki	2.12.2009	2013
Saksa	2.12.2009	2013
Italia	2.12.2009	2012
Alankomaat	2.12.2009	2013
Portugali	2.12.2009	2013
Slovenia	2.12.2009	2013
Slovakia	2.12.2009	2013
Puola	7.7.2009	2012
Romania	7.7.2009	2012
Liettua	7.7.2009	2012
Malta	7.7.2009	2011
Ranska	27.4.2009	2013
Latvia	7.7.2009	2012
Irlanti	27.4.2009	2014
Kreikka	27.4.2009	2010
Espanja	27.4.2009	2013
Yhdistynyt kuningaskunta	8.7.2008	budjettivuosi 2014/15
Unkari	5.7.2004	2011

Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä EU-15 maissa vuosina 2008 ja 2010

% BKT:sta

Lähde: Komissio syyskuu 2009, Suomi ennuste VM.

Arvioita finanssipolitiikan vaikutuksista

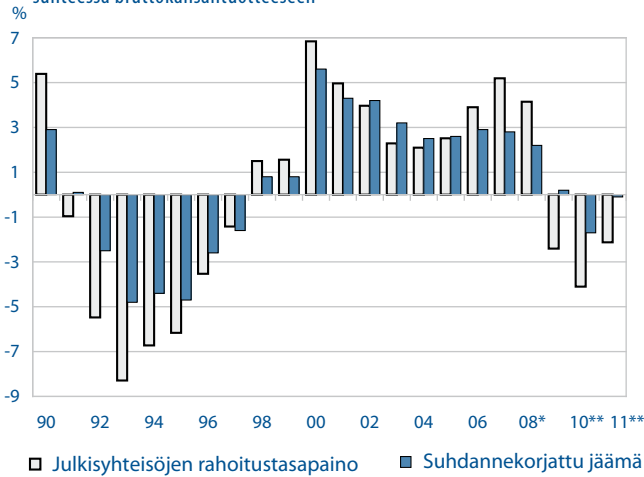
Suomen potentiaalisen tuotannon arvioidaan kasvaneen 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alkuvuosina yli 3 prosentin vuosivauhdilla. Syvä taantuma on kuitenkin hidastanut potentiaalisen tuotannon kasvua voimakkaasti. Taantumana myötä työvoiman määrä on supistunut ja rakenteellinen työttömyys kasvanut. Myös investointien supistuminen on heikentänyt talouden kasvupotentiaalia. Taantumana jälkeen potentiaalisen tuotannon kasvun arvioidaan kiihtyvän jälleen, mutta taantuma voi myös pysyvästi heikentää potentiaalisen tuotannon kasvua. Väestön ikääntymisestä johtuen potentiaalisen tuotannon vuotuisen kasvun arvioidaan jäävän tulevina vuosina joka tapauksessa vajaa 2 prosenttiin. Työvoiman määrän vähentymisestä johtuen talouskasvu on tulevaisuudessa pääasiassa tuottavuuskasvun varassa.

Suhdannelilannetta kuvaava ns. tuotantokuilu eli kokonaistuotannon ja arvioidun potentiaalisen tuotannon välinen ero muuttui viime vuonna negatiiviseksi. Samalla tuotantokuilu kasvoi niin suureksi, että kokonaistuotannon arvioidaan olevan v. 2014 edelleen potentiaalisen tuotannon tason alapuolella.

Finanssipolitiikan vaikutusta voidaan arvioida tarkastelemalla tuotantokuilun avulla lasketun julkisen talouden suhdannekorjatun rahoitustasapainon muutoksia². Taantumaa edeltävinä vuosina julkisyhteisöjen suhdannekorjattu rahoitustasapaino pysyi lähes ennallaan ja finanssipolitiikan voidaan siten arvioida olleen neutraalia. Sen sijaan v. 2009 suhdannekorjattu rahoitustasapaino heikkeni voimakkaasti ja sen arvioidaan heikkenevän edelleen selvästi myös kuluvaan vuonna. Taustalla on taantumana seurausten lieventämiseksi toimeenpannut elvyttävät toimet. Vuonna 2011 suhdannekorjatun rahoitustasapainon arvioidaan vahvistuvan jälleen. Finanssipolitiikan vaikutusarviota tehtäessä on otettava huomioon potentiaalisen tuotannon ja suhdannekorjatun rahoitustasapainon laskemiseen liittyvä epävarmuus, joka korostuu jyrkkien suhdannevaihteluiden aikana.

² Tuotantokuilu ja potentiaalisen tuotannon taso on arvioitu käyttäen EU-komission ja jäsenmaiden käyttämää tuotantofunktiomenetelmää. Julkistalouden suhdanneherkkyyden kuvaajina on käytetty OECD:n tulo- ja menojustoestimaatteja.

Julkisyhteisöjen rahoitustasapaino ja suhdannekorjattu jäämä¹ suhteessa bruttokansantuotteeseen

¹ Laskelmat perustuvat EU-komission tuotantofunktio-lähestymistapaan.

Lähde: Tilastokeskus, VM

2.2 Valtiontalous

2.2.1 Valtiontalouden kehyskset vuosille 2011–2014

Hallituskauden ensimmäinen kehyspäättös määräsi enimmäistason pääosalle, noin kolmelle neljännekselle, talousarviomenoista koko vaalikaudeksi. Menokehys varmistaa osaltaan valtiontalouden vakaan ja uskottavan hoidon ja luo edellytykset sille, että finanssipolitiikka voi toimia taloudellista vakautta edistävällä tavalla.

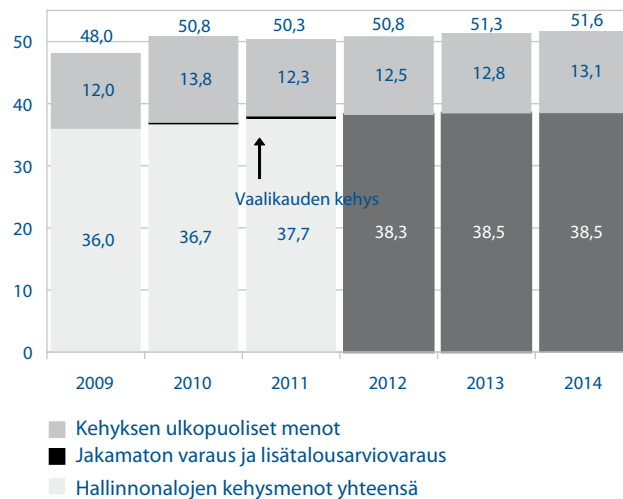
Vuosittaisilla valtiontalouden kehyspäätöksillä ei muuteta menokehysten perusteena olevaa menolinjaa, vaan tarkistetaan vaalikauden kehys teknisesti vastaamaan hinta- ja kustannustasossa sekä talousarvion rakenteessa tapahtuneita muutoksia. Samalla päivitetään sekä tulo- että menoarviot tulevalle nelivuotiskaudelle.

Toukokuussa 2007 vahvistettiin vaalikauden kehysten suuruudeksi vuodelle 2011 vuoden 2008 hintatasossa 34 409 milj. euroa, jossa oli huomioitu hallitusohjelmassa sovittu 1,3 mrd. euron menolisäys. Vaalikauden kehys vuodelle 2011 on 38 003 milj. euroa, kun huomioon on otettu vuosina 2007–2010 kehystasoon tehdyt 2 985 milj. euron hinta- ja kustannustasotarkistukset sekä 609 milj. euron talousarvion rakenteellisista muutoksista aiheutuvat tarkistukset. Vuosi 2011 on tämän vaalikauden viimeinen vuosi. Vuosien 2012–2014 menotaso ei sisällä uusia poliittisia linjauksia. Sen sijaan kehyspäätöksessä on otettu huomioon nykyisen hallituksen tekemien päätösten vaikutukset tulevien vuosien menotasoon.

Valtion budjettitalouden menovolyyymi kasvaa vaalikaudella 2008–2011 vuosittain keskimäärin 3 %. Nopein kasvu ajoittui vuoteen 2009, jolloin menot lisääntyivät reaalisesti vajaat 7 %. Taustalla oli niin suhdanneluonteisten menojen kasvu kuin hallituksen päättämät elvytystoimet, joista merkittävä osa oli kehysten ulkopuolisia finanssisijoituksia. Vuonna 2011 menot supistuvat reaalisesti n. 2 % vuoden 2010 tasosta johtuen lähinnä kertaluonteisten rahoitusmarkkinoiden toimintaa tukeneiden finanssisijoitusten poistumisesta.

Budjettitalouden menot ja vaalikauden kehys¹

Mrd. euroa

¹ Kehyskauden 2011–2014 menot vuoden 2011 hintatasossa ja vuosien 2009 ja 2010 menot ko. vuosien hintatasoissa. Vuosi 2009 budjetoidun mukainen, vuosi 2010 LTAE he mukainen ja vuodet 2011–2014 kehyspäättökseen mukaiset.

Lähde: Valtiovarainministeriö

Arvio budjettitalouden tasapainosta vuosina 2010–2014, käyvin hinnoin, mrd. euroa

	2010	2011	2012	2013	2014
	käyvin hinnoin, miljardia euroa				
Menot yhteensä (käyvin hinnoin)	50,6	50,0	51,9	53,6	55,0
Budjettitalouden arvioidut tulot yhteensä	38,3	41,5	43,8	45,5	47,1
Budjettitalouden tasapaino	-12,3	-8,5	-8,1	-8,1	-7,9

Kehyksen ulkopuolelle jäävät menot ovat vaalikauden aikana kasvaneet poikkeuksellisen voimakkaasti mm. suhdanneluonteisten menojen, työntekijän kela-maksun poistamisen kompensoinnin, kunnille kompensoitavien veronkevennysten ja elvytysluonteisten finanssisijoitusten seurauksena. Tämä on osaltaan vaikuttanut budjettitalouden tasapainon heikkenemiseen vaalikauden alussa ennustetusta. Huolimatta ennakoitua suuremmasta alijäämästä korkomenoarvio vuodelle 2011 on lähes samansuuruinen kuin vuoden 2007 kehyspäätöksessä oli arvioitu, mikä johtuu korkotason poikkeuksellisen matalasta tasosta. Valtionvelan korkomenojen ennakoitaan kuitenkin kasvavan merkittävästi kehyskauden loppua kohden sekä valtionvelan määrän että kohoavan korkotason takia.

Budjettitalouden tulojen (pl. nettolainanotto) arvioidaan kasvavan 2 % v. 2010 ja kehyskaudella keskimäärin 5½ % vuosittain. Verotulojen, joiden osuus on n. 85 % budjettitalouden varsinaisista tuloista, arvioidaan kasvavan keskimäärin 6 % vuosittain kehyskaudella. Veropohjien kasvun lisäksi verotuottoa lisäävät vuosina 2010–2011 voimaan tulevat välillisten verojen korotukset ja valtion yhteisöveron jako-osuuden määräaikaisen alentamisen poistuminen v. 2012. Kaikkia arvonlisäveroprosentteja korotetaan 1.7.2010 lähtien yhdellä prosenttiyksiköllä ja samalla ravintolaruoan arvonlisävero alennetaan elintarvikkeiden arvonlisäveroprosentin tasolle 13 prosenttiin. Vuositasolla veroprosenttien korotus lisää verotuottoa n. 690 milj. eurolla ja ravintolaruoan alennus vähentää verotuottoa n. 260 milj. eurolla. Vuonna 2011 korotetaan energiaveroja 750 milj. eurolla. Tällöin korotetaan myös virvoitusjuomaveroa ja otetaan käyttöön makeisvero, joiden arvioidaan vuositasolla lisäävän verotuottoa yhteensä n. 100 milj. eurolla.

Kehyspäätöksen menolinjaus toteuttaa hallituksen talousstrategiaa, jonka tavoitteena on lisätä suomalaisten hyvinvointia parantamalla edellytyksiä työllisyyden kohenemiselle ja tuottavuuden kasvun nopeuttamiselle. Painopisteinä ovat sosiaaliturvan kehittäminen, osaamisen edistäminen, T&K -toiminta sekä ilmasto- ja energiapolitiikka.

Riittävän liikkumatilan luomiseksi ja painopistemuutosten mahdollistamiseksi on kehyspäätöksessä osittain jatkettu vuoden 2010 talousarviossa tehtyjä uudelleenkohdennuksia. Virastojen toimintamenoja alennetaan kehyspäätöksessä yhteensä 47 milj. eurolla v. 2011 ja reilulla 30 milj. eurolla kehyskauden muina vuosina. Lisäksi varsinaisen kehitysyhteistyön kehyskauden määrärahoja on alennettu verrattuna edelliseen kehyspäätökseen, laskua on 79 milj. euroa v. 2011. Tästä huolimatta em. määrärahan taso nousee v. 2011 90 milj. eurolla verrattuna vuoteen 2010.

Hallitus on syksystä 2008 alkaen useassa eri vaiheessa päättänyt elvytystoimenpiteistä työllisyyden ja talouden toimeliaisuuden parantamiseksi. Toimenpiteitä on kohdistettu mm. yksityisen kulutuksen tukemiseen, työllistäviin hankkeisiin sekä työllisyyttä ja työllistymistä tukeviin toimenpiteisiin, yritysrahoitukseen sekä kehittämistoimintaan ja investointeihin, jotka tukevat pidem-

män aikavälin kasvua ja ottavat huomioon ympäristö- ja ilmastönäkökohtia. Toimenpiteiden määräraha-vaikutukset kohdistuvat valtaosin vuosiin 2009 ja 2010 mutta mm. elvytystoimiin liittyvistä sitoumusvaltuuksien korotuksista sekä useampivuotisista hankkeista ja koulutuspaikkalisäyksistä aiheutuu vielä kehyskauden ensimmäisenä vuotena yhteensä vajaan 400 milj. euron kustannusvaikutus. Vuoden 2009 elvytystoimenpiteiden toteutumista käsitellään tarkemmin sivulla 64.

Kehyskaudella voimaan tulevia uudistuksia sosiaaliturvan kehittämiseksi ovat muun muassa ns. takuueläkkeen voimaantuleminen 1.3.2011 ja indeksisuojan ulkopuolella olevien perusturvaetuuksien (vähimmäismääräiset kuntoutusrahat sekä päivärahat, lapsilisä, kotihoidontuki ja yksityisen hoidon tuki) sitominen kansaneläkeindeksiin 1.3.2011 lukien.

T&K-rahoitusta on vaalikaudella 2007–2011 lisätty hallitusohjelmassa päätetyn 90 milj. euron korotuksen päälle kaikkiaan 177 milj. eurolla vuoden 2011 tasolla. Julkinen t&k-rahoitus kasvaa vaalikaudella kaikki lisäykset huomioon ottaen yhteensä n. 320 milj. eurolla 2 060 milj. euroon v. 2011. Julkisen t&k-rahoituksen bkt-suhde kasvaa vuoden 2007 0,97 prosentista arviolta 1,12 prosenttiin vuodelle 2011.

Vuoden 2010 alussa toteutui yliopistouudistus, jonka myötä yliopistot eivät enää ole valtion tilinvirastoja. Säätiöyliopistojen, Aalto-yliopiston ja Tampereen teknillisen yliopiston, pääomaan on jo aiemmin päätetty osoittaa yhteensä 150 milj. euroa pääomaa. Valtio varautuu kehyspäätöksessä tekemään myös muihin kuin säätiömuotoisiin yliopistoihin v. 2011 finanssisijoituksia yhteensä 100 milj. eurolla edellyttäen, että aidosti yksityistä rahaa sijoitetaan aiemman linjauksen mukainen määrä.

Tietojärjestelmien kehittämiseen osoitetaan useilla hallinnonaloilla huomattavia lisäpanostuksia tuottavuuden edistämiseksi. Valtionhallinnon keskitettyä rahoitusta on varattu tähän tarkoitukseen vuosina 2012–2014 80 milj. euroa. Sähköisen asioinnin ja demokratian edistämishjelmaan (SADe-ohjelma) on kehyskaudella varattu yhteensä 75 milj. euroa.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelman toteuttamista jatketaan aiemmin päätetyllä tavalla siten, että valtion työvoimatarvetta voidaan vähentää vuoteen 2011 mennessä jo toteutuneet vähennykset mukaan lukien 9 645 henkilötyövuodella ja tämän lisäksi vuoteen 2015 mennessä 4 800 henkilötyövuodella. Tuottavuusohjelman tavoitteiden saavuttamista tarkastellaan liitteessä 1. Liitteessä käsitellään myös valtioneuvoston 4.2.2010 tekemää periaatepäätöstä yhteisten palveluiden käytön voimakkaasta lisäämisestä valtionhallinnossa sekä eräistä keinoista, jotka tukevat virastojen ja laitosten toimia pysyvien säästöjen aikaansaamiseksi.

Vuoden 2009 elvytystoimien toteutuminen

Vuoden 2009 elvytystoimista päätettiin ko. vuoden talousarviossa, ensimmäisessä lisätalousarviossa talvella 2009 ja toisessa alkusyksystä 2009. Tilinpidon mukainen ns. bottom up -arvio vuoden 2009 elvytystoimien kustannuksesta valtiontaloudelle on n. 3,2 mrd. euroa¹ eli yli 1,8 % suhteessa BKT:een. Elvytyshankkeiden toteutus on ministeriöiltä helmikuussa 2010 saatujen tietojen mukaan sujunut pääosin suunnitellusti, joskin joidenkin hankkeiden työvoimavaltaisin toimeenpanovaihe on venynyt vuodelle 2010.

Elvyttävien hankkeiden, hankintojen ja muiden toimenpiteiden suora uusia työpaikkoja luova tai työpaikkoja säilyttävä vaikutus on tähän mennessä ollut n. 10 000 henkilötyövuotta (htv). Kokonaistyöllisyysvaikutus (sisältäen myös kaikki välilliset työllisyysvaikutukset, kuten muille toimialoille kohdistuvat vaikutukset) on ollut arviolta vajaa 27 000 htv.² Lisäksi Valtion asuntorahaston koordinoimien toimien arvioidaan tuottavan yli 19 000 htv:n kokonaistyöllisyysvaikutuksen 2009–2010 olettaen yhden miljoonan euron asuntotuotantoinvestoinnin työllisyysvaikutukseksi 17 htv. Valtion tuloihin vaikuttavien elvytysluonteisten toimien, kuten tuloveron alentamisen ja työnantajan kela-maksun poiston, aiheuttamia työllisyysvaikutuksia ei ole arvioitu tässä.

Uudis- ja korjausrakentaminen

Elvytyspäätökset yli kolminkertaistivat valtion tukeman asuntotuotannon v. 2009 verrattuna edellisen vuoden toteumaan. Korkotukilainavaltuudet korotettiin 1 670 milj. euroksi, josta käytettiin 1 665 milj. euroa (v. 2008 toteuma 479 milj. euroa). Valtion tukemaa uustuotantoa aloitettiin yli 14 000 asuntoa, mikä muodosti alkaneesta koko asuntotuotannosta jopa n. 60 %. Tuotannon edellyttämän lainarahoituksen saatavuutta varmistettiin tuloksellisesti valtion määräaikaisella pääomasijoituksella Kuntarahoitukseen. Edellä mainittujen toimien kokonaistyöllisyysvaikutus on arviolta n. 19 400 htv, josta puolet ulottuu vuoteen 2010. Lisäksi laajennettiin valtion korkotukemaa asuntojen perusparannustoimintaa.

Suhdanneluonteinen korjausavustus osoittautui ennakoituakin tehokkaammaksi ja suosittumaksi elvytyskeinoksi. Avustusta haettiin kaikkiaan n. 2,5 mrd. euron hankkeisiin eli 250 milj. eurolla. Tästä osa rahoitetaan vuoden 2010 valtuudesta, jota korotettiin runsaan kysynnän vuoksi vuoden 2010 lisätalousarvioesityksessä. Työt ovat alkaneet n. 1,75 mrd. euron investointien osalta. Tähänastinen kokonaistyöllisyysvaikutus on arviolta n. 3 800 htv. Työllisyysvaikutusten pääpaino on vuodessa 2010.

Senaatti-kiinteistöt käynnistivät viime vuonna korotetun investointivaltuuden turvin hankkeita n. 80 milj. eurolla. Koulujen sekä päiväkotien ja vanhainkotien peruskorjausten elvytysluonteiset valtionosuudet on myönnetty ja niiden rakennustyöt käynnistyivät pääosin vuoden 2009 lopulla jatkuen v. 2010. Helsinki-Vantaan lentoaseman ja Oulun lentoaseman rakennustyöt etenevät suunnitellusti. Näiden rakennushankkeiden tähänastinen kokonaistyöllisyysvaikutus on arviolta vajaa 1 000 htv.

¹ Lukuun eivät sisälly sitoumusvaltuuksista myöhemmille vuosille aiheutuvat kustannukset eivätkä elvytysluonteiset finanssisijoitukset, joita ei lueta tilinpidon mukaisiin laskelmiin. Arvioon eivät myöskään sisälly Valtion asuntorahaston, Valtion eläkerahaston, Finnveran ja Senaatti-kiinteistöjen kautta toteutettavien elvyttävien toimenpiteiden valtuudet eivätkä Finnveran sitoumuskattoihin tehdyt korotukset.

² Välillisten työllisyysvaikutusten arviointiin sisältyy epävarmuustekijöitä, arvio on suuntaa-antava.

Edellä tarkasteltujen toimien seurauksena asuntotuotannon ja rakennusalan tilanne kehittyi vuoden 2009 kuluessa olennaisesti myönteisemmin kuin vuoden 2009 alussa eri tahoilla yleisesti arvioitiin. Matalan korkotason ja elvytystoimien vahvistaessa kotitalouksien luottamusta yleinen asuntokysyntä elpyi v. 2009, mikä on viime vaiheessa johtanut vapaarahoitteisen asuntotuotannon laajenemiseen.

Väylä- ja infrastruktuurihankkeet

Vuoden 2009 talousarvion uudet väylähankkeet ovat pääosin toteutusvaiheessa ja niiden tähänastinen sidottu kokonaistyöllisyysvaikutus on arviolta yli 2 200 htv. Vuoden 2009 ensimmäisessä lisäbudjetissa nopeutettujen väylähankkeiden rakennustyöt lähtevät pääosin käyntiin viimeistään helmikuussa 2010.

Perustienpidon ja -radanpidon lisäpanostuksilla rahoitettavien hankkeiden työt ovat käynnissä ja ne valmistuvat pääosin vuosina 2010–2011. Hankkeiden kokonaistyöllisyysvaikutus on ollut arviolta vajaa 1 000 htv.

Vesihuolto- ja vesistötoiden rakennustyöt ovat käynnissä ja ne valmistuvat pääosin vuoden 2010 aikana. Vuonna 2009 käynnistettiin lisäksi uusia siirtoviemärihankkeita ja nopeutettiin eräiden hankkeiden toteutusta. Tähän mennessä toteutunut vesihuolto- ja siirtoviemäritöiden suora työllisyysvaikutus on arviolta reilut 100 htv.

Yritystuet ja T&K

Työllisyysperusteisten investointien ja yritysten kehittämishankkeiden rahoitusta on lisätty useassa erässä yhteensä lähes 50 milj. eurolla. Lisävaltuuksista on tähän mennessä myönnetty n. 2/3. Tähän mennessä myönnetyn rahoituksen suora työllisyysvaikutus on arviolta n. 740 htv.

Tekesin T&K-rahoitusta on elvytystarkoituksessa lisätty yhteensä n. 70 milj. eurolla mm. ympäristö- ja energiasektorin T&K-toimintaan, puupohjaisten biopolttoaineiden ja puutuotealan uusien tuotteiden kokeiluhankkeisiin sekä yritysten ja julkisen sektorin T&K-toiminnan volyymin lisäämiseen. Rahoitus on yhtä suurehkoa hanketta lukuun ottamatta myönnetty hakijoille. Lisäksi yleinen T&K-rahoituksen kysyntä pysyi koko viime vuoden korkeana. T&K-rahoituksen kokonaistyöllistyvyys on ollut arviolta yli 900 htv edellisvuotta korkeampi. Energiatukivaltuuden kysyntä on ollut vilkasta – vuoden 2009 myöntövaltuudesta käytettiin 89 % (93 milj. euroa). Työllisyysvaikutus on ollut arviolta yli 500 htv.

Viennin jälleenrahoitukseen varattiin yhteensä 3,7 mrd. euron lainavaltuudet, joista 3 mrd. euroa valtion talousarvioon. Muun muassa rahoitusmarkkinoiden toiminnan elpymisen vuoksi rahoituksen kysyntä jäi selvästi arvioitua pienemmäksi. Jälleenrahoituslainoja on nostettu 280 milj. eurolla ja rahoitustarjouksia on voimassa vajaalla 900 milj. eurolla. Työllisyysvaikutuksista on esitetty n. 5 000 htv:n arvio.

Suomen Teollisuussijoitus Oy:tä pääomitettiin elvytysluonteisesti 150 milj. eurolla, minkä turvin keväällä 2009 otettiin käyttöön vieraan pääoman ehtoista suhdannerahoitusta täydentämään 100 milj. euron vakauttamisrahoitusohjelma mm. tilapäisiin vaikeuksiin joutuneiden yritysten toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. Ohjelmasta on tehty sijoituksia seitsemään yritykseen, jotka työllistävät yhteensä yli 5 100 henkilöä. Pääomituksella mahdollistettiin lisäksi Kasvurahastojen Rahasto Ky:n perustaminen yhdessä työeläkesijoittajien kanssa. Tähän mennessä sijoitussitoumus on annettu kolmeen rahastoon (yht. 35 milj. euroa).

Työllisyys- ja koulutuspoliittiset toimet

Ensimmäisessä lisäbudjetissa ammatilliseen peruskoulutukseen myönnetyt lisäpaikat (750 op.) otettiin käyttöön syksyllä 2009. Toisen lisäbudjetin opiskelijapaikkalisäykset (500 op.) on huomioitu vuoden 2009 lopullisessa rahoituksessa ja järjestämislupapäätökset on tehty vuoden 2010 alusta.

Ensimmäisen lisäbudjetin ammatillisen lisäkoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen vaikuttavuus oli täysimääräinen eli n. 1 250 paikkaa ja toisen lisäbudjetin 60 prosenttinen eli n. 600 paikkaa. Jälkimmäisessä paikkalisäykset kohdennettiin osin yhteistyössä Suomen Yrittäjien kanssa tavoitteena erityisesti taantuman vaikutusten lievittäminen pk-yrityksissä. Korkeakoulutettujen oppisopimustyyppinen koulutus on käynnistetty syksyllä 2009.

Työllisyys- ja koulutustoimiin lisättiin 51 milj. euroa vuodelle 2009, minkä lisäksi ko. toimenpiteisiin kohdennettiin ESR-ohjelmarahoitusta. Muutosturvaa laajennettiin koskemaan lomautettuja ja muutosturvatehtäviin palkattiin lisähenkilöstöä. Määrärahalisäyksen arvioitiin lisäävän toimenpiteissä olevien määrää keskimäärin 5 900 henkilöllä. Lisämäärärahoista (51 milj. euroa) käytettiin 86 % v. 2009. Aktiivointiaste oli 23 %.

Muita elvytystoimia

Vuonna 2009 päätettiin mm. öljyntorjunta-alus Hallin peruskorjauksesta, joka valmistuu kesäkuussa 2010. Työllisyysvaikutus on ollut telakan ilmoituksen mukaan 20 htv. Lisäksi päätettiin uuden öljyntorjuntakykyisen ulkovartiolaivan hankinnasta, jonka suunnittelutyö on käynnissä. Puolustusmateriaalihankintoihin ensimmäisessä lisäbudjetissa myönnetty tilaukset ovat valmiina ja pääosin toimitettukin. Lisäksi useita materiaalihankintoja on aikaistettu. Tähän mennessä työllistävää vaikutus on ollut yli 70 htv.

EU:n rakennerahasto-ohjelmien myöntämisvaltuuksia on aikaistettu. Valtuuk-sien sitominen ja hankkeistaminen on aloitettu v. 2009 loppuvuodesta. EU:n kalatalousohjelmien budjetoinnin aikaistamisella on käynnistetty useiden hankkeiden suunnittelua. Kestävän metsätalouden rahoituksen (Kemera) korotuspäätöksillä on lisätty mm. nuoren metsän hoitotoita sekä energiapuun korjuuta ja haketusta. Yllä mainittujen toimien työllisyysvaikutus on ollut arviolta yli 1 000 htv.

Veikkausvoittovaroja kohdennettiin työllistäviin hankkeisiin ensimmäisessä lisäbudjetissa. Rahoituksella on ollut merkittävä vipuvaikutus kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopuolen työllisyyskohteiden toteutukseen. Hankkeet saatiin päätökseen pääosin v. 2009, joskin tiederahoituksen osalta ne ovat vielä osin toteutusvaiheessa. Veikkausvoittovarahankkeiden suora työllisyysvaikutus on ollut lähes 450 htv.

Talousarvion ulkopuoliset toimet

Finnvera Oyj:n vientitakuuta korotettiin 1.1.2009 ja 15.6.2009. Ellei vientitakuukattoa olisi korotettu, Finnvera joutuisi jarruttamaan uusien takuutarjousten tekemistä.

Keväällä 2009 otettiin käyttöön Finnveran suhdannerahoitusvälineet, suhdannelainat ja -takaukset yhteensä n. 900 milj. euron valtuuksin. Rahoituksen kysyntä alkoi vilkkaana, mutta hiljensi vuoden lopulla siten, että vuodelle 2009 arvioidusta n. 390 milj. euron rahoituksesta käytettiin lopulta alle puolet. Suhdannerahoitus-ohjelma jatkuu vuoden 2011 loppuun. Rahoituksella on tähän mennessä vaikutettu arviolta n. 300 uuden työpaikan syntymiseen ja n. 1 700 työpaikan säilymiseen.

2.2.2 Budjettitalouden tulot

Kehyskauden budjettitalouden tuloarvioiden lähtökohtana on kansantalouden keskipitkän aikavälin kehitysarvio, jonka perusteella määräytyy veropohjien kehitys. Kokonaistuotannon elpyminen ja maltillinen kasvu kehyskaudella heijastuvat myös verotulojen kehitykseen. Vuonna 2009 valtion verotulot alenivat kokonaistuotannon supistumisen ja veroperustemuutosten seurauksena 15 % eli 5,7 mrd. eurolla. Vuonna 2010 erityisesti yhteisöveron ja välillisten verojen tuoton arvioidaan kääntyvän kasvuun ja verotulojen kasvavan kokonaisuudessaan 1½ %. Vuonna 2011 verotulojen arvioidaan kasvavan 10 %, minkä jälkeen kasvu hidastuu. Keskimäärin verotulojen arvioidaan kasvavan 6 % vuosittain kehyskaudella 2011–2014. Vuonna 2012 valtion verotulot saavuttaisivat vuoden 2008 tilinpäätöksen mukaisen tason ja tarkasteluajanjakson lopussa verotulojen taso olisi 3,1 mrd. euroa korkeampi kuin v. 2008. Kehyskaudella verotuloja lisäävät veropohjien kasvun lisäksi vuosina 2010–2011 voimaan tulevat välillisten verojen korotukset ja valtion yhteisöveron jako-osuuden määräaikaisen alentamisen poistuminen v. 2012.

Tuloarvioissa on otettu huomioon hallitusohjelmaan sisältyvät veropoliittiset linjaukset ja muut hallituksen verotusta koskevat päätökset. Hallitusohjelman veronkevennyksistä ja -korotuksista on suurin osa toteutettu vuosina 2008–2010. Tämän lisäksi hallitus päätti vuoden 2010 talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä arvonlisäveroprosenttien korottamisesta yhdellä prosenttiyksiköllä 1.7.2010 lukien. Samalla ravintolaruuan arvonlisäveroa alennetaan elintarvikkeiden arvonlisäveroprosentin tasolle. Makeisvero otetaan käyttöön ja samalla virvoitusjuomaveroa laajennetaan 1.1.2011 lukien. Arpajaisveroa korotetaan vuoden 2011 alusta lähtien 10 prosenttiin. Työnantajan kansaneläkemaksun poistamisen kompensoimiseksi energiaveroja korotetaan vuonna 2011 siten että verotulot kasvaa nettomääräisesti 750 milj. eurolla.

Budjettitalouden tulojen arvioidaan kasvavan kehyskaudella keskimäärin 5½ % vuodessa ja verotulojen 6 % vuodessa.

Pääomatulojen kehitys muodostaa positiivisen riskin verokertymän kannalta

Ansio- ja pääomatuloverojen tuotto koostuu progressiivisen tuloveron, pääomatuloveron ja rajoitetusti verovelvollisten maksaman lähdeveron tuotosta. Näistä kertymän kannalta merkittävin erä on progressiivinen tulovero. Budjetin vuotuinen ansio- ja pääomatulokertymä koostuu useammalta verovuodelta kalenterivuoden aikana kertyvistä ja tilitettävistä suorituksista.

Ansio- ja pääomatuloveron tuoton arvioidaan alenevan tänä vuonna 1½ % verokevennysten seurauksena, mutta kasvavan kehyskaudella keskimäärin 5½ % vuosittain. Ansiotulojen lisäys jää tänä vuonna vaatimattomaksi työttömyyden jatkaessa kasvuaan ja ansiotason nousun hidastuessa. Hallitusohjelmassa asetettiin tavoitteeksi alentaa työn verotusta 1 110 milj. eurolla. Kevennyksestä

suurin osa eli lähes 1 mrd. euroa toteutettiin v. 2009. Tänä vuonna veroperustemuutokset estävät verotuksen kiristymistä, joka aiheutuisi palkansaajamaksujen ja ansiotason nousun seurauksena. Hallitusohjelman mukaista jäljellä olevaa veronkevennysvaraa ei ehdoteta käytettäväksi myöskään v. 2011. Laskelmissa oletetaan, että vuosina 2011–2014 veroperusteita tarkistetaan kuitenkin siten, että verotus ei reaali-ansiotason nousun seurauksena kiristy. Tämä vähentää verotuottoa yhteensä 1,3 mrd. eurolla kehyskaudella. Tähän arvioon sisältyvät myös tuloveroasteikon inflaatiotarkistukset.

Pääomatulojen ennakoitaan kääntyvän kaksi vuotta jatkuneen supistumisen jälkeen selvään kasvuun. Pääomatulojen arvioidaan lisääntyvän tänä vuonna 10 %, mikä selittyy suurimmalta osin luovutusvoittojen ja yritysten maksamien osinkojen tuntuvalla kasvulla. Keskipitkällä aikavälillä pääomatulojen oletetaan kasvavan kehyskaudella keskimäärin 5 % vuosittain palkkatulojen kasvun jäädessä keskimäärin 4 prosenttiin.

Ansio- ja pääomatuloveroennusteen riskit liittyvät ennen kaikkea pääomatuloennusteeseen. Pääomatulot vaihtelevat suhdanneluonteisesti ansiotuloja selvästi enemmän. Pääomatulojen kehityksestä saadaan vain vähän tietoa verovuoden kuluessa, lopullinen pääomatulojen määrä selviää vasta verotuksen valmistuttua verovuotta seuraavan vuoden lokakuussa. Pääomatulojen suhdanneherkin erä on luovutusvoitot arvopapereista. Arvopapereiden arvon aleneminen pienentää luovutusvoittoja ja lisää samalla luovutustappioita. Verovuonna vahvistettua luovutustappiota voi vähentää luovutusvoitoista verovuoden päättymistä seuraavana kolmena vuotena, mikä voi pienentää verotettavien luovu-

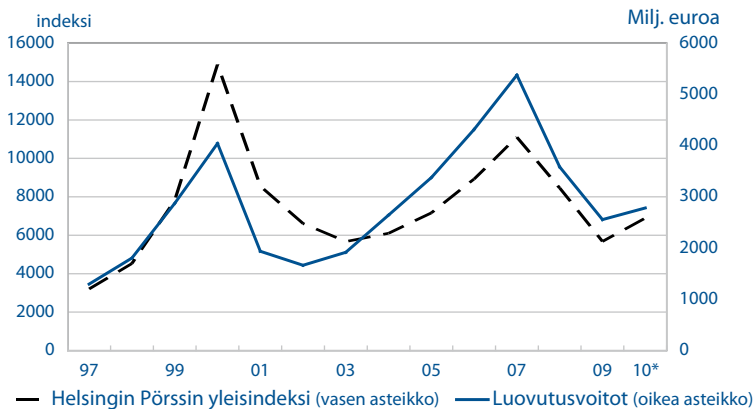
Eräiden veronalaisiin tuloihin ja veropohjaan vaikuttavien tulo- ja kysyntäerien kehitysarviot 2008 - 2014, vuosimuutos, %

	2008	2009	2010	2014/2011
	muutos, prosenttia vuodessa			
Veronalaiset ansio- ja pääomatulot	3,7	-0,2	2,6	4,3
- Palkka- ym. tulot	6,8	-1,0	0,3	4,1
- Eläkkeet ja muut sosiaalietuudet	7,3	8,4	4,1	5,6
- Pääomatulot	-17,4	-23,4	9,8	5,3
Toimintaylijäämä	-7	-24,3	17,0	7,2
Kotitalouksien kulutusmenojen arvo	5,3	-1,0	3,5	4,3
Arvonlisäveron pohja	5,7	-6,5	3,3	4,1
Bensiinin kulutus	-4,4	-2,6	-1,0	-1,0
Dieselöljyn kulutus	1,1	-3,3	0,0	1,1
Sähkön kulutus	-2,4	-7,5	-0,2	0,5
Verollisen alkoholin kulutus	-2,1	-2,5	-2,0	1,1
Henkilöautojen ensirekisteröinnit	11,2	-35,2	11,1	6,0
Kuluttajahintaindeksi	4,1	0,0	1,5	2,1

tusvoittojen määrää lähivuosina. Toisaalta luovutusvoittojen kasvu voi toteutua myös huomattavasti ennakoitua suurempana. Vuosina 2003–2007 taluskriisiä edeltäneen noususuhdanteen vauhdittamana luovutusvoitot lisääntyivät keskimäärin 26 % vuodessa.

Luovutusvoittojen määrä laski verovuonna 2008 kolmanneksella. Luovutusvoitot arvopapereista alenivat lähes 60 prosenttia kun taas muut luovutusvoitot (esim. kiinteistöt, asunnot) kasvoivat 30 %. Vuonna 2009 arvopaperien luovutusvoittojen arvioidaan edelleen alentuneen kolmanneksen pörssin yleisindeksin kehitystä vastaten. Muiden luovutusvoittojen arvioidaan alentuneen neljänneksellä. Verovuoden 2009 luovutusvoittojen määrä selviää vasta verotuksen valmistuttua vuoden 2010 lokakuun lopussa. Tämän jälkeen kaikki verovuodelta veronsaajille jo tilitetyt verot oikaistaan valmistuneen verotuksen mukaisten lopullisten verojen suhteiden mukaisesti. Aikaisempina vuosina suurimmat oikaisut ovat aiheutuneet siitä, että pääomatulojen määrä on poikennut merkittävästi ennustetusta.

Osakekurssit¹⁾ ja luovutusvoitot

1) Vuoden 2010 arvo perustuu maaliskuun tilanteeseen.

Lähde: OMX.

Yritysten tulospääntämien koheneminen näkyy viiveellä yhteisöverokertymässä

Talouden kokonaistuotannon voimakas supistuminen on näkynyt erityisesti yhteisöverokertymässä. Talouskriisin seurauksena yhteisöveron lopullisen veron tuotto pienentyi 24 % v. 2008 ja v. 2009 tuoton arvioidaan edelleen laskevan noin 30 %. Verovuoden 2009 yhteisöveron lopullinen määrä selviää vasta kun verotus valmistuu syksyllä 2010. Yritykset maksavat yksittäisen vuoden tulosten perusteella määräytyvästä lopullisesta verosta noin 78-90 % saman vuoden aikana.

Verokertymien ajoittumiseen liittyvistä tekijöistä johtuen valtion yhteisöverotuotto aleni v. 2008 vain 7 %, mutta romahti v. 2009 puoleen edellisen vuoden tasosta. Syksyllä 2008 kärjistynyt talouskriisi näkyi verokertymässä täysimääräisesti vasta vuoden 2009 puolella. Lisäksi valtion yhteisöverokertymää pienensi se, että kuntien ja seurakuntien osuutta yhteisöveron tuotosta korotettiin määräraikaisesti verovuosille 2009–2011 ja valtion osuutta vastaavasti alennettiin yhteensä 10,8 prosenttiyksiköllä.

Tänä vuonna yritysten tulosten arvioidaan kohenevan selvästi suhdanne näkymien elpymässä. Yritysten kannattavuutta parantavat lisäksi niiden toimenpiteet kulujen karsimiseksi. Yhteisöveroennuste pohjautuu oletukseen, että yritysten tulokset kehittyvät kansantalouden tilinpidon toimintaylijäämän kasvun mukaisesti. Elpymisen vaikutus verokertymissä näkyy kuitenkin hitaammin, vasta kuluvan vuoden loppupuolella ja ensi vuonna. Valtion yhteisöverotuoton arvioidaan nousevan runsaalla viidenneksellä tänä vuonna. Yhteisöveron tuoton arvioidaan kehyskaudella kasvavan toimintaylijäämän kasvua vastaavasti eli keskimäärin 7 % vuodessa.

Yhteisöveron tuotto voi kuitenkin jäädä ennustettua pienemmäksi. Pörs-siyhtiöiden globaalien tulosten kehityksen perusteella ei voi suoraan arvioida Suomen verokertymää. Verotulojen jako valtioiden kesken on riippuvainen muun muassa konsernin siirtohinnoittelussa käytetyistä arvoista tai ulkomaille maksetuista verojen hyvityksistä. Lisäksi yrityksille on syntynyt vähennyskelpoisia tappioita vuosilta 2008 ja 2009, joita yritykset voivat käyttää 10 vuoden kuluessa ja jotka saattavat vähentää verotettavan tulon määrää. Yritysten tulosten parantuminen ei näy välttämättä verokertymässä vielä tänä vuonna. Verotuloissa muutokset näkyvät viiveellä niin lasku- kuin noususuhdanteessakin.

Valtion rahoitusasemaa vahvistetaan välillistä verotusta kiristämällä

Välillisistä veroista tuotoltaan merkittävimpiä ovat arvonlisävero, autovero ja energiaverot.

Arvonlisäveron tuoton arvioidaan kasvavan ½ % v. 2010. Vuonna 2011 arvonlisäveron tuotto kasvaa 6½ prosenttia veronkorotusten vaikuttaessa koko vuoden tasolla ja kehyskaudella keskimäärin 4½ %. Kotitalouksien kulutus muo-

dostaa noin 60 % arvonlisäveron veropohjasta. Sen lisäksi veropohjaan kuuluvat julkisen, verovapaan sekä yksityisen voittoa tavoittelemattoman toiminnan välituotekäyttö ja investoinnit. Kotitalouksien kulutusmenojen arvon keskimääräiseksi kasvuksi arvioidaan v. 2010 3,5 % ja kehyskaudella 4½ %. Yksityinen kulutus kasvaa hieman kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja nopeammin. Talouskriisin seurauksena kotitalouksien säästämisaste on noussut tavanomaista korkeammalle tasolle, jolta sen oletetaan palautuvan lähemmäs aiempaa keskimääräistä tasoa suhdannenäkymien ja työllisyystilanteen kohentuessa.

Elintarvikkeiden arvonlisäveroprosenttia alennettiin 1.10.2009 lukien 5 prosenttiyksiköllä, mikä alentaa verotuottoa v. 2010 noin 480 milj. eurolla ja vuositasolla 520 milj. euroa. Kaikkia arvonlisäveroprosentteja korotetaan 1.7.2010 lähtien yhdellä prosenttiyksiköllä ja samalla ravintolaruoan arvonlisävero alennetaan elintarvikkeiden arvonlisäveroprosentin tasolle 13 prosenttiin. Vuonna 2011 veroprosenttien korotus lisää verotuottoa 470 milj. eurolla ja vuositasolla vaikutus on noin 690 milj. euroa. Ravintolaruoan alennus vähentää verotuottoa v. 2011 noin 170 milj. euroa ja vuositasolla 260 milj. euroa. Vuonna 2010 arvonlisäverokertymää alentaa myös verotilijärjestelmän käyttöönotto, jonka vaikutukseksi arvioidaan noin 380 milj. euroa.

Valmisteverojen tuoton arvioidaan kasvavan kehyskaudella keskimäärin 5 % vuodessa. Kasvu painottuu vuoteen 2011, jolloin energiaveroja korotetaan. Energiaverojen korotuksella kompensoidaan työnantajan kansaneläkemaksun poistamista ja se tehdään kaikkiin energiatuotteisiin lukuun ottamatta liikennepolttoaineita. Korotus lisää verotuottoa nettomääräisesti 750 milj. eurolla. Energiaverojen tuoton arvioidaan kasvavan kehyskaudella keskimäärin 6½ %. Energiaverojen kertymästä kolme neljäsosaa kertyy liikennepolttoaineista. Moottoribensiinin kulutuksen arvioidaan alenevan kehyskaudella keskimäärin prosentin ja dieselpolttoaineen kulutuksen puolestaan kasvavan prosentin vuosittain. Liikennesuoritteiden määrän arvioidaan lisääntyvän, mutta verokertymän kasvua vaimentaa ajoneuvojen ominaiskulutuksen pieneneminen autokannan uusiutuessa. Verollisen sähkön kulutuksen arvioidaan alenevan 2 % v. 2011, mutta kasvavan sen jälkeen keskimäärin prosentin.

Alkoholijuomaveron tuoton kasvuksi kehyskaudella arvioidaan keskimäärin ½ %. Tupakkaveron tuoton arvioidaan kasvavan keskimäärin 1½ %. Savukkeiden verollisen kulutuksen arvioidaan alenevan kehyskaudella keskimäärin ½ %. Tupakkaveroa korotettiin kuluvan vuoden alussa minkä arvioidaan lisäävän verotuottoa noin 22 milj. euroa.

Vuoden 2011 alusta lähtien virvoitusjuomaveroa korotetaan ja lisäksi otetaan käyttöön makeisvero. Tämän arvioidaan lisäävän verotuottoa vuositasolla 100 milj. eurolla.

Autoveron tuotto jäi 687 milj. euroon v. 2009 ja aleni edellisen vuoden tasolta. Uusien henkilöautojen kysyntä putosi edellisen vuoden lähes 140 000 auton tasolta 90 000:een. Lisäksi muidenkin ajoneuvojen kysyntä laski selvästi. Vuonna

2010 uusien henkilöautojen kysynnäksi arvioidaan 100 000 kappaletta. Kehyskaudella uusien henkilöautojen kysynnän ja autoveron tuoton arvioidaan kasvavan nopeammin, keskimäärin 6 %, kuin muu yksityinen kulutus keskimäärin.

Arpajaisveroprosentti korotetaan 10 prosenttiin vuoden 2011 alusta lukien, mikä kasvattaa verotuloja runsaalla 10 milj. eurolla.

Budjettitalouden muut tulot

Budjettitalouden sekalaisia tuloja arvioidaan kertyvän 4,7 mrd. euroa v. 2010. Vuoteen 2014 niiden kertymä nousee 4,8 mrd. euroon. Talousarvion sekalaisiin tuloihin sisältyvät mm. siirrot Valtion Eläkerahastosta ja Valtion asunto-rahastosta, EU:lta saatavat tulot sekä Veikkauksen ja RAY:n tuloutukset.

Korkotuloja ja voitontuloutuksia arvioidaan kertyvän 1,3 mrd. euroa v. 2010 ja kertymän nousevan 1,8 mrd. euroon vuoteen 2014 mennessä. Osinkotuloja arvioidaan kertyvän vuosina 2011–2014 vuosittain 770 milj. euroa ja valtion omistamien osakkeiden myyntituloiksi oletetaan vakiintuneeseen tapaan 400 milj. euroa vuodessa.

Valtion budjettitalouden tulojen arviot vuosina 2010-2014, mrd.euroa

	2009 ennakollinen tilinpäätös	2010 ml. LTAE	2011	2012	2013	2014	2014/2010 vuosi- muutos, %
Verotuloarviot yhteensä	31,5	32,0	35,1	37,2	38,8	40,4	6,0
- tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot	10,3	10,5	11,4	12,8	13,6	14,3	7,9
- liikevaihtoon perustuvat verot	14,0	14,1	15,1	15,7	16,3	17,0	4,7
- muut verotulot	7,2	7,4	8,6	8,8	8,9	9,1	5,4
Sekalaiset tulot	4,6	4,7	4,6	4,7	4,8	4,8	0,7
Korkotulot ja voiton tuloutukset	1,2	1,3	1,6	1,7	1,7	1,8	8,5
Tuloarviot yhteensä	37,5	38,3	41,5	43,8	45,5	47,1	5,3

2.2.3 Budjettitalous ja kansantalouden tilinpito

Kansantalouden tilinpidossa valtiontalouteen luetaan budjettitalouden lisäksi budjetin ulkopuoliset rahastot Valtion Eläkerahastoa (VER) lukuun ottamatta sekä yliopistot, jotka eivät enää vuodesta 2010 alkaen sisälly budjettivaltioon. Alkuvuodesta 2010 kansantalouden tilinpidossa tehdyn luokittelumuutoksen jälkeen VER luetaan työeläkelaitokset-sektoriin. Muutos heikentää kansantalouden tilinpidon mukaista valtiontalouden rahoitusasemaa, koska VER on vahvasti ylijäämäinen. Muutos tuo tilinpidon nettoluotonantoa lähemmäksi budjettitalouden tasapainoa, sillä valtion kymmenen muun budjetin ulkopuolisen rahaston yhteenlaskettu ylijäämä oli v. 2009 n. 240 milj. euroa ja tänä vuonna niiden arvioidaan olevan saman verran alijäämäisiä. Kehyskauden aikana rahastotalous tasapainottunee vähitellen.

Muita eroja valtion budjetin ja kansantalouden tilinpidon välillä aiheuttavat nettobudjetointi, tulojen ja menojen kirjausajankohta, siirtomäärärahojen käyttö sekä finanssisijoitusten käsittely. Nettobudjetointi alentaa budjetin tulojen ja menojen kokonaistasoaa, mutta tasapainomielessä sillä ei ole merkitystä. Nettouttamisen vaikutus on vuositasolla reilut 1,5 mrd. euroa.

Kansantalouden tilinpidon järjestelmä kirjaa virrat suoriteperusteisena. Myös talousarvitaloudessa tulot ja menot budjetoidaan pääsääntöisesti suoriteperusteisesti. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin verot ja veroluonteiset tulot sekä omaisuustulot, jotka kirjataan maksuperusteisesti sekä valtionavut ja lakisääteiset tuet, jotka kirjataan myöntö- tai maksupäätöksen ajankohdan mukaan.

Yksi merkittävä ero muodostuu ns. siirtomäärärahojen käytöstä. Siirtomäärärahat ovat kaksi tai kolmevuotisia määrärahoja, jotka budjetoidaan yhden vuoden talousarvioon. Kansantalouden tilinpitoon siirtomäärärahat kirjautuvat niiden käytön mukaan. Siirrettyjen määrärahojen nettovaikutus voi vaihdella suuresti vuosittain, mutta viime vuosina se on pääsääntöisesti vahvistanut tilinpidon mukaista nettoluotonantoa 200–400 milj. eurolla vuodelta toiseen siirtyvän erän kasvaessa.

Valtion budjettiin kirjataan menoina erilaiset finanssisijoitukset, kuten valtion myöntämät lainat, pääomitus jne. Tilinpidossa nämä käsitellään rahoitustaloustoimina, jotka eivät näy reaalitylinpidon nettoluotonannossa, vaan rahoitustilinpidossa. Rahoitustilinpito on kansantalouden tilinpidon kokonaisuuden toinen puoli, jossa kuvataan rahoitusvaroja ja velkoja sekä niiden muutoksia. Taantumassa valtion finanssisijoitukset ovat kasvaneet useiden rahoituksen saatavuutta turvaavien elvytystoimien myötä. Vuoden 2010 talousarviossa on varattu 1,5 mrd. euroa viennin jälleenrahoitustoimintaan. Tutkimus- ja innovaatiotoimintaa tuetaan vuosittain runsaan 100 milj. euron lainavaltuudella. Lisäksi finanssisijoituksiin sisältyy säätiömuotoisten yliopistojen pääoman rahoitusta sekä varaus muiden yliopistojen rahoittamiseen hallituksen periaatepäätöksen mukaisesti.

Myönnetyt takuut muodostavat valtiontalouteen menoriskin, joka laukeaa, jos takuut lankeavat valtion maksettaviksi. Takausvaltuuksia on lisätty osana elvytystä ja siitä johtuen takuukanta on voimakkaassa kasvussa. Vuoden 2009 lopussa valtion takaukanta oli 19,4 mrd. euroa. Viime vuonna uusia valtion takauksia myönnettiin 6,7 mrd. eurolla. Talouskriisin myötä riski takausvastuiden muuttumisesta menoksi on lisääntynyt.

Budjettitalouden tasapaino ja valtionhallinnon nettoluotonanto¹⁾, mrd. euroa

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	miljardia euroa					
Budjettitalouden ylijäämä (+)/alijäämä (-)²⁾	1,5	2,9	0,8	-9,3	-12,3	-8,5
Yksityistämistulot (nettotulot osakemyynistä)	-1,6	-0,9	-0,1	0,0	-0,1	-0,4
Finanssisijoitukset, netto	0,3	0,3	0,5	1,1	2,0	0,4
Rahastotalouden tuloyleijäämä (mm. valtion eläkerahasto)	-0,1	0,1	-0,1	0,1	-0,3	-0,1
Kassa-/suoriteperusteen korjaus	0,0	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	0,0
Muut erät ³⁾	-0,4	-0,5	0,1	-0,4	-0,3	-0,1
Valtionhallinnon nettoluotonanto (+)/-otto (-)	-0,3	1,7	1,0	-8,6	-11,0	-8,6

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

²⁾ Sisältää velanhallintamenot.

³⁾ Sisältää mm. velkojen peruutukset, suorien ulkomaisten sijoitusten uudelleensijoitetut voitot, budjetin siirtomäärärahojen ajoittumisen vaikutus.

2.2.4 Valtiontalous keskipitkällä aikavälillä

Valtiontalouden kansantalouden tilinpidon mukainen rahoitusasema heikkeni v. 2009 lähes 10 mrd. euroa talouskriisin seurauksena. Valtion verotulot supistuivat viime vuonna 15 % samalla kun menot kasvoivat 6,5 % mm. työttömyyden nousun ja elvyttävien toimien vuoksi. Valtionvelka lisääntyi edellisvuodesta 18 % ja oli vuoden lopussa jo 64 mrd. euroa.

Valtion velanoton pienentäminen edellyttää väistämättä niin menoja kuin tulojakin koskevia kiristäviä toimenpiteitä. Jotta kansantalouden elpyminen ei vaarantuisi, veronkorotuksia on lykätty kriisin syvimmän vaiheen ohi. Suhdannäkymien kohentuessa paranevat samalla edellytykset vahvistaa valtiontalouden rahoitus pohjaa veronkorotusten avulla.

Tänä vuonna talouskasvun viriäminen yhdessä verotusta kiristävien toimenpiteiden kanssa lisäävät valtion verokertymää noin 3 %. Veronkiristykset kohdistuvat pääosin välillisiin veroihin ja ne tulevat voimaan kesken kalenterivuotta, joten niiden täysimääräinen vaikutus verotuloihin näkyy vasta ensi vuonna. Arvonlisäverokantoja nostetaan heinäkuusta alkaen yhdellä prosenttiyksiköllä. Veronkorotukset saavat jatkoa ensi vuoden alusta, jolloin korotetaan energiaverotusta siten, että niistä saatavat verotulot lisääntyvät 750 milj. eurolla.

Hallitusohjelmassa asetettiin keskeiseksi tavoitteeksi työn verotuksen keventäminen. Jos veroperusteisiin ei tehtäisi mitään muutoksia, ansiotulojen verotus kiristyisi ansiotason nousun ja verojärjestelmän progressiivisuuden seurauksena. Keskipitkän aikavälin peruslaskelmassa on oletettu, että työn verotuksen ei anneta kiristyä progression kautta. Ansiotason nousun verotusta kiristävän vaikutuksen ehkäisemiseen tarvittavat veroperustemuutokset vähentäisivät ansiotason kehityksestä riippuen verotuloja vuosina 2010–2014 keskimäärin hieman yli 300 milj. eurolla vuodessa. Vuonna 2010 tuloveroperusteiden muutoksella kompensoidaan myös sosiaaliturvamaksujen korotuksen kiristävää vaikutusta, mikä pienentää verotuloja 470 milj. euroa. Tämän lisäksi peruslaskelmassa ansiotuloista kertyviä veroja pienentää hallitusohjelman mukainen veronkevennys, joka suhdannesyistä ajoitettiin lähes kokonaan vuoteen 2009.

Taluskriisissä verotulot ovat supistuneet voimakkaammin kuin talouden kokonaistuotanto. Tähän on vaikuttanut mm. yhteisöverokertymän puolittuminen yritysten tulosten romahdettua. Yritysten työvoimakustannuksia sopeuttavat toimenpiteet yhdessä vientinäköymien kohenemisen kanssa luovat kuitenkin edellytykset voimakkaallekin tulosten paranemiselle, mikä näkyisi viiveellä myös verokertymässä. Poikkeuksellisen voimakkaan pudotuksen jälkeen verojen tuotto suhteutettuna kokonaistuotantoon nouseekin selvästi keskipitkän aikavälin perusskenaariossa, vaikka kriisiä edeltäneelle tasolle ei yllätäkään.

Valtion kansantalouden tilipidon mukaisten menojen arvioidaan lisääntyvän nopeasti, yli 6 prosentin vauhtia vuosina 2008 - 2010, jonka jälkeen menokasvu hidastuu. Valtion menoista neljännes on kulutusmenoja, jotka lisääntyvät jatkossakin maltillisesti.

Menoista runsas 40 % on tulonsiirtoja muille julkisyhteisöille, jotka ovat kasvaneet paljon viime vuosina. Korkomenojen osuus kokonaismenoista oli viime vuonna alle 5 % kun se korkeimmillaan v. 1997 nousi 16 prosenttiin. Vielä tänä ja ensi vuonna korkomenot pysyvät vähäisinä perusskenaariossa oletetun matalan korkotason vuoksi, mutta sen jälkeen korkomenot kasvavat siten että kehyskauden lopulla korkomenoja on jo yli 1½ mrd. euroa enemmän kuin tänä vuonna.

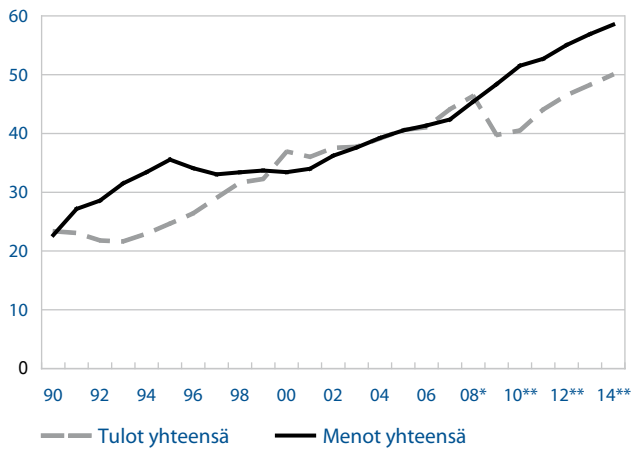
Korkomenokehitykseen liittyy kuitenkin riskejä ja tilanne voi muuttua nopeastikin. Luottamuksen heikkeneminen tai päinvastaisessa tapauksessa talouskasvun nopeutuminen ja siihen todennäköisesti liittyvä rahapolitiikan kiristyminen johtaisivat todennäköisesti pitkien korkojen nousuun varojen hakeutuessa muihin sijoituskohteisiin. Meneillään olevaan kansainväliseen elvytyspolitiikkaan liittyy mm. riski, että nopeasti velkaantuneiden EU-maiden taloustilanne vaikuttaa Suomenkin lainakustannuksiin.

Valtion velan hintaan vaikuttaa yleisen korkotason lisäksi sijoittajien vaatima riskipremio, joka kuvaa markkinoilla vallitsevaa käsitystä valtion rahoitusaseman kestävydestä ja siihen liittyvistä riskeistä. Suomen valtiolla ei ole toistaiseksi ollut lainansaantiongelmia. Valtion lainojen kysyntä on ollut hyvää rahoituskriisinkin olosuhteissa. Suomen valtion maksama suhteellinen hinta

(tuottoero suhteessa Saksaan) on noussut, mutta vähemmän kuin muissa euro-maissa. Tämä ei ole kuitenkaan pysyvä olotila. Arviot valtion kyvystä hallita taloudellista tilannetta saattavat vaikuttaa sijoittajien luottamukseen ja luotto-luokitus voi jatkossa laskea, jos finanssipolitiikalla ei huolehdita valtion rahoitusaseman vahvistamisesta.

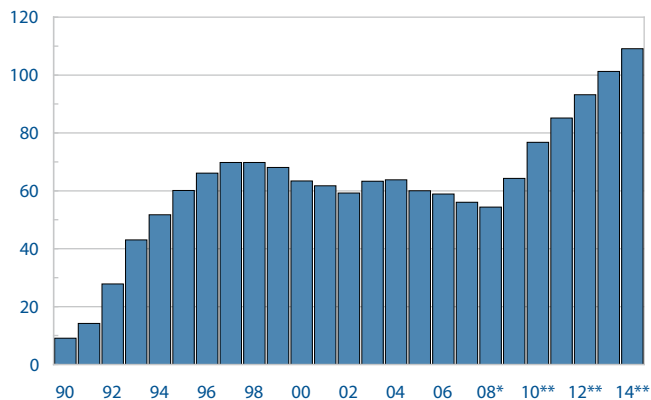
Valtionvelka lisääntyy kehyskaudella joka vuosi, eniten tänä vuonna, 12 mrd. euroa. Sen jälkeen uutta velkaa otetaan perusskenaariossa vuosittain arviolta noin 8 mrd. euroa ja kehyskauden lopulla velkakanta ylittää jo 100 mrd. euron tason.

Valtion tulot ja menot miljardia euroa

Lähde: Tilastokeskus, VM

Valtionvelka miljardia euroa

Lähde: Valtiokonttori, VM

Valtion Eläkerahaston (VER) siirto työeläkelaitokset-sektoriin

Tilastokeskus on tehnyt julkisyhteisöjen sektoritileille yhden ison muutoksen. VER on siirretty valtionhallinnon sektorilta työeläkelaitosten sektoriin. Muutos heikentää valtion rahoitusasemaa ja parantaa vastaavasti työeläkelaitosten nettoluotonantoa. Koko julkiseen sektoriin siirrolla ei ole vaikutusta. Valtion rahoitusjäämä aleni muutoksen seurauksena keskimäärin runsas ½ prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen 2000-luvulla. VER perustettiin v. 1990, josta alkaen luokitusmuutos on tehty.

Muutos lisää kansantalouden tilinpidon läpinäkyvyyttä ja parantaa sen informaatioarvoa, sillä kaikki työeläkkeet ovat nyt samassa työeläkelaitokset-sektorissa. Kuntien eläkevakuutus on kuulunut siihen jo aiemmin. Uuden käsittelyn mukaan valtio ja valtion palkansaajat maksavat työeläkevakuutusmaksunsa työeläkelaitossektorille, joka saa tulot niiden sijoittamisesta ja tulouttaa varojaan tulonsiirtona valtiolle.

VER ei maksa eläkkeitä, vaan kaikki valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat eläkkeet maksetaan valtion budjetista. VER:sta voidaan vuosittain siirtää varoja budjettiin eläkemenojen katteeksi. Rahastosta vuosittain talousarvioon siirrettävä määrä on laissa säädetty 40 prosentiksi valtion eläkejärjestelmän vuotuisesta menosta. Valtion eläkerahaston kartuttamisvaihe kestää vielä noin kymmenen vuotta, jolloin rahastoituna pitäisi olla 25 % eläkevastuusta. Rahastojen purkamisen aikataulusta ei ole vielä päätöstä.

Vuoteen 2000 saakka VER:n varat oli sijoitettu yksinomaan Suomen valtion velkaan, tämän jälkeen myös valtion ulkopuolelle. Vuonna 2006 valtiovarainministeriö ohjeisti uudelleen eläkerahaston sijoitustoimintaa. Uusien ohjeiden mukaan eläkerahaston tulee sijoittaa korkopapereihin vähintään 45 % sijoitussalkustaan. Osakkeisiin VER voi sijoittaa enintään 45 % ja muihin kuin korkopapereihin ja osakkeisiin sai sijoittaa enintään 10 % (marraskuusta 2007 lähtien 12 %).

Valtionhallinto¹⁾

	2006	2007	2008*	2009*	2010**	2011**
	miljardia euroa					
Välittömät verot	13,5	15,1	14,8	10,2	10,4	11,5
Tuotannon ja tuonnin verot	22,7	23,4	23,9	22,9	23,5	25,8
Verot yhteensä ²⁾	36,6	39,0	39,4	33,6	34,4	37,7
Muut tulot ³⁾	4,3	5,0	6,8	6,0	5,9	6,1
siitä korkotulot	0,7	0,9	1,0	0,7	0,6	0,7
Tulot yhteensä	40,9	43,9	46,2	39,6	40,3	43,8
Kulutusmenot	10,7	11,0	11,9	12,4	12,8	12,9
Tukipalkkiot ja muut tulonsiirrot	25,5	26,1	28,1	31,1	33,4	34,3
siitä muille julkisyhteisöille	16,2	16,6	18,0	20,3	22,2	22,6
Korkomenot	2,5	2,4	2,4	2,3	2,2	2,4
Pääomamenot ⁴⁾	2,6	2,6	2,8	2,4	3,0	2,8
Menot yhteensä	41,2	42,2	45,3	48,2	51,3	52,4
Nettoluotonanto (+) / nettoluotonotto (-)	-0,3	1,7	1,0	-8,6	-11,0	-8,6
Perusjäämä ⁵⁾	1,5	3,3	2,4	-7,0	-9,4	-6,9

¹⁾ Kansantalouden tilipidon mukaan

²⁾ Sisältää pääomaverot

³⁾ Ml.pääomansiirrot ilman pääomaveroja ja kiinteän pääoman kuluminen.

⁴⁾ Pääoman bruttomuodostus ja maksetut pääomansiirrot.

⁵⁾ Nettoluotonanto ilman korkomenoja.

2.3 Paikallishallinto

Kuntatalous pysyy alijäämäisenä tänä ja ensi vuonna

Kuntatalous pysyi v. 2009 edellisvuoden tapaan 0,4 % alijäämäisenä suhteessa kokonaistuotantoon. Alijäämä ei kuitenkaan syventynyt pelätyllä tavalla, kun valtio päätti maaliskuussa 2009 tehdyn kehyspäätöksen yhteydessä merkittävistä kuntataloutta tukevista toimenpiteistä. Näistä mittavin on vuosille 2009–2011 päätetty kuntien yhteisövero-osuuden tilapäinen korottaminen 10 prosenttiyksiköllä. Lisäksi kuntien kiinteistöveron rajoja nostettiin vuoden 2010 alusta ja työnantajan kansaneläkemaksu poistettiin asteittain 1.4.2009 lukien.

Kuntien kokonaistulojen kasvu hidastui vajaan 2 prosenttiin edellisvuoden noin 7½ prosentista. Tämä johtui pääosin verotulojen kasvun pysähtymisestä. Kuntien yhteisöverotulot supistuivat viidenneksen jako-osuuden korotuksesta huolimatta. Kunnallisveron tuotto lisääntyi pessimistisistä ennakkoodotuksista poiketen 2 %, mikä johtui mm. odotettua suotuisammasta työllisyyskehityksestä sekä verotilityksiin liittyvistä ajoitustekijöistä. Tulojen kasvun hyyytessä kuntien kokonaismenojen kasvu hidastui noin 2 prosenttiin. Kulu-

tusmenojen kasvu vaimeni vuoden 2008 liki 8 prosentista vajaan 3 prosenttiin, mutta investoinnit pysyivät kutakuinkin vuoden 2008 tasolla noin 3,1 mrd. eurossa.

Tänä vuonna työllisyysnäköymien ja sitä kautta kunnallisveropohjan heikkeneminen laajentaa kriisin koskemaan koko kuntakenttää. Kuluvalle vuodelle lähes 200 kuntaa nosti kunnallisveroprosenttiaan, ja keskimääräinen kunnallisveroaste kohosi 0,4 prosenttiyksiköllä. Lisäksi kiinteistöveroon tehtiin poikkeuksellisen suuria korotuksia. Näiden korotusten yhteisvaikutus oli yli 500 milj. euroa. Myös kuntien yhteisöverotulojen ennakoitaan nousevan noin 200 milj. eurolla. Siitä huolimatta kuntien verotulot eivät kasva, kun työllisyys-tilanteen pahenemisen ja tuloverotuksen kevennysten seurauksena kunnallisverotulot pienenevät 2½ prosentilla. Kuntien saamat valtionosuudet lisääntyvät mm. veronkevennysten kompensaaion myötä v. 2010 noin 6 %. Kuntien verotulojen kasvun odotetaan piristyvän v. 2011, kun kunnallisveron lisäksi yhteisöveron tuoton odotetaan kasvavan.

Talustilanteen kiristyttyä kunnat joutuvat hillitsemään menoja kasvu. Kuntien henkilöstön määrän ennakoitaan hieman supistuvan sekä kuluvana että ensi vuonna. Kunta-alan ansiotaso nousee tänä vuonna runsaat 3 %. Vuotta 2011 koskevista palkankorotuksista päätetään vasta ensi vuonna, joten kuntien vuoden 2011 ansiotason on oletettu kohoavan yleisen ansiotason mukaisesti noin 2½ %. Kuntien menopaineita lieventää merkittävästi kuntatyönantajan kansaneläkemaksun poisto. Suurimman työnantajanmaksun, kuntien eläkevakuutusmaksun, on oletettu lähivuodet pysyvän vuoden 2009 tasolla 23,6 prosentissa. Työttömyysvakuutusmaksu kohoaa tänä vuonna hieman ja nousupaineita on tämän jälkeenkin. Kuntien maksamien toimeentulotukimenojen ennakoitaan lisääntyvän tänä vuonna työttömyyden pahentuessa ja pysyvän ensi vuonnakin korkealla tasolla.

Kuntien reaalisen kulutuksen oletetaan tänä vuonna hieman supistuvan ja nimellisten kulutusmenojen kasvu jää noin 2½ prosenttiin. Ensi vuonna nimelliset kulutusmenot lisääntyvät noin 3 %. Kulutuksen volyymin ennakoitaan kasvavan hienoisesti, kun lähinnä kuntien ostopalveluiden arvioidaan lisääntyvän. Investointien odotetaan pysyvän sekä tänä että ensi vuonna vuoden 2009 tasolla runsaassa 3 mrd. eurossa.

Kuntasektorin nettoluotonanto pysyy v. 2010 noin -0,5 prosentissa suhteessa kokonaistuotantoon. Vuoden 2011 tasapainokehitys riippuu pitkälti taloudellisen aktiviteetin palautumisesta sekä kuntien omista veroprosentteihin sekä menojen kasvun hillintään liittyvistä päätöksistä. Tehdyillä oletuksilla kuntasektorin nettoluotonannon arvioidaan kohenevan -0,3 prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon.

Paikallishallinto¹⁾

	2006	2007	2008*	2009*	2010**	2011**
	miljardia euroa					
Verot ja sosiaaliturvamaksut	15,3	16,5	17,5	17,6	17,6	18,4
siitä kunnallisvero	13,2	14,1	15,1	15,4	15,0	15,6
yhteisövero	1,2	1,5	1,4	1,2	1,4	1,6
kiinteistövero	0,8	0,9	0,9	1,0	1,2	1,2
Muut tulot ²⁾	12,3	13,2	14,3	14,8	15,6	16,0
siitä korkotulot	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4
siitä tulonsiirrot valtiolta	9,0	9,5	10,5	11,1	11,7	12,0
Tulot yhteensä	27,6	29,6	31,8	32,4	33,2	34,3
Kulutusmenot	23,4	24,8	26,7	27,3	28,0	28,8
siitä palkansaajakorvaukset	16,4	17,1	18,2	18,6	18,9	19,3
Tulonsiirrot	2,4	2,5	2,8	2,7	2,8	2,9
siitä sosiaalietuudet ja						
-avustukset	0,9	0,9	1,1	1,1	1,1	1,1
tukipalkkiot ja muut						
tulonsiirrot	1,0	1,2	1,2	1,3	1,4	1,4
korkomenot	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4
Pääomamenot ³⁾	2,5	2,7	3,1	3,2	3,1	3,1
Menot yhteensä	28,3	30,0	32,5	33,2	34,0	34,8
Nettoluotonanto (+) /						
nettoluotonotto (-)	-0,6	-0,3	-0,7	-0,7	-0,8	-0,5
Perusjäämä ⁴⁾	-0,7	-0,4	-0,7	-0,8	-0,8	-0,5

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

²⁾ Ml. saadut pääomansiirrot ja kiinteän pääoman kuluminen

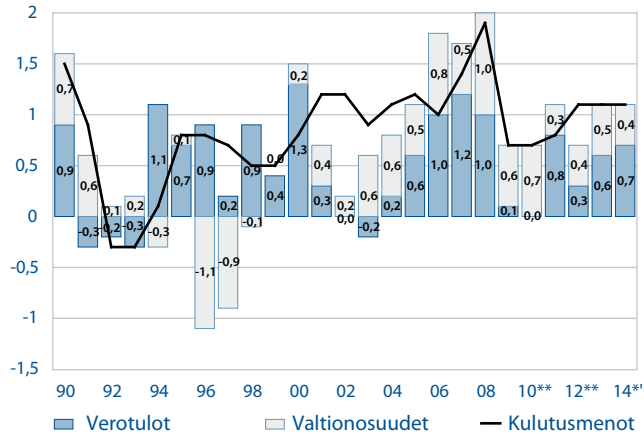
³⁾ Pääoman bruttomuodostus ja maksetut pääomansiirrot.

⁴⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

Ilman menojen kasvun hillintää kuntatalous ajautuu velkakierteeseen ja verotus kiristyy

Akuutin suhdannekriisin lisäksi kunnilla on vaikeita vuosia edessä myös keskipitkällä aikavälillä. Kuntien tulokehitys ei jatkossa yllä esimerkiksi vuosien 2006–2008 tasolle, kun väestötekijät heikentävät jo lähivuosina verotulojen kasvuedellytyksiä. Lisäksi kuntien korotettu osuus yhteisöverosta poistuu vuoden 2011 jälkeen. Valtiotalouden suurten alijäämien vuoksi myös vuoden 2009 kaltaiset valtion mittavat väliintulot ovat jatkossa epätodennäköisiä. Heikentynyt lähtötilanne nostaa myös kuntatalouden pitkän aikavälin kestävyys- ja turvaamiseen liittyvät kysymykset entistä tärkeämmiksi, kun tulopuolen epävarmuuksien lisäksi väestötekijöistä johtuva peruspalvelujen kysynnän kasvu kiihtyy tulevaisuudessa koko ajan.

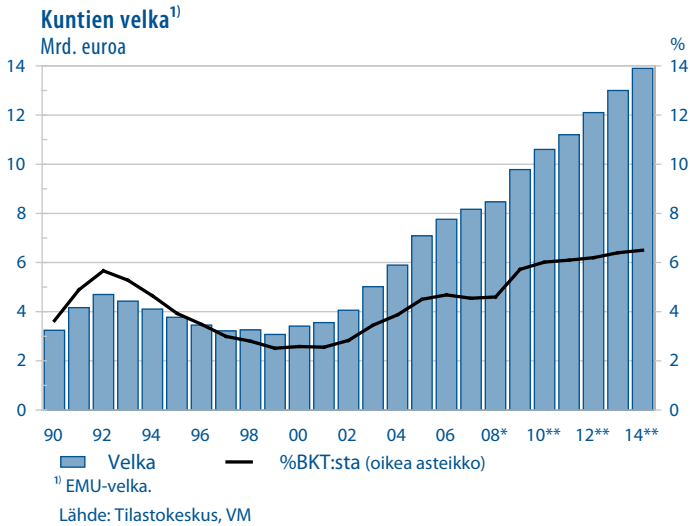
Kuntien verot, valtionosuudet ja kulutusmenot muutos edellisestä vuodesta, mrd. euroa (käyvin hinnoin)

Lähde:Tilastokeskus, VM

Viime vuosien käyttötalouden menojen nopean kasvun lisäksi kuntien investoinnit ovat kohonneet voimakkaasti. Pitkälti tämän seurauksena myös kuntien velan määrän kasvu on ollut nopeaa. Myös taantuman aikana investointitaso on pysynyt kunnissa korkealla, kun korkotaso on ollut poikkeuksellisen matala ja rakentamisen hintapaineet ovat hellittäneet. Tilanne on nyt hyvin erilainen kuin esimerkiksi 1990-luvun lamassa, jolloin kuntien investoinnit lähes puolitettiin kahdessa vuodessa. Lisäksi kuntien lähivuosien investointipaineet ovat mittavat johtuen mm. rakenneuudistuksista, välttämättömistä peruskorjaustarpeista sekä kasvukeskusten suurista hankkeista.

Lisääntyvät menopaineet ja verotulojen kasvuedellytysten vaimeneminen asettavat kunnat suurten muutostarpeiden eteen. Näiden tekijöiden lisäksi 2000-luvun alussa otettujen lainojen takaisinmaksut syövät kuntien budjeteista koko ajan enemmän pelivaraa, ja korkotason todennäköinen nousu keskipitkällä aikavälillä vaikeuttaa kuntatalouden ahdinkoa entisestään. Mikäli kuntien menojen kasvu ei hidastu olennaisesti ja pysyvästi, kuntatalous pysyy lähivuodet veronkorotusten ja velkaantumisen tiellä. Peruspalvelujen tuottavuutta parantavien uudistusten välttämättömyys ja erityisesti henkilöstön määrän kestävän mitoituksen merkitys korostuvat täten entisestään.

2.4 Sosiaaliturvarahastot

Työeläkelaitosten tasapaino heikkenee kuluvana vuonna, mutta kohenee sen jälkeen talouden elyessä

Suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen kiihtyi v. 2009. Kuluvana ja lähi-vuosina vanhuuseläkkeelle siirtyminen on nopea, mutta tämän jälkeen kehityksen odotetaan tasaantuvan hieman.

Työeläkerahastot toipuivat vuoden 2009 aikana maailmanlaajuisesta talouskriisistä. Työeläkevarojen markkina-arvo kasvoi vuoden aikana noin 20 mrd. eurolla eli noin 19 %. Kasvu johtui pääosin osakemarkkinoiden suotuisasta kehityksestä. Rahastot olivat vuoden lopulla 73 % suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Alkuvuonna 2010 toteutettiin tilastouudistus, jonka mukaan Valtion Eläke-rahasto siirrettiin kansantalouden tilinpidossa työeläkesektoriin sen perustamisesta eli vuodesta 1990 alkaen. Uuden käsittelyn mukaan valtio ja valtion palkansaajat maksavat työeläkevakuutusmaksunsa työeläkelaitossektorille, joka saa tulot niiden sijoittamisesta ja tulouttaa varojaan tulonsiirtona valtiolle. Valtio maksaa edelleen eläkkeet. Muutos parantaa työeläkelaitosten nettoluotonantoa n. 0,3 % suhteessa kokonaistuotantoon, mutta heikentää samalla valtion nettoluotonantoa. Muutos ei näin ollen vaikuta julkisyhteisöjen nettoluotonantoon.

Taantumana aiheuttama maksupohjan heikkeneminen ja eläkemenojen kasvu ovat pienentäneet työeläkerahastojen ylijäämää nopeasti viime ja kuluvana vuonna. Tänä vuonna palkkasumman odotetaan kasvavan hieman, mikä lisää hienoisesti maksutulokertymiä. Vuoden 2009 nopean kasvun jälkeen työeläke-

menojen odotetaan kasvavan hitaammin, lähinnä pienemmän indeksikorotuksen takia. Työeläkelaitosten osinkotulojen odotetaan supistuvan hieman viime vuodesta. Työeläkelaitosten ylijäämän ennustetaan supistuvan viime vuoden 3,0 prosentista 2,7 prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon kuluvana vuonna.

Vuonna 2011 sekä työnantajien että työntekijöiden eläkemaksuprosentin arvioidaan nousevan jonkin verran. Samaan aikaan palkkasumman kasvun odotetaan kohentuvan talouden elpyessä. Nämä seikat johtavatkin maksutulokertymän edellisvuotta voimakkaampaan kasvuun. Samaan aikaan työeläkemenot kasvavat kuluvaa vuotta nopeammin johtuen lähinnä suuremmasta indeksikorotuksesta. Työeläkelaitosten ylijäämän ennustetaan kasvavan hienoisesti 2,8 prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon v. 2011.

Hallitus ja työmarkkinaosapuolet sopivat maaliskuussa 2009 tavoitteesta, jolla pyritään nostamaan 25 vuotta täyttäneiden keskimääräistä eläkkeelle siirtymisodotetta vähintään kolmella vuodella vuoteen 2025 mennessä. Toimenpiteistä tämän tavoitteen saavuttamiseksi neuvoteltiin kahdessa kolmikantaisessa työryhmässä tammikuun loppuun 2010 asti. Työryhmien lopputulosta

Sosiaaliturvarahastot¹⁾

	2006	2007	2008*	2009*	2010**	2011**
	miljardia euroa					
Sijoitustulot	3,6	4,1	4,8	3,6	3,8	4,3
Sosiaaliturvamaksut	20,5	21,6	22,5	22,2	22,7	24,0
siitä työnantajien maksut	14,9	15,7	16,7	16,2	16,0	16,7
vakuutettujen maksut	5,6	5,9	5,8	6,0	6,7	7,3
Tulon- ja pääomansiirrot julkisyhteisöiltä	8,2	8,0	8,5	10,4	11,7	11,8
Muut tulot	0,8	0,8	0,7	0,2	0,2	0,2
Tulot yhteensä	33,1	34,5	36,5	36,4	38,4	40,3
Kulutusmenot	2,7	2,8	3,0	3,1	3,2	3,2
Sosiaalietuudet ja -avustukset	22,2	22,7	23,7	25,5	27,9	29,0
Muut menot	0,8	1,1	2,4	2,6	2,7	2,8
Menot yhteensä	25,7	26,5	29,1	31,1	33,8	35,1
Nettoluotonanto (+) / nettoluotonotto (-)	7,4	7,9	7,4	5,3	4,6	5,3
Työeläkelaitokset	7,1	7,4	7,3	5,1	4,8	5,2
Muut sosiaaliturvarahastot	0,3	0,5	0,1	0,1	-0,3	-0,1
Perusjäämä ²⁾	5,0	5,3	4,2	2,6	1,8	2,0

¹⁾ Kansantalouden tilinpidon mukaan.

²⁾ Nettoluotonanto ilman nettokorkomenoja.

arvioitiin OECD:n sekä kotimaisten tutkimuslaitosten toimesta. Neuvottelut työurien pidentämisestä jatkuvat kolmikantapohjalta. Päätösten syntyminen olisi tärkeää, koska työurien pidentyminen on keskeinen julkisen talouden rahoitus pohjaa vahvistava tekijä.

Muut sosiaaliturvarahastot heijastavat työllisyystilanteen muutoksia

Muut sosiaaliturvarahastot, Kansaneläkelaitos ja työttömyysvakuusrahastot vastaavat perusturvasta ja ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta. Rahastojen 0,1 prosentin ylijäämäsuhteen v. 2009 ennustetaan kääntyvän 0,2 prosentin alijäämäksi kuluvana vuonna. Muutos johtuu lähinnä Työttömyysvakuutusrahaston talouden kääntymisestä alijäämäiseksi. Talouden elyessä ja maksu-pohjan vahvistuessa muiden sosiaaliturvarahastojen ennustetaan vuonna 2011 olevan tasapainossa.

Työnantajien kansaneläkevakuutusmaksu aleni 0,8 prosenttiyksikköä huhtikuusta 2009 lukien ja poistui kokonaan vuoden 2010 alusta lukien. Tämä pienensi Kansaneläkelaitoksen maksutuloja noin 400 milj. euroa viime vuonna ja noin 1 mrd. euroa kuluvana vuonna. Päätöksellä ei kuitenkaan ole vaikutusta Kelan talouteen, sillä valtio kattaa maksutulojen pienentymistä vastaavan summan. Sekä työnantajien että palkansaajien työttömyysvakuutusmaksujen ennustetaan kasvavan v. 2011 0,2 prosenttiyksikköä. Tämä johtuu osittain ns. sosiaaliturvan päätöksistä, jotka parantavat työttömyysetuuksien tasoa.

Kansaneläkemenojen odotetaan supistuvan hieman v. 2010 edellisvuodesta, mutta kasvavan jälleen ensi vuonna johtuen lähinnä indeksikorotuksesta sekä takuueläkkeen voimaantulosta. Takuueläkkeen tarkoitus on turvata pienimpien eläkkeiden kohtuullinen taso. Takuueläkkeen saajia olisi noin 123 000. Ansiosidonnaiset työttömyysmenot kasvavat voimakkaasti vielä v. 2010, mutta kasvu hidastuu v. 2011 työllisyystilanteen kohentuessa. Työmarkkinatuki ja peruspäivärahat kasvavat hitaammin, koska tarkastelujaksolla nähdään pitkäaikaistyöttömyyden kasvavan suhdanneluonteista työttömyyttä hitaammin. Sairausvakuutusmenojen odotetaan jatkavan melko nopeaa kasvua kuluvana ja ensi vuonna.

Sosiaaliturvan uudistusta pohtiva SATA-komitea antoi loppumietintönsä joulukuussa 2009. Komitean ehdotukset liittyvät mm. perusturvan ja ansio-turvan parantamiseen sekä työllisyyden edistämiseen. Komitean ehdotukset muodostavat kokonaisuuden, jonka tavoitteena on työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen sekä riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa. Ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi voidaan komitean mukaan toteuttaa vain julkisen talouden kestävyysrajoissa.

Sosiaalietuudet, -avustukset ja sairaanhoitokorvaukset olivat alimmillaan v. 2007, 15,7 % suhteessa bruttokansantuotteeseen. Tämän jälkeen menot ovat kääntyneet kasvu-uralle. Kuluvana ja ensi vuonna kasvu perustuu pitkälti ansio-eläkemenojen nopeaan kasvuun.

Sosiaalivakuutusmaksut ja eläkeindeksit

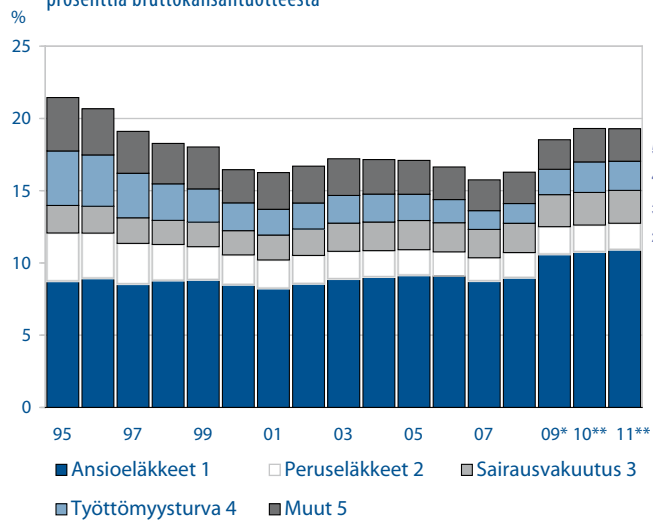
	2007	2008	2009	2010**	2011**
Sosiaalivakuutusmaksut¹⁾					
Työnantajat					
Kansaneläkevakuutus	1,66	1,52	0,89	0,00	0,00
Sairausvakuutus	2,05	1,97	2,00	2,23	2,19
Työttömyysvakuutus	2,29	2,06	1,92	2,12	2,32
Työeläkevakuutus (TyEL)	16,7	16,8	16,8	16,9	17,0
Kuntien eläkevakuutus	23,93	23,80	23,60	23,60	23,60
Työntekijät²⁾					
sairausvakuutus	2,03	1,91	1,98	2,4	2,36
työttömyysvakuutus	0,58	0,34	0,20	0,40	0,60
työeläkevakuutus	4,5	4,3	4,5	4,7	5,0
Eläkeläiset					
sairausvakuutus	1,45	1,41	1,45	1,64	1,64
Eläkeindeksit					
Työeläkeindeksi	2127	2178	2286	2292	2335
Kansaneläkeindeksi	1401	1436	1502	1502	1511

¹⁾ Vuosikeskiarvoina. Työnantajien maksut sekä vakuutettujen työttömyys- ja työeläkemaksut prosentteina palkoista.

²⁾ Työntekijöiden sairausvakuutusmaksu muodostuu vuodesta 2006 lähtien sairaanhoitomaksusta (% verotettavasta tulosta) ja päivärahamaksusta (% veronalaisesta tulosta). Eläkeläiset maksavat vain sairaanhoitomaksua.

Luvut ovat painotettuja keskiarvoja.

Sosiaalietuudet,-avustukset ja sairaanhoitokorvaukset prosenttia bruttokansantuotteesta

Lähde: Tilastokeskus, VM

2.5 Julkisen talouden kestävyys pitkällä aikavälillä

Suomen julkisen talouden pitkän aikavälin näkymiä varjostaa väestön ikääntymiseen liittyvä kustannusten kasvu ja työvoiman väheneminen sekä tästä aiheutuva tulopohjan kapeneminen. Väestön ikääntyminen näkyy talouskehityksessä jo näinä aikoina, kun työikäisen väestön määrä kääntyy kuluvana vuonna laskuun ja eläkemenot kasvavat nopeasti suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle.

Seuraavan kahden vuosikymmenen aikana Suomen väestön ikääntyminen on nopeinta Euroopassa. Niin sanottu vanhushuoltosuhte, eli 65 vuotta täyttäneiden suhde työikäiseen väestöön, kasvaa Suomessa nopeimmin 2030-luvulle mennessä. Tilastokeskuksen tuoreimman (2009) väestöennusten mukaan 65 vuotta täyttäneiden lukumäärä kasvaa vuoteen 2030 mennessä lähes 615 000 hengellä. Samaan aikaan työikäisten lukumäärä supistuu runsaalla 170 000 hengellä.

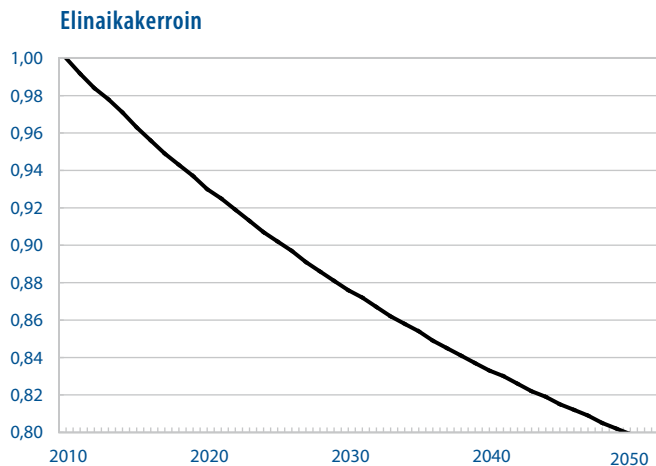
Väestön ikääntymisestä johtuva ikäsidonnaisten menojen kasvu on nopeaa lähivuosikymmeninä. Eläkemenojen kasvu on nopeinta alkaneella vuosikymmenillä, ja pitkäaikaishoitomenojen nopein kasvu ajoittuu 2020-luvulle suurten ikäluokkien saavuttaessa vanhuusiän. Tuoreimpien, kansallisten laskelmien mukaan ikäsidonnaiset menot kasvavat vuoteen 2030 mennessä n. 5½ % suhteessa kokonaistuotantoon. Tästä suuri osa johtuu eläkemenojen kasvusta, mutta myös pitkäaikaishoidon menojen osuus on merkittävä.

Väestön ikääntymisestä aiheutuviin julkisen talouden rahoitus- ja menopaineisiin on varauduttu monella tavalla, mm. varautumalla tuleviin eläkevas-tuisiin mittavilla eläkerahastoilla, uudistamalla eläkejärjestelmää kestävyyttä lisäävään suuntaan sekä tehostamalla julkista palvelutuotantoa valtion tuottavuusohjelman sekä kunta- ja palvelurakennemuutostuksen keinoin.

Vaikka Suomessa on varauduttu ikääntymiseen paremmin kuin monessa muussa maassa, julkinen taloutemme ei ole kestäväällä pohjalla. Julkisen talouden kestävyyttä pitkällä aikavälillä arvioidaan edellä kuvattujen väestöllisten ja ikäsidonnaisten menojen kehityksen sekä tiettyjen kokonaistaloudellisten oletusten pohjalta. Tuoreimman arvion mukaan julkisen talouden kestävyysvaje on n. 5½ % suhteessa kokonaistuotantoon. Tämä tarkoittaa, että julkisen talouden tasapainoa tulisi kohentaa tällä määrällä menoja leikkaamalla, tuloja lisäämällä tai pidemmällä aikavälillä vaikuttavilla rakenteellisilla uudistuksilla, jotta julkinen velkaantuneisuus ei kasvaisi hallitsemattomasti tulevina vuosikymmeninä. Arvio kestävyysvajeesta on varsin herkkä oletukselle julkisen talouden tilalle laskelman lähtökohtatilanteessa. Finanssi- ja talouskriisin takia julkinen talous on heikentynyt voimakkaasti, ja samalla arvio kestävyysvajeesta on kasvanut. Kestävyysvajetta vakaampi indikaattori on ikäsidonnaisten menojen kasvun perusteella arvioitu ns. kestävyuden turvaava julkisen talouden ylijäämä, noin 4 % suhteessa kokonaistuotantoon. Tämänsuuruisella julkisen talouden ylijäämällä julkinen talous olisi pitkällä aikavälillä kestäväällä pohjalla ja velkaantuneisuus pysyisi hallinnassa.

Eräs julkisen talouden kestävyyttä kohentava rakenteellinen toimenpide olisi työurien pidentäminen, mikä vahvistaisi julkisen talouden rahoituspohjaa. Tuoreen arvion mukaan yhden prosenttiyksikön lisäys työllisyysasteessa pienentäisi kestävyysvajetta noin prosenttiyksiköllä. Työurien pidentämisestä on keskusteltu vilkkaasti viime aikoina kahden kolmikantaisen työryhmän lopputulosten perusteella. Tärkeintä olisi sopia uudistuksista, jotka muodostavat selkeät kannustimet lykätä eläkkeellesiirtymistä.

Eläkejärjestelmän kestävyuden vahvistamiseksi otetaan kuluvan vuoden alusta lähtien vanhuuseläkkeelle siirtyvien osalta ensi kerran käyttöön vuoden 2005 eläkeuudistuksessa sovittu elinaikakerroin (ks. kuvio). Elinaikakerroin sopeutetaan alkava eläke elinajanodotteen kasvuun. Kertoimen eläkettä pienentävää vaikutusta voi kompensoida pysyttelemällä työelämässä pidempään. Jos elinajanodote pitenee Tilastokeskuksen vuoden 2009 väestöennusteen mukaisesti, niin elinaikakerroin pienentää v. 2011 eläkkeelle jäävän eläkettä 1,6 prosentilla, mikä voidaan kompensoida kahden kuukauden lisätyöllä. Saman väestöennusteen mukaan v. 2020 eläkkeelle siirtyvän, v. 1958 syntyneen ikäluokan eläkettä elinaikakerroin pienentää 7½ %, ja tämä voidaan kompensoida vajaan vuoden lisätyöllä.

Lähde: Eläketurvakeskus, Tilastokeskuksen 2009 väestöennusteen mukaisesti

Taloudellisia tapahtumia syyskuussa 2009 – helmikuussa 2010

11.9.2009

Tasavallan presidentti antoi eduskunnalle hallituksen esityksen vuoden 2009 toiseksi lisätalousarvioksi. Tuloarvioiden vähennys on nettomääräisesti 3 232 milj. euroa ja määrärahojen vähennys nettomääräisesti 990 milj. euroa. Vuoden 2009 toinen lisätalousarvioesitys on siten 2,2 mrd. euroa alijäämäinen. Valtion nettolainanotoksi v. 2009 ehdotetaan 10,3 mrd. euroa.

15.9.2009

Tasavallan presidentti antoi eduskunnalle hallituksen esityksen valtion talousarvioksi vuodelle 2010. Talousarvioesityksessä varsinaisiksi tuloiksi ilman nettolainanottoa arvioidaan 37,2 mrd. euroa ja määrärahoiksi 50,2 mrd. euroa. Alijäämä, 13,0 mrd. euroa, ehdotetaan katettavaksi lainanotolla. Esityksen mukaan budjettitalouden tulot vähenevät 15 % vuoden 2009 varsinaisesta talousarviosta ja 1,6 % vuodelle 2009 budjetoituun verrattuna (mukaan lukien toinen lisätalousarvioesitys). Ansiotulojen verotuksen veroperustemuutosten tavoitteena on estää verotuksen kiristymistä ansiotason nousun ja palkansaajan maksujen ennakoitun nousun seurauksena. Eläketulojen verotusta kevennetään. Kaikkein pienituloisimpien verotuksen keventämiseksi kunnallisverotuksen perusvähennyksen enimmäismäärää korotetaan. Nämä veroperustemuutokset alentavat tuloverojen tuottoa 1 060 milj. eurolla, josta valtion osuus on 630 milj. euroa. Arvonlisäverokantoja ehdotetaan korotettavaksi yhdellä prosenttiyksiköllä 1.7.2010 lukien ja samassa yhteydessä ravintolaruoan arvonlisävero alennetaan elintarvikkeiden arvonlisäveron tasolle. Tämä lisää verotuottoa nettomääräisesti noin 130 milj. eurolla v. 2010. Tupakkaveroa ehdotetaan korotettavaksi, mikä lisää verotuottoa 22 milj. eurolla. Hallinnonaloille ehdotetut määrärahat kasvavat hintatason nousu ja rakenneuutokset huomioon ottaen 7½ % vuoden 2009 varsinaisesta talousarviosta. Lisäyksestä kolme neljänestä aiheutuu kehyksen ulkopuolisten menojen kasvusta. Kehyksen ulkopuolisiksi määrärahoiksi ehdotetaan 13,6 mrd. euroa, ja

ne kasvavat vuoden 2009 varsinaisesta talousarviosta 2,9 mrd. eurolla. Hallinnonalojen määrärahojen lisäyksen taustalla on keskeisenä tekijänä elvytystoimet ja suhdanneluonteisten menojen kasvu. Valtionvelan korkomenojen arvioidaan pienenevän 4,5 % vuoden 2009 varsinaiseen talousarvioon verrattuna korkotason laskun seurauksena. Kehykseen kuuluviksi määrärahoiksi ehdotetaan 36,6 mrd. euroa. Jakamattomaksi varaukseksi esityksessä jäisi 48 mrd. euroa. Talousarvioesitykseen sisältyy ehdotus vajaan 230 milj. euron uudelleenkohdennuksista. Virastojen toimintamenoja ehdotetaan alennettavan 56 milj. eurolla ja kehitysyhteistyömäärärahoja 60 milj. eurolla kehyspäätökseen verrattuna. Kehitysyhteistyömäärärahat olisivat 0,55 % suhteessa bruttokansantuloon v. 2010. Talousarvioesitykseen sisältyy lukuisia ehdotuksia investointien aikaistamisesta ja muista työllisyyttä lisäävistä toimenpiteistä, jotka lisäisivät menoja noin 110 milj. eurolla v. 2010. Työllistämisen-, koulutus- ja erityistoimenpiteisiin ehdotetaan 83 milj. euron lisäystä erityisenä painopisteenä nuoret ja vastavalmistuneet. Ammatillisen koulutuksen koulutuspaikkojen määrää ehdotetaan lisättäväksi. Turvapaikanhakijoiden vastaanoton kuluihin ja kunnille maksettaviin korvauksiin ehdotetaan 76 milj. euron lisäystä. Työttömyysturvaa ja työttömien koulutusetuksia uudistetaan. Sosiaaliturvaan ja -palveluihin ehdotetaan parannuksia, jotka koskevat lapsiperheitä, opiskelijoita, yrittäjiä ja vanhuksia.

8.10.2009

Valtioneuvosto hyväksyi ”Lissabonin strategia kasvun ja työllisyyden parantamiseksi 2008-2010 - Suomen kansallisen toimenpideohjelman täytäntöönpanoraportti 2009”. Täytäntöönpanoraportti perustuu hallitusohjelmaan, valtiontalouden kehykseen, hallituksen strategia-asiakirjaan, hallitusohjelman puolivälitarkistukseen sekä muiden hallituksen talouspoliittisten päätösten mukaisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Raportti perustuu Eurooppa-neuvoston maaliskuun 2009 päätelmiin ja komission yhdenmennyihin suuntaviivoihin.

9.10.2009

Eduskunta päätti, että vuotta 2009 koskevaa toista lisätalousarviota sovelletaan 15.10.2009 alkaen.

29.10.2009

Työntekijän eläkelain 96 §:ssä tarkoitettu palkkakerroin on 1,231 v. 2010. Tämä merkitsee hieman vajaan 3,3 prosenttia nousua vuoteen 2009 verrattuna. Asetus tulee voimaan 1.1.2010. Työntekijän eläkelain 98 §:ssä tarkoitettu

työeläkeindeksi on 2292 v. 2010. Tämä merkitsee 0,3 prosenttia nousua vuoteen 2009 verrattuna. Asetus tulee voimaan 1.1.2010.

4.11.2009

Valtioneuvoston raha-asiainvaliokunta puolsi Valtiokonttorin lainanotto- ja velanhallintavaltuuden muuttamista siten, että lainanottovaltuutta lisätään 73 mrd. eurosta 110 mrd. euroon sekä tähän enimmäismäärään sisältyvää lyhytaikaista lainanottovaltuutta lisätään 10 mrd. eurosta 15 mrd. euroon. Lainanottovaltuuden lisääminen mahdollistaa valtion vuoden 2010 talousarvion tasapainottamiseksi tarvittavan lainanoton sekä lähivuosina odotettavissa olevan lainanoton.

6.11.2009

Tasavallan presidentti vahvisti lain kansaneläkeindeksin soveltamisesta v. 2010. Kansaneläkeindeksin pistelukuna käytetään v. 2010 poikkeuksellisesti samaa pistelukua kuin v. 2009. Pisteluku on 1502. Laki koskee kansaneläkkeitä ja muita sellaisia etuuksia, joita tarkistetaan kansaneläkeindeksin perusteella tai jotka ovat muuten lain mukaan sidottuja kansaneläkkeen määrään. Laki koskee myös kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksien määräytymisperusteita. Laki tulee voimaan 1.1.2010.

19.11.2009

Valtioneuvosto antoi asetuksen sairausvakuutusmaksujen maksuprosenteista v. 2010. Kansaneläkelaitoksen tekemien laskemien perusteella vuoden 2010 maksut ovat: vakuutetun sairaanhoitomaksu 1,47 % (+0,19), maksu eläke- ja etuustulosta 1,64 % (+0,19), palkansaajan ja yrittäjän päivärahamaksu 0,93 % (+ 0,23), YEL-yrittäjän lisärahoitusosuus 0,12 % (+ 0,03) ja työnantajan sairausvakuutusmaksu 2,23 % (+ 0,23). Asetus on voimassa 1.1.-31.12.2010.

Vuoden 2010 työeläkevakuutusmaksun vahvistaminen. Eläkelaitosten keskimääräiseen vakavaraisuuteen perustuvan eläkevastuun täydennyskertoimen arvo on 0,24 % 1.1.2010 lukien, kun voimassa oleva arvo on 0,00 %. Perustekoron arvo on 3,50 % voimassa olevan arvon ollessa 3,00 %. Vuonna 2010 keskimääräinen työntekijän eläkelain mukainen työeläkevakuutusmaksu on 22,0 % palkoista, joka on samansuuruinen kuin v. 2009. Tähän maksuun annetaan tilapäinen 0,6 prosenttiyksikön alennus, jolla on tarkoitus purkaa vuodesta 2010 alkaen työttömyyseläkkeiden rahoitusylijäämää. Viimeiset työttömyyseläkerät maksetaan v. 2012 työttömyyseläkevakuutuksen päättyessä. Alennuksesta puolet kohdistetaan työntekijän eläkemaksuun ja puolet sellaiseen työnantajan maksuun, joka perustuu tariffimaksuun. Työnantajat, joilta perittävä vakuutusmaksu perustuu osittain tariffimaksuun, tulevat tilapäisen alennuksen piiriin

tariffimaksuosuutensa mukaisessa suhteessa. Työttömyyseläkeliikkeen ylijäämän palautus tehdään siten samoin kuin työkyvyttömyyseläkkeistä muodostuneen ylijäämän palautus. Työntekijän eläkemaksu on alle 53-vuotiaille 4,5 % v. 2010. Tämä on 0,2 prosenttiyksikköä korkeampi kuin v. 2009. 53 vuotta täyttäneen työntekijän maksu on 5,7 % v. 2010 eli 0,3 prosenttiyksikköä korkeampi kuin v. 2009. Työnantajan maksuksi v. 2010 muodostuu keskimäärin 16,9 %. Maksuun tulee 0,1 prosenttiyksikön korotus vuoteen 2009 nähden.

20.11.2009

Tasavallan presidentti vahvisti eläkelakeja koskevat muutokset. Tarkoituksena on parantaa nuorena työkyvyttömäksi tulevien työkyvyttömyyseläkkeen tasoa sekä estää eläkkeen pieneneminen työkyvyttömyyseläkkeen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi. Osa-aikaeläkkeen alaikäraja korotetaan 60 vuoteen ja eläkkeen karttuminen osa-aikaeläkkeen ansionalenemasta poistetaan. Lait tulevat voimaan 1.1.2010.

Aluehallinnon uudistuksessa valtion aluehallinto (lääninhallitukset, työ- ja elinkeinokeskukset, alueelliset ympäristökeskukset, ympäristölupavirastot, tiepiirit ja työsuojelupiirien työsuojelutoimistot) kootaan kahteen monialaiseen viranomaiskokonaisuuteen, jotka ovat aluehallintovirastot (AVI) sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY). Uudet aluehallintoviranomaiset, kuusi aluehallintovirastoa ja 15 elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusta, aloittavat toimintansa vuoden 2010 alussa. Aluehallintovirastot edistävät alueellista yhdenvertaisuutta hoitamalla lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus- ja valvontatehtäviä alueilla. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset edistävät alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueilla. Lait tulevat voimaan 1.1.2010.

Työnantajien kansaneläkemaksu poistetaan kaikilta työnantajilta vuoden 2010 alusta. Kansaneläkelaitoksen osuutta verotuskustannuksista alennetaan. Työnantajan kansaneläkemaksun poistumisen jälkeen valtio rahoittaa yksin sekä kansaneläkkeiden kustannukset että kansaneläkerahastosta maksettavien etuuksien toimintakulut. Työnantajan sosiaaliturvamaksuna maksetaan työnantajan sairausvakuutusmaksua. Lait tulevat voimaan 1.1.2010.

25.11.2009

Asetus vuoden 2010 työttömyysvakuutusmaksuista. Työnantajan työttömyysvakuutusmaksu on palkkasumman 1 846 500 euron osalta 0,75 % ja sen ylittävältä osalta 2,95 % palkkasummasta. Palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,40 %. Työnantajan keskimääräinen maksu ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu nousevat 0,20 prosenttiyksikköä vuodesta 2009. Valtion liike-

laitosten vakuutusmaksu on 0,75 % palkkasumman 1 846 500 euroon asti ja sen ylittävältä osalta 1,90 %. Työttömyysturvalain 1 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun yrityksen osaomistajan palkansaajan maksu on 0,15 % ja työnantajan maksu 0,75 % osaomistajille maksetuista palkkoista. Asetus on voimassa 1.1.-31.12.2010.

26.11.2009

Valtioneuvoston asetus uusien asuntoalueiden kunnallistekniikan rakentamiseen vuosina 2010—2012 myönnettävistä valtionavustuksista. Tukea myönnetään asuntoalueella tarvittavien katujen ja puistojen rakentamiseen. Avustuksen määrä on enintään 30 % hankkeen kustannuksista. Avustus kohdistuu kasvukeskuksiin painopisteenä Helsingin seutu. Asetus tulee voimaan 1.1.2010.

27.11.2009

Kiinteistöveroprosenttien ala- ja ylärajoja korotetaan siten, että yleisen kiinteistöveron veroprosenttien vaihteluväli nousee 0,50–1,00 prosentista 0,60–1,35 prosenttiin ja vakituisten asuinrakennusten veroprosentti 0,22–0,50 prosentista 0,32–0,75 prosenttiin. Lisäksi voimalaitokseen sekä ydinpolttoaineen loppusijoituslaitokseen kuuluviin rakennuksiin ja rakennelmiin sovellettavan kiinteistöveroprosentin ylärajaa korotetaan 2,50 prosentista 2,85 prosenttiin. Laki tulee voimaan 1.1.2010. Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran vuodelta 2010 toimitettavassa kiinteistöverotuksessa.

Tasavallan presidentti vahvisti lain, jolla avataan mahdollisuus tuottaa vuokra-asuntojen korkotuella asunto-osakeyhtiötaloja, joissa vuokralaisella on oikeus lunastaa asunto omakseen. Vuokralaisen omaksilunastamisoikeus koskee vain erikseen omaksilunastettavina käynnistettyjä korkotukivuokra-kohteita. Omaksilunastaminen on mahdollista kahden vuoden päästä vuokra-asuntojen käyttöönotosta. Laki tulee voimaan 1.12.2009.

3.12.2009

Valtioneuvosto antoi asetuksen asumistuen määräytymisperusteista vuodelle 2010. Tuensaajien määrän arvioidaan kasvavan noin 13 600:lla vuoden 2009 lopun 159 600 tuensaajasta ja olevan noin 173 200 vuoden 2010 lopussa. Keskimääräisen asumistuen arvioidaan nousevan vuoden 2009 lopun 250 eurosta 260 euroon vuoden 2010 loppuun mennessä. Asetus tulee voimaan 1.1.2010.

4.12.2009

Suhdanneluonteisten avustusten myöntämistä koskevan lain voimassaoloaika jatketaan vuoden 2010 loppuun. Vuoden alusta maaliskuun loppuun voidaan avustuksia myöntää samoihin toimenpiteisiin kuin v. 2009. Huhtikuun alusta 2010 vuoden 2010 loppuun avustuksia myönnetään asuinrakennusten energiatehokkuutta parantaviin toimenpiteisiin sekä toimille, joilla otetaan käyttöön uusiutuvia energialähteitä. Laki tulee voimaan 1.1.2010.

7.12.2009

Eduskunta päätti, että valtioneuvosto voi antaa määräämillään ehdoilla vastavakuuksia vaatimatta valtiontakauksen suomalaisten talletuspankkien tai kiinnitysluottopankkien taikka näiden suomalaisten emoyritysten liikkeeseen laskemille rahoitusmarkkinoiden ja rahoitushuollon toiminnan turvaamiseksi tarvittaville joukkovelkakirjalainoille. Takauksia saa olla voimassa yhteenlasketulta nimellisarvoltaan enintään 17 mrd. euron määräisten velkojen vakuutena. Takausvaltuudet ovat voimassa vuoden 2010 loppuun.

9.12.2009

Valtiovarainministeriö vahvisti peruskoroksi 1,25 % 1.1.2010 alkaen vuoden 2010 kesäkuun loppuun asti. Peruskorko on 1.7.2009 alkaen ollut 1,75 %.

10.12.2009

Valtioneuvoston asetus eläkkeensaajan asumistuen määräytymisperusteista v. 2010. Eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain mukaan valtioneuvosto vahvistaa vuosittain omistusasunin asumistuen saajan hyväksyttävät lämmitys-, vesi- ja kunnossapitokustannukset. Lisäksi valtioneuvosto vahvistaa eläkkeensaajan asumistukea saavan asumismenojen hyväksyttävät enimmäismäärät. Asumistuen vesinormia korotetaan kustannusten nousua vastaavasti. Korotus on 0,64 euroa/henkilö/kuukausi. Samaa vesinormia sovelletaan myös asunnoissa, joissa ei ole vesijohtoa tai lämmintä vettä. Asumistuessa sovellettava lämmitysnormi ja kunnossapitonormi pidetään ennallaan lukuun ottamatta keskuslämmitystä vailla olevien asuntojen lämmitysnormia, jota korotetaan 0,03–0,04 euroa/m²/kuukausi. Asumismenojen hyväksyttävien enimmäismääriä korotetaan eläkkeensaajan asumistukea saavien toteutunutta vuokrien nousua vastaavasti 5,0 %. Asetus tulee voimaan 1.1.2010 ja sitä sovelletaan v. 2010.

11.12.2009

Indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain voimassaoloaikaa jatketaan kolmella vuodelle eli vuoden 2012 loppuun. Laki tulee voimaan 1.1.2010.

18.12.2009

Eduskunta päätti, että vuotta 2010 koskevaa talousarviota sovelletaan 1.1.2010 alkaen.

22.12.2009

Tasavallan presidentti vahvisti lain, jonka nojalla valtio voi tehdä toimintakäytäntöihin ja vakavaraisuusvaatimukset täyttäviin talletuspankkeihin pääomasi-
joituksia merkitsemällä suomalaisen talletuspankin liikkeeseen laskeman pää-
omalainan. Valtio voi merkitä pääomalainoja enintään neljän miljardin euron
määrään asti taikka valtion talousarviossa myönnettyjen määrärahojen tai
valuuksien puitteissa. Valtio saa merkitä vain sellaisen pääomalainan, jonka
määrä vastaa enintään kahta prosenttia liikkeeseenlaskijan luottolaitostoimin-
nasta annetussa laissa säädettyillä riskikertomilla painotettujen erien tai kon-
solidoitujen erien kokonaismäärästä. Laissa säädetään ehdoista, jotka pääoma-
lainan on täytettävä, jotta valtio saa sen lain nojalla merkitä. Laki tulee voi-
maan 1.1.2010.

Tuloverolakiin tehdään muutoksia, joiden mukaan työtulovähennystä ja
perusvähennystä kasvatetaan, valtionverotuksen eläketulovähennyksen las-
kentakerrointa korotetaan ja kunnallisverotuksen eläketulovähennyksen pois-
tumatprosenttia alennetaan. Verovelvollinen voi vaatia jaettavan yritystulon ja
verotusyhtymän maatalouden tulo-osuuden verotettavaksi kokonaan ansiotulo-
lona. Kiinteän omaisuuden luovutuksesta saatu voitto säädetään verovapaaksi,
jos alue luovutetaan luonnonsuojelualueeksi valtiolle tai valtion liikelaitokselle.
Työsuhdematkalipun verovapaa määrä määritellään euromääräisesti ja verova-
paan edun suuruutta kasvatetaan. Työsuhdelainan verovapaa määrä sidotaan
peruskoron sijasta yleisesti käytössä oleviin lainan viitekorkoihin. Lisäksi muu-
tetaan useita verolakeja, joissa säädetään verotuksessa perittävien eräiden kor-
kojen vähimmäismäärästä. Veronlisäyksen, viivekoron ja viivästyskoron määrää
alennetaan väliaikaisesti v. 2010 yhdellä prosenttiyksiköllä. Verohallinnon vah-
vistama julkisesti noteeraamattoman osakkeen vertailuarvo sekä maatalouteen
kuuluvan osuuskunnan osuuden verotusarvo säädetään julkiseksi verotustie-
doksi. Väliaikaisesti voimassa olevaa säännöstä veronlisäyksestä, viivekorosta
sekä viivästyskorosta sovelletaan veronlisäykseen ja korkoon, jotka lasketaan
1.1.-31.12.2010. Lait tulevat voimaan 1.1.2010.

Yhteisöveron jako-osuuksia koskevia verontilityslain ja tuloverolain säännöksiä muutetaan. Kuntien jako-osuutta yhteisöveroista alennetaan 0,04 prosenttiyksiköllä ja valtion osuutta korotetaan vastaavalla määrällä verovuodesta 2010 alkaen. Muutokset tehdään myös väliaikaisesti muutettuihin prosenttimääriin, joita sovelletaan vuosina 2010 ja 2011. Lait tulevat voimaan 1.1.2010.

29.12.2009

Tasavallan presidentti vahvisti kuntajakolakia koskevan muutoksen. Lain rakennetta, käsitteitä ja hallinnollisia menettelyjä selkiytetään. Kuntajaon kehittämisen tavoitteita ja kuntajaon muuttamisen edellytyksiä täsmennetään. Laissa tuodaan selkeämmin esille kuntien ratkaiseva rooli kuntajaon muuttamisen vireillepanossa, valmistelussa ja päätöksenteossa. Kuntalaisten ja muiden asiaan osallisten tahojen vaikuttamismahdollisuuksia tehostetaan siinä vaiheessa, kun kuntajaon muutosesitystä valmistellaan kunnissa. Kuntien yhdistymistä koskevan valtioneuvoston päätöksen edellytyksenä on kuntien valtuustojen yhteinen yhdistymisesitys. Kuntien yhdistymissopimuksen sisällöstä ja sitovuudesta säädetään nykyistä yksityiskohtaisemmin. Säännöksiä kuntien välisestä taloudellisesta selvityksestä siirrettäessä kunnan osa toiseen kuntaan täsmennetään. Laki tulee voimaan 1.1.2010.

Tasavallan presidentti vahvisti lain kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta. Lakiin on koottu valtiovarainministeriön hallinnonalalle eräin poikkeuksin nykyisistä hallinnonalakohtaisista valtionosuuksista yleinen valtionosuus, sosiaali- ja terveydenhuollon, esi- ja perusopetuksen sekä yleisten kirjastojen, kuntien kulttuuritoimen ja asukaskohtaisesti rahoitetun taiteen perusopetuksen valtionosuudet. Lait tulevat voimaan 1.1.2010.

Yleinen arvonlisäverokanta korotetaan 22 prosentista 23 prosenttiin. Elintarvikkeisiin ja rehuihin sovellettava verokanta korotetaan 12 prosentista 13 prosenttiin sekä ravintola- ja ateriapalveluihin sovellettava verokanta alennetaan 22 prosentista 13 prosenttiin. Kirjoihin, lääkkeisiin, liikuntapalveluihin, henkilökuljetuksiin, majoituspalveluihin, televisiolutuloihin, kulttuuri- ja viihde-tilaisuuksiin, tekijän suorittamiin taide-esineiden myynteihin, kaikkien taide-esineiden maahantuontiin, tekijänoikeusjärjestöjen saamiin tekijäankorvauksiin, parturi- ja kampaamopalveluihin sekä eräisiin pieniin korjauspalveluihin sovellettava verokanta korotetaan 8 prosentista 9 prosenttiin. Vakuutusmaksuvero korotetaan 22 prosentista 23 prosenttiin. Lait tulevat voimaan 1.7.2010.

Vapaaehtoiseen yksilölliseen eläkevakuutukseen perustuvaan eläkesäästämiseen sovellettava verokohtelu laajennetaan koskemaan sidotusta pitkäaikaisäästämisestä annetun lain mukaiseen säästämissopimukseen perustuvaan säästämistä. Säästäjän ja talletuspankin, rahastoyhtiön tai sijoituspalveluyrityksen välisen pitkäaikaisäästämissopimuksen maksut ovat tuloverotuksessa vähennyskelpoisia samalla tavoin kuin vapaaehtoisen yksilöllisen eläkevakuutuksen maksut. Säästämissopimuksen mukaisesti sijoitetuille varoille kertyvää

tuottoa ei veroteta säästämisaikana. Palvelun tarjoajan eläkeiän täytyttyä tai säädettyjen nostoperusteiden täytyttyä verovelvolliselle maksamat suoritukset luetaan pääomatuloksi. Lait tulevat voimaan 1.1.2010.

Valtioneuvosto antoi asetuksen kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta. Asetuksessa säädetään uudistetun valtionosuusjärjestelmän valtionosuuslaskennan perusteena olevista perushinnoista, kuntien syrjäisyysluvuista ja niiden määräytymisestä, verotuloihin perustuvista valtionosuuden tasauksessa huomioon otettavista verotuloista, kotikuntakorvauksia koskevien tietojen toimittamisesta, valtion ja kuntien välistä kustannustenjakoa koskevista neuvotteluista sekä peruspalveluiden hintaindeksistä. Asetus vastaa asiasisällöltään pääosin kumottavaa asetusta kuntien valtionosuudesta. Asetuksen perushinnat on laskettu kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 68 §:n mukaisesti. Perushinnat on laskettu siten, että vuoden 2009 tasoon verrattuna perushinnoissa on otettu huomioon vain arvioidut kustannustason korotukset sekä valtionosuustehtävien laadun ja laajuuden muutokset. Esi- ja perusopetuksen osalta perushinnassa otetaan huomioon opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain perusteella rahoitettavat tietyt tehtävät. Taiteen perusopetuksen ja yleisen kulttuuritoimen perushinnat asukasta kohden vuodelle 2010 säädetään valtion talousarvion rajoissa. Asetus tulee voimaan 1.1.2010.

4.2.2010

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen valtion pysyvien toimintameno- ja säästöjen ja muiden vuoden 2010 erillisten toimintameno- ja säästöjen aikaansaamiseksi. Periaatepäätöksessä linjataan joitakin yhteisten palveluiden tuottamiseen liittyviä periaatteita ja toimintatapoja sekä annetaan virastoille ja laitoksille keinoja selvittää valtion kiristyvässä taloudellisessa tilanteessa.

Valtioneuvosto hyväksyi Suomen vakausohjelman tarkistuksen. Siinä esitetään Suomen talouspolitiikan lähtökohdat ja tavoitteet erityisesti finanssipolitiikan osalta sekä arvioidaan niiden toteutumista vuoteen 2013 asti. Vakausohjelman tarkistuksen perustana on vuosia 2010-2013 koskeva valtiontalouden kehyspäätös, eduskunnan 18.12.2009 hyväksymä vuoden 2010 talousarvio sekä joulukuussa 2009 julkaistu valtiovarainministeriön lyhyen aikavälin ennuste. Vakausohjelman mukaan Suomen julkisyhteisöjen rahoitusasema heikkenee voimakkaasti taantuman seurauksena ja rikkoo 2010 vakaus- ja kasvusopimuksessa alijäämäsuhteelle asetetun kolmen prosentin rajan.

Taustatietoa valtiontalouden kehyspäätökselle vuosille 2011–2014

Tässä liitteessä kuvataan kehyspäätöksen linjausten taustoja eri hallinnonaloilla. Lisäksi liitteessä kerrotaan valtion tuottavuusohjelman etenemisestä sekä valtion konsernipalvelujen käytön tehostamisesta.

Ulkoasiainministeriön hallinnonala

Ulkoasiainministeriön hallinnonalan määrärahat ovat kehyskauden alussa v. 2011 yhteensä 1 263 milj. euroa ja kehyskauden viimeisenä vuotena 2014 n. 1 400 milj. euroa. Määrärahatasoa kasvattavat kehyskaudella kehitysyhteistyömäärärahat. Hallinnonalan määrärahoissa on otettu huomioon ministeriön tuottavuusohjelma sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjaukset. Suomi pyrkii YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi vuosina 2013–2014.

Kansalaispalveluiden laatua ja tuottavuutta erityisesti konsuli- ja maahan-tuloasioiden osalta parannetaan. Huomiota kiinnitetään sellaisten menettelytapojen kehittämiseen, jotka lisäävät ulkoasiainhallinnon tuottavuutta. Ulkoasiainministeriö kehittää toimintaansa sopeuttaen edustustoverkon tehtävät ja rakenteet valtiontalouden reunaehtoihin.

Suomen osallistumisessa kriisinhallintaan otetaan huomioon kriisinhallinnasta tehdyt linjaukset. Suomi jatkaa aktiivista osallistumistaan EU:n, Naton ja YK:n puitteissa erityisesti Afganistanissa, Afrikassa ja Länsi-Balkanilla, ml. nopean toiminnan kehittäminen ja osallistuminen EU:n taisteluosastojen valmiusvuoroihin.

Vuonna 2011 varsinaiset kehitysyhteistyömenot ovat 827 milj. euroa (0,58 % suhteessa bruttokansantuloon), mikä merkitsee 90 milj. euron kasvua vuoteen 2010 verrattuna. Vuosien 2012–2014 kehitysyhteistyömäärärahojen tasosta päättää seuraava eduskunta. Kehyspäätöksessä on tehty tekninen oletus siten, että kehitysyhteistyön määrärahat kasvavat vuosina 2012–2014 samaa vauhtia kuin bruttokansantulo.

Hallitus on kansainvälisesti sitoutunut kasvattamaan kehitysyhteistyömäärärahojen osuutta bruttokansantulosta 0,70 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä.

Lisäksi Suomi on sitoutunut käyttämään ilmastotoimiin kehitysmaissa vuosina 2010–2012 ainakin 110 milj. euroa. Vuodesta 2013 lähtien Suomi on sitoutunut osallistumaan Kööpenhaminan ilmastokonferenssissa sovittuun pitkäaikaiseen ilmastorahoitukseen kehitysmailla. Nämä määrärahat voidaan raportoida osana Suomen virallista kehitysyhteistyötä.

Oikeusministeriön hallinnonala

Oikeusministeriön hallinnonalan määrärahat kasvavat v. 2011 reilut 3 milj. euroa vuoden 2010 varsinaiseen talousarvioon verrattuna, kun huomioon otetaan vuosittain vaihtelevien vaalimenojen vaikutus

Hallinnonalan kehyskauden yleisenä painopisteenä on oikeuslaitoksen osin vanhentuneen tietotekniikan ja perusjärjestelmien uusiminen sekä tietotekniikan hyväksikäytön laajentaminen. Tietohallinnon ja toimitilahallinnon johtamista tehostetaan ja tavoitteena on kytkeä tietoteknisten apuvälineiden ja työympäristöjen kehittäminen entistä tiiviimmin hallinnonalan perustehtävien, keskeisten toimintaprosessien ja asiakaspalvelun kehittämiseen. Tämä kehitystyö ja eri toimialojen koulutusjärjestelmien vahvistaminen sitovat kehyskaudella merkittävästi hallinnonalan voimavaroja.

Tuomioistuineläytöksessä vakiinnutetaan vuoden 2010 alusta voimaan tulleen uuden käräjäoikeusorganisaation toiminta sekä arvioidaan tarve uudistaa hovi- ja hallinto-oikeusverkostoa.

Kriminalipolitiikassa painotetaan aiempaa enemmän läheissuhdeväkivaltaan puuttumista. Läheissuhteissa tapahtuva lievä pahoinpityä muutetaan asianomistajarikoksesta yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Syyttäjälaitokselle ja tuomioistuimille osoitetaan tämän johdosta lisämäärärahaa yhteensä 1,5 milj. euroa.

Rikosseuraamuslaitoksessa toiminnan ja rakenteiden kehittämistä ohjaa suuntaus kohti avoimempaa rangaistusten täytäntöönpanoa. Painopistettä siirretään laitosseuraamuksista yhdyskuntaseuraamuksiin, suljetuista laitoksista avolaitoksiin ja lisätään valvotun koevapauden käyttöä. Vuonna 2011 otetaan uutena seuraamuksena käyttöön valvontarangaistus. Kehyskauden alussa valmistuvat Kuopion ja Mikkelin vankiloiden laajennus- ja perusparannushankkeet. Konnunsuon vankila lakkautetaan vuoden 2011 loppuun mennessä.

Vankeja arvioidaan v. 2011 olevan keskimäärin 3 400 ja vuosina 2012–2014 keskimäärin 3 350, heistä valvotussa koevapaudessa on n. 200. Laitoksessa olevia vankeja ennakoitaan siten olevan 3 150, joista suljettuihin laitoksiin sijoitetaan 65 % ja avolaitoksiin 35 %, eli avolaitoksissa olevien vankien osuus kasvaa kehyskaudella. Vuonna 2009 n. 29 % vankeusvangeista suoritti rangaistuksensa avolaitoksessa.

Sisäasiainministeriön hallinnonala

Sisäasiainministeriön hallinnonalan määrärahat kasvavat kehyskaudella 2011–2014, kun vertailukohdaksi otetaan vuoden 2010 varsinaisessa talousarviossa hallinnonalalle myönnetty määrärahat. Määrällisesti kasvuun vaikuttavat eniten turvapaikanhakijoiden vastaanottoon liittyvien valtion menojen lisääntyminen sekä kunnille myönnettävien pakolaisten vastaanottokorvausten korottaminen ja kuntakorvausten piirissä olevien henkilöiden määrällinen kasvu. Rajavartiolaitoksessa käynnistetään kehyskaudella merkittäviä työllisyyttä tukevia kalustoinvestointeja, jotka myös nostavat määrärahatasoa nykyisestä.

Poliisi siirtyi vuoden 2010 alusta kaksiportaiseen hallintomalliin, jonka mukaan nykyisestä poliisin ylijohdosta ja poliisin lääninjohdoista koostuvan poliisin keskushallintoviranomaisen suorassa alaisuudessa ovat poliisilaitokset sekä keskusrikospoliisi, suojelupoliisi, liikkuva poliisi, Poliisiammattikorkeakoulu ja Poliisin tekniikkakeskus. Kehyskaudella varmistetaan uudistuksen tavoitteiden toteutuminen huolehtimalla selkeästä tehtäväjaosta sekä sujuvasta yhteistyöstä ministeriön ja alaisen hallinnon välillä. Poliisin toimintakyky turvataan varmistamalla henkilöstön saatavuus ja poliisin henkilöstömäärä. Poliisin toimintaa painotetaan rikollisuutta ennalta estävään suuntaan. Poliisitoimintaa ohjaava keskeinen lainsäädäntö uudistuu kokonaisuudessaan kehyskauden aikana.

Rajavartiolaitoksen tehtävissä tarvittava tekniikka pidetään toimintakykyisenä. Rajavartiolaitos kehittää Suomen oloihin soveltuvan automaattisen rajatarkastuksen. Merialueen ja itärajan tekniset valvontajärjestelmät uudistetaan suunnittelukauden aikana. Rajavartiolaitoksen toiminnallisen tietojärjestelmän, partioveneidä ja yksimoottoristen helikoptereiden uusiminen on aloitettu. Lisäksi kehyspäätöksessä osoitettiin rahoitus kymmenen partioveneen lisähankintaan. Rajavartiolaitoksen käyttöön hankitaan uusi suorituskykyinen ulkovartiolaiva, joka parantaa rajavartiolaitoksen kykyä monialaisissa merellisissä turvallisuustehtävissä, erityisesti öljyntorjunnassa ja monialaonnettomuuksien hallinnassa avomerellä. Kaksimoottoristen AB/B 412 -helikoptereiden korvaaminen aloitetaan kehyspäätöksen mukaisesti vuodesta 2011 alkaen.

Pelastustoimessa saatetaan loppuun pelastuslain uudistaminen. Lakimuutokset on tarkoitus saattaa voimaan 1.1.2011 lukien. Pelastuslain uudistaminen pohjautuu hallitusohjelmaan ja sen tavoitteena on erityisesti onnettomuuksien ehkäisy ja asumisturvallisuuden parantaminen. Samalla arvioidaan nykyisten väestönsuojelumääräysten tarkoituksenmukaisuus.

Hätäkeskuslaitoksen toimintaa tehostetaan ja tuottavuutta lisätään rakenteita kehittämällä. Suunnittelukaudella toteutetaan uusi hätäkeskusaluejako. Samalla keskusten määrä vähenee 15:stä seitsemään.

Maahanmuuton kasvun ennakoidaan jatkuvan. Edelliseen kehyspäätökseen verrattuna pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto toimintaan ja kunnille maksettaviin korvauksiin osoitetaan lisärahoitusta. Muutto Suomeen

perhesiteiden tai opiskelun perusteella on kasvussa. Kehyskaudella toteutetaan aktiivista ja vastuullista maahanmuuttopolitiikkaa lainsäädäntöä tarpeen mukaan uudistamalla ottaen samalla huomioon työvoiman tarve, maahanmuuttajien moninaiset lähtökohdat ja tarpeet sekä kansainväliset velvoitteet. Maahanmuuttohallintoa ja -toimintaa ohjaava lainsäädäntö uudistetaan keskeisiltään osin kehyskauden aikana tavoitteena mm. perusteettomien hakemusten, väärinkäytösten ja vetovoimatekijöiden vähentäminen.

Puolustusministeriön hallinnonala

Puolustusministeriön hallinnonalan määrärahat ovat v. 2011 2 769 milj. euroa, mikä on 60 milj. euroa enemmän kuin vuoden 2010 varsinaisessa talousarviossa johtuen lähinnä turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjauksista. Viime vuoden kehyspäätökseen verrattuna kehyskauden alkuvuosille on tullut lisäyksiä päätettyjen elvytystoimien johdosta. Vuonna 2014 hallinnonalan määrärahat ovat 2 745 milj. euroa. Puolustusministeriön hallinnonalalla otetaan huomioon vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjaukset puolustusvoimien toiminnassa ja sen kehittämisessä.

Kehyspäätöksessä on tehty ennakkollinen 1,5 prosentin hinta- ja kustannustasotarkistus puolustusvoimien toimintamenojen sekä puolustusmateriaalihankintojen määrärahatasoihin (pl. henkilöstömenot). Hinta- ja kustannustaso tarkistetaan jälkikäteen vastaamaan elinkustannusindeksin osoittamaa hintatason nousua puolustusvoimien toimintamenojen ja sotilaallisen kriisinhallinnan kalusto- ja hallintomenojen osalta ja teollisuuden tuottajahintaindeksin alaindeksin DK nousua puolustusmateriaalihankintojen osalta.

Puolustusministeriön hallinnonalalla jatketaan toiminnallisia ja rakenteellisia uudistuksia siten, että tuottavuuden kehittyminen mahdollistaa tuottavuustoimenpiteiden toisessa vaiheessa 2012–2015 edellytetyin 1 153 henkilötyövuoden vähenemisen. Tuottavuuden kehittämiseksi tarkasteltavana ovat edelleen erityisesti varastointi, vartiointi, vaatehuolto, ampumatarvikkeiden räjähtävän materiaalin elinjakson hallinta, ruokahuolto, perusterveydenhuolto, kiinteistö- ja rakennustoimi sekä hankintatoimi. Näiden kehittämiskohteiden osalta selvitetään avoimesti eri toimintamalleja. Asetettujen henkilöstötavoitteiden toteuttamiseksi tarvittavia tuottavuustoimenpiteitä valmistellaan ja tarkennetaan myös seuraavan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon tai vastaavan valmistelun yhteydessä.

Valtiovarainministeriön hallinnonala

Valtiovarainministeriön hallinnonalan määrärahat kasvavat kehyskauden loppuun mennessä n. 1 mrd. eurolla eli 7 prosentilla verrattuna vuoden 2010 varsinaiseen talousarvioon. Menojen kasvu johtuu lähinnä eläkemenojen kasvusta,

kuntien tukemisesta, vuoden 2011 energiaverokorotusten seurauksena kasvavasta energiaverotuesta sekä vuoden 2011 hintatason huomioon ottamisesta.

Tietojärjestelmien kehittämiseen osoitetaan useilla hallinnonaloilla huomattavia lisäpanostuksia tuottavuuden edistämiseksi. Valtionhallinnon keskitettyä rahoitusta on varattu tähän tarkoitukseen vuosina 2012–2014 80 milj. euroa vuosittain. Sähköisen asioinnin ja demokratian edistämishjelmaan (SADe-ohjelma) on kehyskaudella varattu yhteensä 75 milj. euroa. Ohjelman tavoitteena on edistää sähköistä asiointia siten, että kansalaisten ja yritysten sähköinen asiointi kattaa vuoteen 2013 mennessä kaikki keskeiset palvelut. Kansalaisten ja yritysten palveluille luodaan yhtenäiset asiakasrajapinnat eri tahojen tuottamiin julkisiin palveluihin. Tavoitteena on myös koko julkisen hallinnon tietojärjestelmien yhteen toimivuuden kehittäminen.

Kuntien valtionosuuksiin liittyviä asioita käsitellään kokonaisuutena Peruspalveluohjelmassa.

Verotus- ja tullitoimi

Verohallinnon toiminnan painopistealueina lähivuosina ovat palvelun kehittäminen, verovalvonta, verovarojen hallinta ja kansainvälistyminen. Palvelutoimintaa kehitetään asiakasryhmittäin. Asiakaskohtaisuutta lisätään ottamalla käyttöön asiakaskohtainen verotili, johon kirjataan kaikki asiakkaan ja Verohallinnon väliset tapahtumat. Sopimus Tietokarhu Oy:n kanssa tietojärjestelmien ylläpidosta päättyy v. 2016. Kehyskaudella on käynnistettävä valmistelut järjestelmien ylläpidon kilpailuttamiseksi.

Tullilaitoksen toimintaan vaikuttaa EU:n uusi tullikoodeksi, joka tulee voimaan viimeistään v. 2013, kun tullikoodeksin soveltamisasetus valmistuu ja tulee hyväksytyksi. Uuden tullikoodeksin periaatteena on sähköinen tull ilmoittaminen. EU:n tullit asioivat myös keskenään tietoverkon kautta. Tulli on automatisoimassa tull ilmoittamisen EU-linjausten mukaisesti. Tullin verotustehtäviä ja niiden tietohallintoa kehitetään ja tehostetaan asiaa selvittäneen verotustoimintoja tarkastelleen työryhmän (VETO) ehdotusten ja niistä saatujen lausuntojen pohjalta. Vuoden 2011 alussa päättyy siirtymäkausi, jolloin viimeistään tulee nykyisen tull ilmoittamisen lisäksi annettavaksi yhteisöaluelle saapumisen ja sieltä poistumisen yleisilmoitus. Uuden ilmoitusjärjestelmän rakentaminen ja toimintakuntoon saattaminen sekä ilmoitusten käsittely aiheuttaa haasteita. Kehyskauden loppupuolelle ajoittuvat yhteisötasoisien keskitetyn tullauksen, yhden yhteyspisteen ja yhden luukun periaatteen toteuttaminen.

Valtiokonttori

Henkilöasiakkaita koskevien eläkeasioiden käsittely siirretään Kuntien eläkevakuutuksen hoidettavaksi vuoden 2011 alusta. Valtiokonttoriin jää edelleen työkyvyn arviointiin ja kuntoutukseen liittyvät VaEL:n piirissä oleville työnantajille tarjottavat palvelukokonaisuudet. Henkilöasiakkaiden palvelutuotannon kustannukset ovat nykyisellään n. 22 milj. euroa, joista keskeisen osan

muodostavat tietojärjestelmäkustannukset. Pitkän ajan hyöty eläkkeiden hoidon siirrosta Kuntien eläkevakuutukseen tulee siitä, että kahden eläkkeiden käsittely- ja maksatusjärjestelmän sijasta kehitetään ja ylläpidetään vain yhtä järjestelmää. Valtiokonttorin tietojärjestelmät olisivat suurelta osin uusimisen tarpeessa. Säästöä nykytasoon verrattuna syntyy n. 2 milj. euroa/vuosi siirron johdosta. Valtio maksaa eläkeasioiden hoitamisesta Kuntien eläkevakuutukselle omakustannusarvoon perustuen pysyvänä korvauksena valtion eläkepäättös- ja maksatusvolyyymia vastaavan osuuden toiminnan kiinteistä ja muuttuvista kustannuksista, pitkävaikutteisista tuotannon tekijöiden poistoista sekä kokonaan vain valtion tarpeita palvelevien toimintojen kustannukset ja investoinnit. Korvaus peritään valtion työnantajilta eläkemaksun hoitokuluosassa. Lisäksi valtio maksaa eräitä kertaluonteisia korvauksia eläketurvan siirtymisestä aiheutuneista kustannuksista ja aiemmin hankituista tietojärjestelmistä.

Virastojen yhteisen talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmän (Kieku) kokonaisuudistuksen tavoitteena on palvella virastojen ydintoimintaa ja päätöksentekoa nykyisiä järjestelmiä paremmin. Tavoitteena on nostaa tuottavuutta ja pitää toimintaan liittyvät riskit hallinnassa. Järjestelmän kokonaiskustannusarvio on tämän hetken tietojen mukaan 95,5 milj. euroa, mikä on 3 milj. euroa enemmän kuin toukokuussa 2008 hankkeen tilaamisesta päätettäessä. Tietojärjestelmän rakentamista ja sen käyttöönottoa esitetään nopeutettavaksi. Tavoitteena on järjestelmän käyttöönotto jo vuoden 2014 alusta.

Valtion IT-palvelukeskuksen tärkeimpiä valtiokonsernitason kehityshankkeita kehyskaudella ovat mm. sähköisen asiointitilin ja -alustan kehittäminen ja käyttöönotto, valtion yhteisen dokumentti- ja asianhallintajärjestelmän kehittäminen ja käyttöönotto, integraatioalustan käytön laajentaminen, valtion yhteisen verkon käytön lisääminen, viestintä- ja työasematarkkaisuun kehittäminen ja käyttöönotto. Tietoturvallisuuden ja varautumisen konsultoinnin ja auditointipalveluiden käyttö tulevat laajenemaan. Valtioneuvoston tasolla tärkein IT-kehityshanke on budjetti- ja kehysjärjestelmän toteutus sekä toimeenpano siten, että järjestelmä olisi käytössä jo kehyskauden ensimmäisenä vuotena. Merkittävät kehittämishankkeet sekä v. 2012 toteutuva omakustannusperiaate vaativat organisaation toiminnan ja henkilöstön osaamisen kehittämistä asiakaslähtöiseen ja kustannustehokkaaseen palvelutoimintaan.

Palkeet

Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus (Palkeet) aloitti toiminnan 1.1.2010. Palvelukeskuksessa tuotetaan valtion virastojen ja laitosten talous- ja henkilöstöhallinnon tuki- ja asiantuntijapalveluita. Palvelukeskus toimii omakustannusperiaatteella eli asiakasmaksuilla katetaan palvelujen tuottamisen ja kehittämisen kustannukset. Kehyskauden alussa saadaan toteutettua hallinnollisen yhdistämisen edellyttämät muutokset, läpivietyä käynnissä olevat asiakkuushankkeet ja yhtenäistettyä palvelukeskuksen keskeiset toimintamallit. Palvelutuotantoa kehitetään ottamalla käyttöön mm.

yhtenäiset palvelusopimusmallit, hinnoittelu- ja palveluperiaatteet sekä palvelutuotannon service desk. Lisäksi kehyskaudella selvitetään asiakkaiden lisäarvopalveluiden tuottamisen tarpeita ja kehitetään palvelutuotantomallia ja kustannuslaskentaa. Koko kehyskaudelle ulottuva keskeinen kehittämishanke on edellä mainitun Kieku-tietojärjestelmän käyttöönotto ja sen edellyttämään yhteiseen toimintamalliin vaiheittain tapahtuva siirtyminen.

Opetusministeriön hallinnonala

Opetusministeriön hallinnonalan vuoden 2011 määrärahat kasvavat kevään 2009 kehyspäätöksen 6 066 milj. eurosta 6 503 milj. euroon. Pääosin tämä reilun 400 milj. euron nousu selittyy sillä laskentateknisellä perusteella, että kuntien valtionosuusuudistuksen yhteydessä toteutettiin siirtyminen ns. yhden putken malliin ja tähän liittyen määrärahojen jakautuminen valtiovarainministeriön ja opetusministeriön hallinnonalojen välillä on tarkentunut merkittävästi. Lisäksi määrärahojen todellisen nousun taustalla ovat valtionosuuksien indeksitarkistukset, vuosina 2009 ja 2010 päätetyt merkittävät lisäpanostukset erityisesti nuorten ammatilliseen koulutukseen ja lisäkoulutukseen sekä yliopistouudistukseen liittyvät kompensatit ja määrärahalisäykset, joista merkittävin on yliopistoindeksin mukaisen määrärahatarkistuksen huomioon ottaminen v. 2011. Kehyskauden lopussa v. 2014 hallinnonalan määrärahat ovat vajaa 6 400 milj. euroa.

Perusopetuksen laadun kehittämistä jatketaan hallitusohjelman mukaisesti v. 2011 siten, että rahoitusta suunnataan mm. opetusryhmien pienentämiseen. Oppilaitosten rakentamiseen ja erityisesti peruskorjauksiin kohdennetaan kehyskauden aikana merkittävää lisärahoitusta, joka perustuu aiemmin v. 2009 sovittuun talouden elvytykseen ja valtion vuoden 2010 talousarvion yhteydessä päätettyyn investointikokonaisuuteen, jonka yhteydessä jälkirahoitteista valtionosuuksien myöntämisvaltuutta korotettiin 38,5 milj. eurolla. Kuntien valtionosuuksiin liittyviä asioita käsitellään kokonaisuutena Peruspalveluohjelmassa.

Kehyskaudella otetaan huomioon se aiempiin päätöksiin liittyvä elvytystyyppinen lisärahoitus, joka kohdentuu erityisesti ammatilliseen koulutukseen ja aikuiskoulutukseen. Esimerkiksi ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijamäärää lisättiin 750 vuosiopiskelijalla vuoden 2009 ensimmäisessä lisätalousarviossa, 500 vuosiopiskelijalla vuoden 2009 toisessa lisätalousarviossa ja edelleen 750 vuosiopiskelijalla vuoden 2010 talousarvion yhteydessä. Järjestämislupien perusteella ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärän kokonaislisäys vuosina 2008–2010 on yhteensä n. 8 400 opiskelijapaikkaa. Vuoden 2010 talousarvion yhteydessä päätettiin yhteensä n. 70 milj. euron lisämäärärahasta opetusministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonaloille tukemaan erityisesti nuorisotyöllisyyttä. Nuorisotyöllisyyden tukemiseksi ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi päätettiin edelleen lisämäärärahoista vuoden 2010 lisätalousarvioesityksen yhteydessä. Erityisesti peruskoulun päättäneille nuo-

rille ammattistarttikoulutukseen, kansanopistoissa annettavaan koulutukseen ja oppisopimuskoulutukseen kohdennettavia määrärahoja ehdotettiin lisättäväksi n. 9 milj. eurolla vuodelle 2010. Lisäysten vaikutukset vuosille 2011–2012 on huomioitu kehyspäätyöksessä.

Hallitus on päättänyt toteuttaa korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistamisen opetusministeriön työryhmän esittämällä tavalla (OPM:n työryhmämuistio 2010:11). Uudistus toteutetaan siten, että sillä on vaikutusta jo kevään 2011 valintoihin. Korkeakoulujen yhteinen sähköinen hakujärjestelmä otetaan käyttöön vuoden 2013 valinnoissa. Opinto-ohjaajien koulutusta vahvistetaan.

Yliopistot muuttuivat vuoden 2010 alusta itsenäisiksi julkisoikeudellisiksi laitoksiksi tai säätiöiksi. Kehyspäätyöksessä on otettu huomioon tämä yliopistouudistus, jonka myötä yliopistoille kohdennetaan valtion rahoitusta erikseen säädettyjen määrätymisperusteiden mukaisesti. Uudessa rahoitusjärjestelmässä yliopistojen valtionrahoituksen tasoa tarkistetaan yliopistoindeksin mukaista vuotuista kustannustason nousua vastaavasti. Yliopistoindeksi muodostuu yleisestä ansiotasoindeksistä, kuluttajahintaindeksistä sekä tukkuhintaindeksistä. Ensimmäinen indeksitarkistus on tehty vuodelle 2011. Säätiömuotoisten yliopistojen pääomaan kohdennettava valtion rahoitus saatetaan loppuun vuosina 2010–2011. Lisäksi kehyspäätyöksessä on teknisenä oletuksen varauduttu tekemään myös muihin kuin säätiömuotoisiin yliopistoihin v. 2011 finanssisijoituksia yhteensä 100 milj. euroa edellyttäen, että aiemmin linjattu yksityisen rahoituksen osuus saavutetaan.

Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen myöntämisvaltuudet lisääntyvät aiemman kehyspäätyöksen perusteella kehyskaudella n. 19 milj. euroa vuoden 2010 tasosta. Vuonna 2010 toteutettu tutkijavirkamuutos lisää valtuuden määrää tämän lisäksi kehyskaudella keskimäärin n. 26 milj. euroa vuodessa. Määrärahat lisääntyvät kehyskaudella n. 48 milj. euroa vuoteen 2010 verrattuna. Tutkimusinfrastruktuurihankkeiden rahoitukseen osoitetaan lisäystä 11,5 milj. euroa vuosina 2011–2012.

Opintoraha- ja asumislisämäärärahassa otetaan huomioon työllisyystilanteen aiheuttama käytön kasvu. Koulumatkatuen määrärahaa mitoitettaessa huomioidaan matkalippujen hinnan nousun vaikutus.

Arkistolaitoksen ja Varastokirjaston toimintamenojen mitoituksessa otetaan huomioon vuokrien indeksitarkistukset ja Valtion taidemuseon ja Museoviraston toimintamenoissa toimitilojen kohonneet vuokratkustannukset ja uusien tilojen kalustaminen. Vuodesta 2012 lukien varaudutaan avustamaan Svenska Teaternin peruskorjausta yhteensä 30 milj. eurolla.

Veikkausvoittovarojen tuloutuksen arvioitu kasvu kehyspäätyöksessä on 1,5 % kunakin kehysvuonna. Jakamattomien voittovarojen rahastosta tuloutetaan kehyskautena yhteensä n. 87 milj. euroa ns. jakosuhdelain mukaisesti neljälle edunsaajalle (tiede, taide, liikuntatoimi ja nuorisotyö).

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan vuoden 2011 määrärahat alenevat edellisen kehyspäätöksen 2 844 milj. eurosta 2 802 milj. euroon. Suurin yksittäinen syy vuoden 2011 tason alenemiseen on maaseutuelinkeinotoiminnan korkotukimenojen väheneminen korkotason muutoksen johdosta. Vuonna 2014 hallinnonalan määrärahat ovat n. 2 780 milj. euroa.

Maataloutta, maaseudun kehittämistä ja kalataloutta tuetaan kansallisten ja EU:n yhteisten maatalous- ja kalastuspolitiikan tavoitteiden mukaisesti sekä EU:n rahoituksella että kansallisin varoin. Kehyksessä on otettu huomioon EU:n yhteisen maatalouspolitiikan mukaiset menot sekä Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman mukaiset ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen menot.

Maatilojen vuosina 2000–2007 otettujen korkotukilainojen vähimmäiskorkoa alennetaan kahdesta prosenttiyksiköstä yhteen prosenttiyksikköön.

Maa- ja metsätalousministeriössä on käynnissä kalastuslain uudistus. Uudistuksella pyritään edistämään kalastusharrastuksen ja -elinkeinoon toimintaedellytyksiä. Tavoitteena on uusi kalastuslaki, joka vastaisi nykypäivän vaatimuksia. Suurpetojen seurantaan ja tutkimukseen varataan petokorvauksista erillinen 0,5 milj. euron rahoitus. Saimaannorpan suojele varmistetaan varautumalla osoittamaan 0,36 milj. euron vuosittainen määräraha omistajakorvauksiin.

Niin sanottua Kemera-tukea siirrettiin käytettäväksi v. 2009, mikä vastavasti vähentää kehyskauden tuen määrää. Tuki pysyykin kehyskaudella vuoden 2010 talousarvion tasolla n. 72 milj. eurossa. Metsäluonnon hoitoon kohdennetaan vuosittain n. 12 milj. euroa.

Työ- ja elinkeinoministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat tiivistäneet yhteistyötään metsäalan kehittämiseksi ja metsäalan toimintaympäristön vahvistamiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriössä keväällä 2009 käynnistynyt metsäalan strateginen hanke täydentää Kansallista metsäohjelmaa 2015 ja vahvistaa metsäalan kehittämistä. Kansallisen metsäohjelman 2015 uudelleenarviointi tehdään v. 2010. Metsäorganisaatioiden kehittämisen valmistelua jatketaan Metsätalouden edistämisorganisaatioiden kehittämishankkeen joulukuussa 2009 päättämien linjausten mukaisesti.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan määrärahat vähenevät vuoden 2010 varsinaisen talousarvion 2 215 milj. eurosta kehyskauden aikana n. 220 milj. eurolla vajaaseen 2 000 milj. euroon v. 2014.

Seuraavan hallituskauden alussa liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla rahoitetaan aikaisempien päätösten perusteella 21 väylähanketta, joista neljä toteutetaan elinkaarirahoituksella. Vuonna 2011 on tarkoitus myöntää yhteensä 563 milj. euron toteuttamisvaltuus seitsemälle väylähankkeelle.

Savonlinnan keskustan ohitustien rakennushanketta varaudutaan jatkamaan. Lisäksi aloitetaan 20 milj. eurolla yhteensä 200 milj. euron avustuksen maksaminen Länsimetron rakentamiseen. Vuoden 2011 jälkeen aloitettavista liikenehankkeista tehdään toteuttamispäätökset seuraavalla vaalikaudella.

Öljyntorjuntakykyisten yhteysalusliikennepalvelujen hankintaa aikaistetaan vuoden 2010 lisätalousarvioesityksen mukaisesti siten, että liikenne- ja viestintäministeriön ja ympäristöministeriön määräraharave ajoittuu vuosille 2013–2022.

Kaukojunaaliikenteen v. 2011 päättyvän sopimuksen mukaan valtion ostot ovat 31,5 milj. euroa vuodessa. Vuodesta 2012 lukien tähän tarkoitukseen on laskennallisesti varattu 20 milj. euroa vuosittain. Määrärahan tasosta päättää seuraava eduskunta.

Laajakaistan vuosille 2009–2015 hyväksyttyä 66 milj. euron avustussuhjelmaa jatketaan. Ilmatieteen laitoksen tutkaverkosta uusitaan 2 milj. eurolla v. 2012 ja v. 2014.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan määrärahat vähenevät vuoden 2010 varsinaisen talousarvion 4 228 milj. eurosta 2 723 milj. euroon v. 2011. Pääosin muutos selittyy vuoden 2010 talousarviossa myönnettyllä kertaluonteisella viennin jälleenrahoituslainojen maksatuksiin varatulla 1 500 milj. euron määrärahalta. Kehyskauden aikana hallinnonalan määrärahataso alenee suhdanneluonteisten työttömyysmenojen ja elvytystoimien vaikutusten poistuksessa ollen v. 2014 reilut 2 500 milj. euroa.

Innovaatiopolitiikka

Kehyspäätöksessä ei ole tehty lisäyksiä tulevalle vaalikaudelle hallinnonalan T&K:n bkt-osuuteen laskettavaan rahoitukseen. Aiemmat päätökset sekä Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen ja Tekesin määrärahoihin vuoden 2010 talousarviosta lähtien tehdyt yhteensä n. -5 milj. euron uudelleenkohdennukset huomioon ottaen hallinnonalan T&K-rahoitus ja rahoitusvaltuudet kasvavat vuoden 2010 talousarvion 738 milj. eurosta 777 milj. euroon v. 2014. Hallinnonalan innovaatiopolitiikan määrärahat, jotka sisältävät T&K-rahoituksen ja rahoitusvaltuuksien maksatusten lisäksi mm. yritysten kansainvälistymisrahoitusta ja eräiden virastojen toiminnasta aiheutuvia menoja, kasvavat vuoden 2010 talousarvion 789 milj. eurosta 62 milj. eurolla 851 milj. euroon v. 2014. Keskeiset innovaatiopolitiikan sisältölinjaukset sisältyvät syksyllä 2008 hyväksytyyn innovaatiopoliittiseen selontekoon.

Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää on pidetty kansainvälisissä vertailuissa toimivana ja tehokkaana, mutta Suomen kansainvälinen asema on kuitenkin alkanut 2000-luvulla heikentyä. Lokakuussa 2009 valmistuneessa innovaatiojärjestelmän arvioinnissa nostetaan esille järjestelmän ongelmakoh-

tia, joita ovat mm. järjestelmän hajanaisuus, heikko kansainvälisyys, alueellisen ja kansallisen politiikan nivoutuminen yhteen sekä kokeilevemmän toimintatavan ja riskinoton vähyyys. Kehyskaudella Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää tulisi selkeyttää niin, että se vastaa paremmin tulevaisuuden tarpeita sekä vähentää järjestelmän monimutkaisuutta ja päällekkäisyyksiä. Uudistusten eteenpäin viemisessä tulee kiinnittää erityistä huomiota eri ministeriöiden, erityisesti opetusministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä valtiovarainministeriön, keskinäiseen yhteistyöhön ja työnjakoon.

Työllisyys- ja yrittäjyys

Työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikan rahoituksessa on otettu huomioon kehyskaudelle arvioitu työllisyyskehitys, joka lisää erityisesti työllisyyden hoidon menoja verrattuna vuoden 2009 keväällä hyväksytyyn kehyspäätökseen. Kehyspäätöksessä ei ole päätetty uusia elvytysluonteisia toimenpiteitä, mutta vuosille 2009 ja 2010 päätettyjen elvytystoimenpiteiden sisältämien valtuuslisäysten (yritysten kehittämisavustukset, työllisyysperusteiset investoinnit, laivanrakennuksen innovaatiotuki) maksatusvaikutukset on otettu huomioon kehyskauden määrärahoissa. Politiikkalohkon määrärahat laskevat vuoden 2010 varsinaisen talousarvion n. 2 400 milj. eurosta reiluun 700 milj. euroon v. 2014.

Kehyskaudella keskitytään parantamaan työnhakijoiden ja työpaikkojen kohtaantoa, edistämään uusien työpaikkojen ja yritysten syntymistä sekä vähentämään työttömyyttä ja syrjäytymistä. Taloudellisesta taantumasta seurannut heikko työllisyystilanne lisää työvoimapolitiikan rahoituksen tarvetta erityisesti kehyskauden alussa. Vuodelle 2011 osoitetaan työvoimapolitiikan rahoitukseen n. 61 milj. euron lisäys edelliseen kehyspäätökseen verrattuna. Määrärahoja suunnataan erityisesti nuorisotyöttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden kasvun ehkäisemiseen. Määrärahojen käytössä otetaan huomioon erityisesti työvoiman osaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen tavoitteena tukea myös pidemmällä aikavälillä työnhakijoiden työllistymistä avoimille työmarkkinoille.

Kainuun hallintokokeilun määräaika päättyy v. 2012. Jatkosta ei ole vielä tehty päätöstä, mutta kehyspäätöksessä on teknisenä oletuksena jatkettu Kainuun kehittämisrahaa koko kehyskaudelle. Niin ikään vuodelle 2014 on teknisesti oletettu EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen säilyvän v. 2014 alkavalla ohjelmakaudella suunnilleen kuluvan kauden tasolla.

Energiapolitiikka

Hallituksen energiapolitiikan tavoitteena on toteuttaa ilmasto- ja ympäristötoumukset, varmistaa energian toimitusvarmuus ja kohtuuhintaisuus sekä kasvattaa energian omavaraisuutta. Energiapolitiikan toimeenpanossa korostuu Euroopan komission Suomelle asettamat päästöjen vähentämistavoitteet, uusiutuvan energian edistämistavoitteet ja energiankäytön tehostamistavoitteet. Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian toimeenpano vaatii

uusia toimenpiteitä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. Muun muassa uusiutuvan energian käytön edistämiseksi tarvitaan nykyisten tuki- ja ohjausjärjestelmien tehostamista ja rakenteiden muuttamista. Velvoitteen täyttämisen edellyttää niin puuperäisen energian, jätepolttoaineiden, lämpöpumppujen, biokaasun kuin tuulienergiankin käytön voimakasta lisäämistä.

Energiapalveludirektiivi edellyttää vuosina 2008–2016 toimia, joilla pyritään 9 prosentin ohjeelliseen energiansäästötavoitteeseen Euroopan unionin päästökauppaan kuulumattomilla aloilla. Suomen osalta säästötavoite on tarkoitus suurimmaksi osaksi saavuttaa energiatehokkuussopimuksilla. Näköpiirissä on, että kehyskaudella EU:ssa on tulossa uudet entistä tiukemmat tavoitteet energiatehokkuustoimille. Tässä tapauksessa tarvitaan uusia tehostamistoimia ja energiatehokkuussopimusjärjestelmä ei riitä tavoitteiden täyttämiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan vuoden 2011 määrärahataso kohoaa n. 3½ prosentilla edellisen kehyspäätöksen mukaisesta tasosta vajaan 11,7 mrd. euroon. Euromääräisesti tästä runsaan 400 milj. euron lisäyksestä kaksi viidennestä kuuluu kehysrajoitteen alle ja kolme viidennestä kehysten ulkopuolisiin menoihin. Kehysmenojen tason nousu johtuu osaksi vuoden 2011 hintatason huomioon ottamisesta. Kehysten ulkopuolisten menojen kasvu puolestaan johtuu etenkin kehyskauden alussa sekä aiempaan oletukseen nähden korkeammasta työttömyysasteesta että osaksi vuoden 2011 kustannustason noususta. Vaikean työllisyystilanteen vuoksi myös toimeentulotukimenot kasvat n. 110 milj. euroa edelliseen kehyspäätökseen verrattuna.

Varsinaisia uusia harkinnanvaraisia lisämäärärahoja on kehystasoon sisällytetty vuosittain vajaan 40 milj. euron verran. Suurimmat lisäykset liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisten sähköisten asiakastietojärjestelmien rakentamiseen, kansallisen rokoteohjelman laajentamiseen pneumokokkirokotteella sekä aikuiskoulutusjärjestelmän kehittämistoimiin. Lisäksi kehyskaudella lisämenoja aiheuttavat Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksen alueellistaminen, yrityksessä työllistyneen perheenjäsenen työttömyysturvan parantaminen ja WHO:n Terveyden edistämisen konferenssin järjestäminen Suomessa.

Pienimpien eläkkeiden kohtuullisen tason turvaamiseksi v. 2009 tehtiin päätös ottaa käyttöön ns. takuueläke 1.3.2011 alkaen. Takuueläkkeenä maksetaan täyden takuueläkkeen ja muiden eläketulojen erotus ja se koskee n. 120 000 eläkkeensaajaa. Takuueläkkeestä aiheutuvat kustannukset arvioidaan vuodelle 2011 n. 94 milj. euroksi, kun otetaan huomioon eläkkeensaajan asumiskustannukset vähentävänä eränä. Takuueläkkeen kustannusten arvioidaan alenevan lähivuosina reaalisesti n. 2,5 % vuodessa. Lisäksi maahanmuuttajien erityistuen menot sisällytetään osaksi takuueläkkeen kustannuksia.

Indeksisuojan ulkopuolella olevat perusturvaetuudet eli vähimmäismääräiset kuntoutusrahat sekä päivärahat, lapsilisä, kotihoidontuki ja yksityisen

hoidon tuki päätettiin v. 2009 sitoa kuluttajahintojen muutosta kuvaavaan kansaneläkeindeksiin 1.3.2011 lukien.

Harkinnanvaraisena kuntoutuksena sairausvakuutuksesta korvattava psykoterapia siirretään Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuuden piiriin 1.1.2011 lukien. Kuntoutusmenojen arvioidaan lisääntyvän 6,6 milj. eurosta 13 milj. euroon vuoteen 2014 mennessä, josta valtion rahoitusosuus on puolet.

YEL- ja MYEL -työtulon vakuutusperiaatetta vahvistetaan siten, että yrittäjä voi saada päivärahaa molemmista järjestelmistä. Uudistus rahoitetaan yrittäjiltä perittävällä päivärahamaksulla.

Raha-automaattiyhdistyksen tuottoihin perustuviin määrärahoihin vaikuttavat kehyskaudella sekä pelituottojen kehitys että arpajaisveron korotus 10 prosenttiin. Tuottojen oletetaan kasvavan maltillisesti, noin yhden prosentin vuosivauhtia vuoden 2010 tasosta. Tuottojen kasvua rajoittavat taloudellisen kehityksen ja kilpailun kiristymisen vuoksi vaikeutuneen toimintaympäristön ohella valmisteilla olevat sääntelyn tiukennukset. Pelituottojen kasvua taas tukee RAY:n toimiluvan laajentaminen sähköiseen pelaamiseen. Arpajaisveron korotuksen arvioidaan vähentävän talousarvioon tuloutettavaa RAY:n pelituottoa vuositasolla 10,5–11 milj. eurolla. Arvio vuodelle 2011 tuloutettavasta RAY-tuotosta alenisi vuoden 2010 tasolta n. 7 milj. eurolla 374 milj. euroon kohoten sitten vuosittain 3–4 milj. eurolla. Ottaen huomioon arpajaisveron korotus, tuottonäkymät ovat jossain määrin edellistä kehyspäätöstä optimistisemmat.

RAY:n tuottokehitys heijastuu yhteisöille ja säätiöille jaettavaan RAY:n avustuksiin, jotka bruttomääräisesti muodostuvat lähivuosina arviolta 6–7 milj. euroa pienemmiksi kuin edellisessä kehyspäätöksessä oletettiin. Koska aiemmin kuitenkin oletettiin lääkärihelikopteritoiminnan tulevan rahoitetuksi RAY:n avustuksilla ja tämä rahoitus sisällytetään jatkossa talousarvioon yleiskatteiselle momentille vajaan 12 milj. euron tasoisena, vapautuu muuhun avustustoimintaan vastaavasti määrärahoja. Vuonna 2009 tehdyn hallituksen päätöksen nojalla 1,6 milj. euroa terveyden edistämiseen aiemmin käytettyjä määrärahoja on vuodesta 2011 toisaalta tarkoitus rahoittaa RAY:n avustummäärärahoilla.

Kuntien valtionosuuksiin liittyviä asioita käsitellään kokonaisuutena Peruspalveluohjelmassa.

Ympäristöministeriön hallinnonala

Ympäristöministeriön hallinnonalan määrärahat ovat kehyskauden alussa v. 2011 yhteensä 282 milj. euroa ja kehyskauden viimeisenä vuotena 2014 reilut 230 milj. euroa. Määrärahatason aleneminen johtuu suurelta osin määrärahaisten elvytystoimien päättymisestä.

Ilmasto- ja energiapoliittista strategiaa toteutetaan kehysten puitteissa. Kansainvälisen ilmastopimuksen jatko vuoden 2012 jälkeiselle kaudelle on edelleen auki Kööpenhaminan huippukokouksen jälkeen. Suomi varautuu osaltaan osallistumaan ilmastopimuksen ja sen toimeenpanon kustannuksiin.

Metsien monimuotoisuusohjelmaan 2008–2016 (METSO II -ohjelma) voidaan suunnata aiempaa enemmän määrärahoja aiempien suojeleuhjelmien tultua pääosin toteutetuksi.

Öljyntorjuntavalmiuden parantamista jatketaan. Öljysuojamaksu on kolminkertaistettu kolmen vuoden ajaksi, mikä mahdollistaa öljyntorjuntainvestointien lisäämisen kehyskaudella.

Vuonna 2009 aloitetun viisivuotisen Valtakunnallisen kosteus- ja homeetal-koot -ohjelman tavoitteena on kosteus- ja homevaurioiden kansanterveydel-listen haittojen vähentäminen sekä uusien vaurioiden syntymisen estäminen uudis- ja korjausrakentamisessa. Ohjelmasta aiheutuviin selvitys-, koulutus- ja viestintämenoihin on varattu yhteensä 3,4 milj. euroa.

Rakennusalan elvytystoimena käyttöön otettu vuosien 2009 ja 2010 suhdan-neluonteinen korjausavustus osoittautui ennakoitua suositummaksi ja avus-tushakemuksia tuli yhteensä 2,5 mrd. euron hankkeisiin. Kerros- ja rivitalojen suhdanneluonteisista korjaus- ja energiakorjausavustuksista aiheutuviin mak-satuksiin varaudutaan vuosina 2011–2012 kaikkiaan 132 milj. eurolla. Tästä 75 milj. euroa maksetaan Valtion asuntorahastosta, jonka vastuulle on vuoden 2010 lisätalousarvioesityksessä ehdotettu siirrettäväksi vuoden 2010 suhdanneluon-teisen korjausavustuksen valtuuden maksatukset.

Valtion yhteisten palvelujen käytön tehostaminen

Valtionhallinnolle konsernipalveluita tarjoavien ja kehittävien yksiköiden (ks. taulukko) tehtävänä on mm. saada aikaan tuottavuushyötyjä ja säästöjä sekä kehittää toimintaprosesseja ja palvelutuotantoa yhteistyössä ministeriöiden, virastojen ja laitosten kanssa. Valtioneuvosto on tehnyt 4.2.2010 periaatepäätöksen yhteisten palveluiden käytön voimakkaasta lisäämisestä valtionhal-linnossa sekä linjannut eräitä keinoja tukemaan virastojen ja laitosten toimia pysyvien säästöjen aikaansaamiseksi. Lisäksi periaatepäätöksessä on linjattu yhteisten palveluiden tehokkaan tuottamisen ja kehittämisen periaatteita.

Konsernipalveluiden käytön tehostamisella ja muilla periaatepäätöksen toi-menpiteillä tavoitellaan kehyskaudella kymmenien miljoonien eurojen vuosit-aisia toimintamenosäästöjä. Muun muassa yhteishankintasopimusten käyt-töä pyritään lisäämään vuoden 2009 arviolta 530 milj. eurosta n. 710 milj. euroon v. 2012. Lisäksi valtion hankintatoimen tuottavuutta parannetaan edel-leen huolehtimalla hankintatehtävien tehokkaasta organisoinnista ja valtion hankintastrategian kehittämistoimien toimeenpanosta. Toimitilahallinnan ja tilankäytön tehostamiseksi toimitilätiedot kootaan yhtenäiseksi tietokannaksi Senaatti-kiinteistöjen asiantuntemusta hyödyntäen. Henkilöstöhallinnon yhtei-siä toimintatapoja ja välineitä kehitetään ja hyödynnetään tehokkaammin jo ennen Kieku-järjestelmän käyttöönottoa mm. tehostamalla Heli-järjestelmän käyttöä rekrytoinnissa ja kehittämällä rekrytointikäytäntöjä. Valtion matkus-tuskustannuksia vähennetään tarkastelemalla kriittisesti mm. matkustusmääriä

Valtionhallinnolle konsernipalveluja tuottavat organisaatiot:

Organisaatio	Palvelurooli hallinnossa	Tehostamis- alue hallinnossa	Alueen arvioitu kokonais- säästö- potentiaali	Palvelun hinnoittelu- periaate
Hansel Oy	Valtion keskitetyt hankinnat ja puite-sopimuskilpailutukset, hankintaosaaminen, sopimushallinta ja konsernipalveluorganisaatioiden kanssa tehtävä hankintayhteistyö	Valtion hankintatoimi	15–20 %	omakustannus
HAUS kehittämiskeskus Oy	Hallinnon koulutuspalvelut ja hallinnon kehittäminen	Valtion henkilöstöhallinto	15 %	liiketaloudellinen
Senaatti-kiinteistöt	Valtion kiinteistöjen keskitetty omistaminen, toimitilojen tarjoaminen, toimitilapalvelut ja kiinteistöjen omistajatehtävät	Valtion tilahallinto	15 %	liiketaloudellinen
Valtiokonttori	Valtion rahoitushuolto, velanhoito, antolainojen ja korkotukien hoito, takauksen hoito, maksuvapautusasiat, eläkkeiden hoito ja maksatukset, valtiolle tulevat perinnöt, erilaiset vahingonkorvaukset, työkyvyn ylläpito, keskuskirjanpito ja muu konsernin tietotuotanto, maksuliike ja muu talous- ja henkilöstöhallinnon prosessien ohjaus Valtion IT-palvelukeskus (VIP): valtion yhteiset IT-palvelut ja järjestelmät, toimittajahallinta Valtion henkilöstöpalvelut -yksikkö: henkilöstömuutoksen ja -suunnittelun tuki hallinnossa	Konsernipalvelut, hallinnon prosessit ja yhteiset IT-järjestelmät, valtion tietohallinto, valtion talous- ja henkilöstöhallinto	15–20 %	omakustannus, maksuton yhteinen palvelu
Palkeet	Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskuspalvelut	Valtion talous- ja henkilöstöhallintopalvelut	15–20 %	omakustannus

ja -käytäntöjä sekä korvaamalla matkustustarvetta mm. lisäämällä etäyhteyksien käyttöä. Tietojärjestelmiä kehitetään kokonaissäästöjen aikaansaamiseksi mm. yhteisellä arkkitehtuurilla, ottamalla käyttöön yhteisiä ratkaisuja ja järjestelmiä sekä lisäämällä järjestelmien yhteentoimivuutta.

Valtion tuottavuusohjelman jatkaminen

Hallitus jatkaa valtionhallinnon tuottavuusohjelman toteuttamista aiemmin päätetyllä tavalla siten, että valtion työvoimatarvetta voidaan vähentää vuoteen 2011 mennessä jo toteutuneet vähennykset mukaan lukien 9 645 henkilötyövuodella ja tämän lisäksi vuoteen 2015 mennessä 4 800 henkilötyövuodella.

Valtion tuottavuusohjelman suunnittelu käynnistyi v. 2003. Tuottavuutta parannetaan organisaatioita, toimintatapaa ja prosesseja uudistamalla, lisäämällä tietotekniikan hyödyntämistä sekä siirtymällä palvelujen hankintaan muissa kuin ydintoiminnoissa silloin, kun se on taloudellisesti ja toiminnallisesti tarkoituksenmukaista. Organisaatio- ja toimintatapamuutosten yleisenä tavoitteena on keventää yleishallintoa ja ohjata resursseja enemmän ydintehäviin ja palveluihin. Tuottavuustoimenpiteet perustuvat ministeriöiden suunnitelmiin ja esityksiin. Tuottavuutta parantavat toimenpiteet ja niiden toteuttamisesta johtuvat työvoimatarpeen vähentämistavoitteet ovat tämän takia hallinnonaloittain erilaisia. Virastoja kannustetaan uudistuksiin mm. siten, että tuottavuushankkeiden toteuttamisesta aiheutuvista säästöistä 40–75 % jää hallinnonalan käyttöön. Kehyksessä on lisäksi varattu julkisen hallinnon tuottavuuden edistämiseen tähtäävien tietohallinto- ja järjestelmähankkeiden, hallinnonalojen keskeisten tietojärjestelmien kehittämisen ja hallinnonalojen tuottavuushankkeiden tukemiseen ministeriöiden kehyksiin sisällytetyn rahoituksen lisäksi erityistä kehittämismäärärahaa yhteensä 80 milj. eurolla vuosina 2012–2014.

Budjettitalouden henkilötyövuosien kehitys hallinnonaloittain 2008–2009

PL	Hallinnonala	2008 (htv)	2009 (htv)	Muutos 2008–2009 (htv)
23	Valtioneuvoston kanslia	271	268	-3
24	Ulkoasiainministeriö	1 609	1 584	-25
25	Oikeusministeriö	9 511	9 921	410
26	Sisäasiainministeriö	15 560	15 668	108
27	Puolustusministeriö	16 410	16 102	-308
28	Valtiovarainministeriö	12 384	12 292	-92
29	Opetusministeriö	34 834	35 249	414
30	Maa- ja metsätalousministeriö	5 173	5 133	-40
31	Liikenne- ja viestintäministeriö	3 150	3 117	-32
32	Työ- ja elinkeinoministeriö	10 316	10 336	21
33	Sosiaali- ja terveysministeriö	4 228	4 152	-76
35	Ympäristöministeriö	2 786	2 822	35
Yhteensä (HALA 23–35)		116 231	116 644	413
Yhteensä (HALA 23–35) ilman yliopistoja ja harjoittelukouluja		85 538	85 041	-498

Tuottavuusohjelman tavoitteiden saavuttaminen

Tuottavuustoimenpiteillä, kuten valtion toimintatapoja uudistamalla ja tietotekniikkaa hyödyntämällä, valtion työvoimatarve vuodesta 2005 vuoteen 2009 on vähentynyt tuottavuusohjelman piirissä olevissa budjettitalouden virastoissa ja laitoksissa (pl. eduskunnan ja tasavallan presidentin kanslian henkilöstö) n. 3 400 henkilötyövuodella (n. 120 000:sta n. 116 600:een).

Tahti-järjestelmän tietojen perusteella vuodesta 2008 vuoteen 2009 valtion tuottavuusohjelman piirissä oleva henkilötyövuosimäärä kasvoi 413:lla. Vuoden 2009 talousarvion perusteella tuottavuutta lisäävien hankkeiden toteuttamisen olisi pitänyt merkitä yhteensä 1 944 henkilötyövuoden suuruista henkilöstötarpeen vähentymistä. Mikäli muutosta tarkastellaan ilman yliopistoja ja harjoittelukouluja, valtion henkilötyövuosimäärä väheni 498 henkilötyövuodella.

Yliopistot ja harjoittelukoulut pois lukien tuleva tuottavuusohjelman mukainen vuosittainen työvoimatarpeen vähentämistarve tavoitteiden saavuttamiseksi on 2010 ja 2011 molempina vuosina n. 2 100 henkilötyövuotta. Vuosina 2012–2015 vähenemistavoite on keskimäärin 1 200 henkilötyövuotta vuodessa.

Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta tarkasteli syksyllä 2009 tuottavuusohjelman ja erityisesti vuoden 2011 loppuun mennessä toteutettavien tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista. Tarkastelun johtopäätöksenä oli, että tavoitteet ovat kokonaisuudessaan toteutettavissa, edellyttäen kuitenkin mm. elvytystoimenpiteisiin sisältyneiden tilapäisten henkilöstölisäysten (esimerkiksi työttömien poliisien palkkaaminen ja TE-toimistojen henkilöstömäärän lisääminen) purkamista sovitulla tavalla määräajassa.

Tavoitteiden saavuttaminen vaatii aktiivista henkilöstösuunnittelua ja henkilöstön uudelleen sijoittamista. Alueellistamiseen ja tuottavuuden parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden yhteydessä, kuten talous- ja henkilöstöhallinnon tehtävien siirtämisessä palvelukeskuksiin, on hallintoon muodostunut ns. kaksoismiehitystä eli tilanne, jossa tehtävän siirtyessä esimerkiksi palvelukeskukseen, tehtäviä hoitanut henkilöstö on jäänyt tilapäisesti tai pidemmäksi aikaa virastoihin. Kaksoismiehityksen välttämiseksi tarvitaan muutostilanteiden suunnittelun ja toteuttamisen johtamista. Muutoksissa voidaan käyttää apuna valtiovarainministeriön henkilöstöosastoa sekä Valtiokonttorin henkilöstöpalvelut -yksikköä. Käytössä olevia toimenpiteitä ovat mm. virkajärjestelyt, siirto

Henkilöstön poistuma 2010–2014

Ennuste, VM/HO	2010	2011	2012	2013	2014
Vanhuuseläkkeelle siirtyvät	2 186	2 510	2 484	2 815	2 930
Muille eläkkeille siirtyvät	582	554	525	496	466
Toiselle työnantajalle siirtyvät	1 223	1 167	1 106	1 046	981
Vaihtuvuus yhteensä	3 991	4 231	4 115	4 357	4 377

toisen työnantajan palvelukseen valtio-, kunta- tai yksityissektorilla, etätyömahdollisuuden käyttäminen ja uudelleen kouluttautumisen tukeminen. Lisärahoitusta voidaan tarvittaessa osoittaa perusteltuihin uudelleensijoitustoimiin.

Vanhuseläkkeelle siirtyminen

Vanhuseläkkeelle siirtymisen kasvun takia valtion henkilöstön vuosittainen luonnollinen poistuma nousee ensi vuosikymmenellä merkittävästi. Hyvällä henkilöstösuunnittelulla ja tehokkaalla koko valtionhallinnon kattavalla uudelleensijoittamisella voidaan tukea palvelussuhteiden jatkumista. Vuonna 2010 vanhuuseläkkeelle ennustetaan siirtyvän 2 200 sekä vuosina 2011 ja 2012 kumpanakin 2 500 henkilöä. Muu luonnollinen poistuma huomioiden kehyskauden 2011–2014 rekryointitarpeeksi ennustetaan valtionhallinnossa yhteensä n. 11 000 henkilötyövuotta, mikäli nykyinen tuottavuusohjelman mukainen henkilöstötarpeen väheneminen otetaan huomioon.

Sekä työurien pidentämisellä että valtion tuottavuusohjelmalla tavoitellaan julkisen talouden kestävyuden vahvistamista. Vuoden 2005 eläkeuudistukseen sisältyy eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen kannustavia elementtejä, kuten joustava vanhuuseläikeikä 63–68 ikävuoden välillä ja siihen liittyvä korotettu karttuma 63 ikävuodesta lähtien. Eläketilastojen mukaan uudistuksen tavoittelemaa eläkkeelle siirtymisen myöhentymistä on valtionhallinnossa tapahtunut.

Työurien pidentymisen ja tuottavuusohjelman yhteensovittaminen edellyttää hyvää henkilöstösuunnittelua. Joissakin tapauksissa eläkkeelle siirtymisen myöhentymisiä on kuitenkin vaikea ennakoita. Tällöin virastoille voi aiheutua vaikeuksia tukea työurien pidentymistä ja sopeuttaa pidentyviin työuriin tuottavuusohjelman mukaiset kehys- ja talousarviopäätöksissä edellytetyt henkilötyövuosien vähennykset sekä hallinnon muiden muutosten, mm. alueellistamisen, henkilöstövaikutukset. Tuottavuusohjelman toteutumista seurattaessa voidaan henkilötyövuosien kokonaismäärässä jättää huomioimatta ne henkilötyövuodet, jotka aiheutuvat virastoissa henkilökohtaisen eläkeikänsä jälkeen työuraansa jatkavien työpanoksesta. Menettelyä sovelletaan vuodesta 2010 alkaen. Valtiovarainministeriö antaa tarkemmat ohjeet menettelyn soveltamisesta.

Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi kesällä 2009 nuorten harjoittelumahdollisuuksien lisäämiseksi valtion tuottavuusohjelman toteuttamista siten, että valtionhallinnossa voidaan lisätä määräaikaisiksi harjoittelijoiksi palkattavien määrää vuosina 2009 ja 2010 tuottavuusohjelman mukaisten henkilötyövuositavoitteiden estämättä.

Työhyvinvointi

Tulevien muutosten hallinnan ja valtion työpaikkojen houkuttelevuuden kannalta valtion henkilöstön työmotivaation, työhyvinvoinnin ja työn mielekkyyden ylläpito ja parantaminen ovat avainasemassa. Työhyvinvointi on valtiolla lukuisista hallinnon muutoksista huolimatta pysynyt hyvällä tasolla ja työnteko valtiolla koetaan valtaosin mielekkääksi. VMBaro-järjestelmällä työtyytyväi-

Valtion henkilöstön työtyytyväisyys, sairastavuus ja eläköityminen vuosina 2004–2009

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Työtyytyväisyys yhteensä	3,25	3,31	3,28	3,29	3,32	3,36
Johtaminen	3,24	3,29	3,26	3,29	3,35	3,38
Työn sisältö ja haasteellisuus	3,64	3,65	3,64	3,67	3,64	3,68
Palkkaus	2,68	2,67	2,69	2,66	2,78	2,86
Kehittymisen tuki	3,16	3,23	3,19	3,20	3,22	3,25
Työilmapiiri ja yhteistyö	3,57	3,59	3,58	3,62	3,66	3,69
Työolot	3,46	3,52	3,48	3,46	3,49	3,50
Tiedon kulku	2,94	3,06	2,99	3,01	3,08	3,10
Työnantajakuva	3,07	3,19	3,15	3,13	3,15	3,19
Sairauspoissaolot	8,8	8,8	8,6	9,9	9,8	8,6
Terveysprosentti (ilman sairauspoissaoloja olleet, %)			44,2	43,5	42,4	43,0
Eläkkeelle siirtymisikä	58,3	58,6	58,7	58,4	59,6	

syttä mitanneiden virastojen (noin puolet valtion virastoista) tulosten mukaan työtyytyväisyys on pysynyt suhteellisen vakaana ja trendi on edelleen parempaan päin. Myös sairauspoissaolojen määrä väheni vuoteen 2008 verrattuna.

Valtiovarainministeriö on käynnistänyt Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen kanssa hankkeen, jossa selvitetään valtion tuottavuusohjelman vaikutuksia henkilöstön työhyvinvointiin. Hankkeessa aineistona ovat Tilastokeskuksen tuottavuustilastointi, VMBaro-järjestelmän työtyytyväisyystulokset sekä Tahti-järjestelmän henkilöstötiedot. Hanke valmistuu kesäkuussa 2010.

Tuottavuustoimenpiteiden ja muiden hallinnon uudistusten yhteydessä toteutettavia tehtävien muutoksia ja henkilöstön palvelussuhteen ehtoja kehitetään. Muutosjohtamista tukevaa johdon ja esimiesten valmennusta jatketaan. Valtiovarainministeriö on käynnistänyt kestävä tuottavuuden kehittämishankkeen. Sen puitteissa on työstyetty kestävä tuottavuuden toimintamallia. Kestävä tuottavuutta innovoivia hankkeita on löydettävissä tarkastelemalla nykyisiä toimintatapoja ennakkoluulottomasti ja karsimalla päällekkäisiä sekä tarpeettomaksi käyneitä tehtäviä. Uusia hankkeita on löydettävissä erityisesti toiminnoissa, joilla on yhteyksiä kahdelle tai useammalle hallinnonalalle.

Tuottavuuden kasvun nopeuttaminen ja muut tuottavuuskysymykset ovat laajasti esillä ministeri Tanskasen vetämän kasvutyöryhmän väliraportissa ”Kestävästä kasvusta hyvinvointia ja elämänlaatua” (VNK:n raporttisarja 1/2010). Julkisella sektorilla pitkäaikaisia, pysyviä tuottavuusvaikutuksia saadaan aikaan vain rakenteiden ja toimintatapojen merkittävillä uudistuksilla. Päällekkäisiä ja monimutkaisia hallinnollisia menettelytapoja on purettava ja

Samalla on pyrittävä siirtymään uudelle teknologiselle tasolle. Sinällään ICT ei yksinään kasvata olennaisesti tuottavuutta, ellei sitä yhdistetä toiminnan kehittämiseen. Hallinto- ja palveluprosesseja pitää analysoida kokonaisuutena asiakkaan tai tuotteen näkökulmasta, eikä kehittää niitä viranomaistahoina pala kerrallaan. Tuottavuutta ja työelämän laatua olisi kehitettävä samanaikaisesti ja myös muihin tuottavuuteen vaikuttaviin tekijöihin on kiinnittävä huomiota. Henkilöstön osallistuminen ja mahdollisuus vaikuttaa tuottavuutta parantaviin uudistuksiin on keskeistä. Samalla on tarve nykyistä selvemälle konsernijohtamiselle. Kriittisesti pohdittavaksi tulee myös, mitkä tehtävät on perusteltua hoitaa julkisen vallan toimesta ja mitkä voidaan jättää yksityisen toiminnan varaan. Tässä yhteydessä sähköisen asioinnin ja palveluiden yleistyminen ja laajentaminen tarjoavat mahdollisuuksia työn tarpeen vähentämiseen. Myös porkkanat palveluiden käytön laajentamiselle voivat olla tarpeen. Julkisissa hankinnoissa ammattimaisemmalla johtamisella ja laajemmalla keskittämällä on mahdollisuus aikaansaada huomattavia taloudellisia säästöjä.

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin (09) 160 01
Telefaksi (09) 160 33123
www.vm.fi

17a/2010
Valtiovarainministeriön julkaisu
Maaliskuu 2010

ISSN 1797-9714 (pdf)
ISBN 978-951-804062-4 (pdf)

VM:N
JULKAISUSARJAN
TEEMAT:

Budjetti
Hallinnon kehittäminen
Kunnat
Ohjaus ja tilivelvollisuus
Rahoitusmarkkinat
Taloudelliset ja
talouspoliittiset
katsaukset
Valtion työmarkkinalaitos
Verotus